

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ Ν.Ο.Π.Ε .
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΤΟΜΕΑΣ Α΄ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ:2002-2004

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΤΗΣ ΣΟΦΙΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΜ : 447 Π.Μ.Σ.**

**ΤΑ ΗΘΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ ΠΟΥ ΤΙΘΕΝΤΑΙ ΜΕ ΤΟ
Ν.3089/2002 « ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΑΤΡΙΚΗ ΥΠΟΒΟΗΘΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ
ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ»**

Επιβλέποντες

κ. Θ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΥ
κ. Φ. ΣΚΟΡΙΝΗ-ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

Αθήνα , Σεπτέμβριος 2004

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

I. Η ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ Ν. 3089/2002 ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ ΚΑΙ Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΥΤΟΥ ΣΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟ ΚΩΔΙΚΑ .

ΜΕΡΟΣ Β΄

II. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΑΛΛΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ Η.Π.Α. ΠΑΝΩ ΣΤΑ ΕΠΙΜΑΧΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΤΙΘΕΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΣΤΗΝ ΙΑΤΡΙΚΗ ΥΠΟΒΟΗΘΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ . (ΓΕΡΜΑΝΙΑ, ΓΑΛΛΙΑ, ΕΛΒΕΤΙΑ, ΑΓΓΛΙΑ, ΟΛΛΑΝΔΙΑ ,ΣΟΥΗΔΙΑ, ΙΤΑΛΙΑ, Η.Π.Α.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΑ ΝΟΜΟΘΕΤΗ ΑΠΟ ΤΟ ΗΘΙΚΟΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΚΟ ΓΙΓΝΕΣΘΑΙ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΜΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΘΕΣΠΙΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΕΙΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΤΟΥ Ν . 3089/2002 ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΑΤΡΙΚΗ ΥΠΟΒΟΗΘΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ .

I. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΣΑΝ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΑ ΝΟΜΟΘΕΤΗ (ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΑΡΘΡΩΝ 5ΠΑΡ.1 , 2 ΠΑΡ. 1, 9 ΠΑΡ.1 ΚΑΙ 21 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ)

II .ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΟΒΙΕΔΟ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΒΙΟΗΘΙΚΗ

III. ΓΕΝΙΚΕΣ ΗΘΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΠΟΥ ΑΠΟΤΕΛΕΣΑΝ ΕΡΕΙΣΜΑΤΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

α) Αρχή της κοινωνικοσυναισθηματικής συγγένειας

- β) Αρχή της προστασίας της προσωπικότητας κατ' άρθρο 57 ΑΚ.
- γ) Αρχή της προστασίας του συμφέροντος του παιδιού .
- δ) Αρχή της επικουρικότητας των νέων βιοτεχνολογιών , σε σχέση με το έργο της φύσης .
- ε) Η αρχή της αναλογικότητας σε σχέση με τα προστατευόμενα και θιγόμενα αγαθά και δικαιώματα.
- στ) Η αρχή της τηρήσεως των χρηστών κοινωνικών ηθών .

IV. ΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ- ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΡΥΘΜΙΣΗ

- A) ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ
- B) ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΑΙ ΔΟΓΜΑ
- Γ) ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΕΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ : ΗΘΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ

A)ΕΝΤΟΣ ΓΑΜΟΥ

I) ΕΞΩΣΩΜΑΤΙΚΗ ΓΟΝΙΜΟΠΟΙΗΣΗ

- α)Θίγεται η μοναδικότητα του ανθρώπινου είδους;
- β)σύστημα πολυδήμων κυήσεων –κίνδυνοι που ανακύπτουν
- γ) προεμφυτευτικός έλεγχος –κίνδυνοι ευγονικής πολιτικής
- δ) ανώτατο όριο ηλικίας για προσφυγή στην τεχνητή γονιμοποίηση

II)ΟΜΟΛΟΓΗ ΤΕΧΝΗΤΗ ΓΟΝΙΜΟΠΟΙΗΣΗ

III)ΕΤΕΡΟΛΟΓΗ ΤΕΧΝΗΤΗ ΓΟΝΙΜΟΠΟΙΗΣΗ

- α)εγκυρότητα ή μη της σύμβασης δωρεάς γεννητικού υλικού από τρίτο δότη
- β) καθιέρωση κοινωνικοσυναισθηματικής συγγένειας

- γ) ανωνυμία ή όχι του τρίτου δότη του γεννητικού υλικού

IV) ΠΑΡΕΝΘΕΤΗ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑ Ή ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ ΜΗΤΡΑΣ – ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΤΗ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑ :

- α) εγκυρότητα ή μη της σύμβασης μεταξύ κοινωνικών γονέων και κυοφόρου γυναίκας .

β) εμπορευματοποίηση και εργαλειοποίηση του σώματος της κυοφόρου γυναίκας ;

γ) πλήρης υποκατάστατη μητρότητα –προσβολή μητρότητας

δ)είναι έγκυροι περιορισμοί προς την κυοφόρο κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης ;

B) ΕΚΤΟΣ ΓΑΜΟΥ

I) ΕΞΩΓΑΜΗ ΣΥΜΒΙΩΣΗ:

α. ΕΤΕΡΟΦΥΛΑ ΖΕΥΓΗ

β. ΟΜΟΦΥΛΑ ΖΕΥΓΗ

II) ΑΓΑΜΗ ΚΑΙ ΜΟΝΗ ΓΥΝΑΙΚΑ

Γ) ΜΕΤΑΘΑΝΑΤΙΑ ΤΕΧΝΗΤΗ ΓΟΝΙΜΟΠΟΙΗΣΗ (POST MORTEM)

α) είναι επιτρεπτή η δημιουργία μονογονεϊκής οικογένειας;

β)είναι επιτρεπτή η κρυοσυντήρηση του σπέρματος ή του γονιμοποιημένου ωαρίου;

γ) νομική κάλυψη του τέκνου και κληρονομικά δικαιώματα αυτού .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Α΄) ΤΥΧΗ ΤΩΝ ΥΠΕΡΑΡΙΘΜΩΝ ΓΟΝΙΜΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΩΑΡΙΩΝ
ΚΑΙ ΕΠΙΤΡΕΠΤΟ ΤΗΣ ΚΡΥΟΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΓΕΝΝΗΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Β΄) ΚΛΩΝΟΠΟΙΗΣΗ–ΕΥΓΟΝΙΣΜΟΣ

Γ΄) ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΦΥΛΟΥ

Δ΄)ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΥΣ ΣΚΟΠΟΥΣ

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Δίκαιο , ως σύνολο ρυθμιστικών κανόνων μιας δεδομένης κοινωνικής πραγματικότητας , δεν δύναται να παραμένει στάσιμο ,νεκρό και απαρχαιωμένο . Αντιθέτως ο νομοθέτης ,έχοντας παρακολουθήσει από κοντά τα επιτεύγματα και τις εξελίξεις στους τομείς της τεχνολογίας οφείλει να προσαρμόζει τα καινούργια ηθικά και κοινωνικά πρότυπα (που συνεχώς μεταβάλλονται με την πάροδο του χρόνου και την πρόοδο της κοινωνίας), στο ήδη κατεστημένο νομικό status quo και έτσι να επιτυγχάνει τον συγκερασμό των απόψεων και την ενσωμάτωση των νέων κοινωνικών εξελίξεων και στον τομέα του δικαιοκού γίνεσθαι. Με αυτό τον τρόπο τα νομοθετικά κείμενα καθίστανται ταυτόχρονα και κώδικες αξιών οι οποίες εκφράζουν την συνισταμένη των ηθικών αντιλήψεων και των αξιολογικών κρίσεων μιας συγκεκριμένης κοινωνίας . (1)

Ο εικοστός αιώνας επεφύλαξε στον άνθρωπο εκπληκτικά επιτεύγματα αλλά και απίστευτες προοπτικές που διανοίγονται από τις εφαρμογές της σύγχρονης Βιοτεχνολογίας . Μια από τις πιο εντυπωσιακές επιστημονικές κατακτήσεις και επαναστάσεις της εποχής μας στον τομέα της βιολογίας είναι αυτή που αναφέρεται στην τεχνητή αναπαραγωγή . Εκτός από την τεχνητή σπερματέγχυση , είτε με γεννητικό υλικό του συζύγου ή συντρόφου της γυναίκας(ομόλογη) , είτε με γεννητικό υλικό τρίτου δότη (ετερόλογη) , μεθόδους οι οποίες έβρισκαν γόνιμο έδαφος εφαρμογής και στη χώρα μας ήδη από την δεκαετία του 1950 , στις μέρες μας γίνεται εκτεταμένη χρήση και νέων παραλλαγών αυτών ,όπως της δυνατότητας γονιμοποίησης έξω από το γυναικείο σώμα, δηλ. σε δοκιμαστικό σωλήνα (της in vitro τεχνητής γονιμοποίησης) , της γονιμοποίησης με μεταφορά γαμετών στις σάλπιγγες (μέθοδος GIFT) καθώς και τις περιπτώσεις της υποκατάστατης μητρότητας ,ή του δανεισμού μήτρας , της δωρεάς εμβρύων και γενικότερα του γενετικού υλικού κ.λ.π. Εξάλλου δεν μπορούμε να παραβλέψουμε και την επέμβαση του

.....
(1) πρβλ.Ο νομοθέτης οφείλει να μεταφράσει σε νομικά δεσμευτικούς κανόνες τις νέες κοινωνικές επιλογές . Jean Louis Baudouin , Catherine Labrusse –Riou, « Produire l'homme ? De quel droit ? »Presses universitaires de France 1987 pages 249-280

ανθρώπου και στο ίδιο το γενετικό υλικό με τον καθορισμό του ανθρώπινου γονιδιώματος προκειμένου να αποφευχθούν τυχόν κληρονομικές νόσοι που μπορεί να μεταδοθούν στο έμβρυο, καθώς και η πιο επαναστατική και πρωτοποριακή ακόμη μέθοδος της κλωνοποίησης όπου είναι δυνατή η δημιουργία ανθρώπινων εμβρύων με ταυτόσημο γενετικό υλικό και συνεπώς η μαζική παραγωγή πανομοιότυπων ανθρωποειδών πλασμάτων .(2)

Πέρα από οποιουσδήποτε δογματισμούς και ηθικολογίες καλό θα ήταν να επισημάνουμε την σπουδαιότητα των τεχνολογικών αυτών επιτευγμάτων στον τομέα της ανθρώπινης τεχνητής αναπαραγωγής , καθώς το πρόβλημα της στειρότητας και της ατεκνίας παύει να αποτελεί εφιάλτη σε χιλιάδες οικογένειες , που επί χρόνια προσπαθούσαν ματαίως να αποκτήσουν απογόνους με φυσικό τρόπο. Πλέον το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα της απόκτησης οικογένειας και απογόνων γίνεται δικαίωμα όλων των ανθρώπων που το επιθυμούν και δεν αποτελεί πλεονέκτημα μόνο όσων η φύση προίκισε και ευνόησε .

Όμως ο άνθρωπος του αιώνα μας ,εκστασιασμένος και έκθαμβος παρακολουθεί τις τεχνολογικές εξελίξεις που με φρενήρη ρυθμό τον κατακλύζουν και υπεισέρχονται πλέον και σε τομείς ιδιαίτερα εύθραυστους και λεπτούς , όπως είναι η φύση της ανθρώπινης ύπαρξης και η μοίρα του ανθρώπινου γένους . Πληθώρα αναπάντητων ηθικών , κοινωνικών και υπαρξιακών προβληματισμών και ερωτημάτων ταλανίζουν την ανθρωπότητα σχετικά με το μέλλον του ανθρώπινου γένους , όταν πλέον τίποτα δεν επαφίεται στην τυχαιότητα της φύσης , αλλά ο άνθρωπος αναλαμβάνει να εκτελέσει το ρόλο ακόμη και του ίδιου του Θεού, επεμβαίνοντας στον ρυθμιστικό ρόλο της Δημιουργίας. (3)

.....
(2) Μαγκάκη Γ-Α, Η κλωνοποίηση ανθρώπων ως αξιόποινη προσβολή της ανθρώπινης αξίας , Υπεράσπιση 1998 σελ. 475 επ.

(3) Jean Louis Baudouin , Catherine Labrusse –Riou, « Produire l’homme ? De quel droit ? »page 72

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Ι) Η ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ Ν. 3089/2002 ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ ΚΑΙ Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΥΤΟΥ ΣΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟ ΚΩΔΙΚΑ .

Οι τελευταίες αυτές εξελίξεις στον χώρο της τεχνολογίας και της βιοιατρικής σχετικά με την ανθρώπινη αναπαραγωγή δημιούργησαν μια πραγματικότητα την οποία το ισχύον - έως τότε- αστικό δίκαιο ήταν απροετοίμαστο να αντιμετωπίσει . Εξάλλου δεν χωρεί αμφιβολία ότι η ρυθμιστική επέμβαση του νομοθέτη ήταν επιβεβλημένη , τη στιγμή μάλιστα που πολλά ανακύπτοντα θέματα από τον τομέα της ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής είχαν πάρει το δρόμο τους προς την δικαστηριακή πρακτική.

Το εγχείρημα της προπαρασκευαστικής επιτροπής του Ν. 3089/2002 ήταν ιδιαίτερα δύσκολο και επίπλοο τη στιγμή που οι εξελίξεις δεν αφορούσαν μόνο τον τομέα της βιοιατρικής και βιοτεχνολογίας ,αλλά υπεισέρχονταν και άπτονταν και τομείς της θεολογίας , της ηθικής και της κοινωνιολογίας. Ο Έλληνας νομοθέτης βρέθηκε στη δυσμενή και δυσάρεστη θέση να προσπαθήσει να συγκεράσει τις αντικρουόμενες απόψεις , τα αντιμαχόμενα συμφέροντα , και να δώσει τελικά λύση σε πληθώρα προβλημάτων που ανέκυπταν από την καθημερινή πραγματικότητα . Ο νέος νόμος για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή έπρεπε να συμπεριλάβει και διατάξεις που σχετίζονταν όχι μόνο με την ίδρυση της συγγένειας αλλά και με τομείς του οικογενειακού και του κληρονομικού δικαίου και μάλιστα να θέσει όρια και φραγμούς για την καλύτερη και αποτελεσματικότερη χρήση των νέων μεθόδων της τεχνητής αναπαραγωγής στα πλαίσια πάντοτε της ηθικής έννομης τάξης της ελληνικής κοινωνίας .

Βέβαια αυτό που ξένισε και επικρίθηκε από πολλούς ήταν πώς ένας νόμος τόσο πρωτοποριακός που άπτεται πολλών ρηξικέλευθων θεσμών ,άλλοτε ξένων με την ελληνική πραγματικότητα ,όπως η εξώγαμη σχέση , η τεκνοποίηση της άγαμης και μόνης γυναίκας, η μεταθανάτια γονιμοποίηση και που ακόμη δεν έχει αποκρυσταλλωθεί στο σώμα της ελληνικής κοινωνίας μπόρεσε να κάνει τέτοιο άλμα ώστε να καθιερωθεί και να τεθεί υπό

κωδικοποίηση μεταβάλλοντας ακόμη και τις οικείες διατάξεις του Αστικού μας Κώδικα .

Δεν είναι λίγοι αυτοί που ισχυρίζονται ότι ο νομοθέτης δεν πρέπει να προτρέχει και να βιάζεται να ρυθμίσει τις καταστάσεις όταν αυτές δεν έχουν πλήρως αποκρυσταλλωθεί . Αντίθετα οφείλει να αφήνει κάποιο χρονικό περιθώριο ώστε οι καταστάσεις αυτές να 'χουν ωριμάσει αρκετά προκειμένου να ληφθούν και πιο σωστές και δίκαιες λύσεις . Αντεπιχείρημα εύστοχο από πλευράς των μελών της προπαρασκευαστικής επιτροπής ήταν ότι ο Έλληνας νομοθέτης δεν μπορούσε πλέον και δεν έπρεπε να εθελουφλεί και να παραβλέπει τα σημαντικά προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας : Οι μέθοδοι της τεχνητής αναπαραγωγής είναι πλέον ευρέως διαδεδομένες στον ελληνικό κοινωνικό ιστό, η ιδέα της εξώγαμης συμβίωσης φαντάζει πιο οικεία απ' ότι στο παρελθόν στον μέσο Έλληνα και εξάλλου κάτι που θα συνέβαινε έτσι και αλλιώς έστω και παρανόμως θα πρέπει να καλύπτεται από κάποιο νόμο ο οποίος τουλάχιστον θα έχει θέσει και κάποια όρια , περιορισμούς και εγγυήσεις για την πληρέστερη και ορθότερη εφαρμογή του.

Πάνω σε αυτή τη δικαιολογητική βάση στηρίζεται και η ένταξη του νέου νόμου «για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή» στον Αστικό μας Κώδικα . Ενδεικτικά θα μπορούσαμε να αναφέρουμε την διάταξη του άρθρου 1455 ΑΚ για την απαγόρευση της αναπαραγωγικής κλωνοποίησης και της επιλογής φύλου , ενώ αντιθέτως επιτρέπεται η χρήση των πλεοναζόντων γονιμοποιημένων ωαρίων για ερευνητικούς και θεραπευτικούς σκοπούς κατά το άρθρο 1459 ΑΚ. Επίσης αξιοπρόσεκτες είναι η διάταξη ΑΚ 1455 για το όριο ηλικίας , η διάταξη 1456 παρ. 1ΑΚ για τον έγγραφο ή ακόμη και συμβολαιογραφικό τύπο των συναινέσεων των εγγάμων ή αγάμων , η διάταξη 1455ΑΚ που αναφέρεται στο επιτρεπτό της τεχνητής γονιμοποίησης μόνο για ιατρικούς λόγους , η ρύθμιση του άρθρου 1460Ακ για την ανωνυμία των τρίτων δοτών του γεννητικού υλικού και η καθιέρωση αυστηρών διατάξεων των άρθρων 1457 και 1458 του Αστικού μας Κώδικα σχετικά με το επιτρεπτό υπό προϋποθέσεις αφενός της μεταθανάτιας γονιμοποίησης και αφετέρου της παρένθετης μητρότητας ή δανεισμού μήτρας αντίστοιχα.

II) ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΑΛΛΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΧΩΡΩΝ (ΓΕΡΜΑΝΙΑ, ΓΑΛΛΙΑ ΕΛΒΕΤΙΑ , Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑ, ΟΛΛΑΝΔΙΑ, ΣΟΥΗΔΙΑ ,ΙΤΑΛΙΑ) ΚΑΙ ΗΠΑ ΠΑΝΩ ΣΤΑ ΕΠΙΜΑΧΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΣΤΗΝ ΙΑΤΡΙΚΗ ΥΠΟΒΟΗΘΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ .

Πάντως αξιομνημόνευτο είναι ότι ο ελληνικός νόμος για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή (ν. 3089/2002) αποτελεί μια από τις πιο καινοτόμους και πρωτοποριακές νομοθετικές ρυθμίσεις ,όπως αυτή της Μ. Βρετανίας με την Επιτροπή Warnock . Αξιοσημείωτο είναι ότι χώρες ιδιαίτερα προοδευτικές όπως η Σουηδία , η Ελβετία κ.λ.π. εμφανίσθηκαν κατά την νομοθετική τους πρακτική πολύ επιφυλακτικές σε νεωτερισμούς και είτε δεν αποδέχονται καθόλου ή εν πάσει περιπτώσει αποδέχονται με πολλούς περιορισμούς θεσμούς όπως η τεκνοποίηση από άγαμη γυναίκα ή η μεταθανάτια γονιμοποίηση , ή ο θεσμός της υποκατάστατης μητρότητας . Μια συνοπτική επισκόπηση των υπολοίπων χωρών την Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και των ΗΠΑ που πήραν σαφή θέση από την δεκαετία του 1990 με νομοθετικές ρυθμίσεις σχετικά με τις εξελίξεις που αφορούν την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή θα μας βοηθήσει να έχουμε πληρέστερη εικόνα για την αποδοχή των νέων αυτών μεθόδων από την ευρωπαϊκή και διεθνή κοινότητα και να κατανοήσουμε το ηθικό και κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο των εκάστοτε κοινωνικών σχηματισμών .

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Κατά την γερμανική θεωρία η ανθρώπινη ζωή στην φάση πριν από την εμφύτευση πρέπει να αντιμετωπίζεται ως αυτοτελές έννομο αγαθό το οποίο βρίσκεται στην ίδια θέση από άποψη αξίας και ανάγκης προστασίας με κάθε ζωντανό ανθρώπινο οργανισμό. (4)

.....
(4) Συμεωνίδου-Καστανίδου Ελισάβετ , Γενετική τεχνολογία και ποινικό Δίκαιο (Με αναφορά στο σχέδιο νόμου για την Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή), Ποιν Δικ 10/2002, σλ.1054« Fecondation in vitro Analyse du genome & therapie genetique , Rapport du groupe de travail constitue en commun par le ministere federal de la recherche et de la technologie et le ministere federal de la justice

Επομένως σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί αντικείμενο ή πράγμα του οποίου η τύχη καθορίζεται από την βούληση και μόνο των κοινωνικών γονέων του .Με βάση αυτό τον δικαιολογητικό λόγο η γερμανική νομοθεσία είναι απαγορευτική όσον αφορά στην παρένθετη μητρότητα διότι έχει προβληθεί ως επιχείρημα ότι η συμφωνία μεταξύ της κυοφόρου και της κοινωνικής μητέρας , δηλ. αυτής που θέλει να γεννήσει το τέκνο είναι ανήθικη καθώς το έμβρυο το οποίο πρόκειται να εξελιχθεί σε άτομο με αυθύπαρκτη οντότητα εμπορευματοποιείται και μεταβιβάζεται από τη μια γυναίκα στην άλλη ως αντικείμενο.(5).

Επίσης αυστηρή νομοθετική πολιτική ακολουθήθηκε από τη Γερμανία ως προς το θεσμό της άγαμης και μοναχικής γυναίκας η οποία αποκλείεται από την κυοφορία ,καθώς και ως προς την μεταθανάτια γονιμοποίηση η οποία απαγορεύεται ευθέως και κατηγορηματικώς . (6)

Στο πρόβλημα της τύχης των υπεράριθμων γονιμοποιημένων ωαρίων ο γερμανικός νόμος εμφανίζεται και πάλι υπέρμαχος της αγέννητης ζωής που είναι εν δυνάμει ανθρώπινη ύπαρξη .Έτσι απαγορεύεται η εμφύτευση σε μια γυναίκα περισσότερων των τριών εμβρύων ή όσων είναι δυνατόν να εμφυτευτούν. Με αυτή την λύση ο γερμανός νομοθέτης θέλησε να αποφύγει την αλόγιστη καταστροφή του γεννητικού υλικού, δηλ. των γονιμοποιημένων πλέον ωαρίων τα οποία δεν αποτελούν απλά άψυχα αντικείμενα αλλά μια εν γενέσει ανθρώπινη ζωή. (7)

ΓΑΛΛΙΑ

Όσον αφορά στην προσφυγή στις φέρουσες μητέρες και στο θεσμό της παρένθετης ή υποκατάστατης μητρότητας (meres porteuses) ο γαλλικός νόμος του 1994 τις αποδοκιμάζει διότι έχει προβληθεί ως επιχείρημα ότι η

.....
(5) Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφης, Τεχνητή γονιμοποίηση και Αστικό Δίκαιο : Το Σχέδιο Νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή , Αρμ 2002, σελ.1426

(6) Βελλή Γεωργίου, Ζητήματα από τον Ν. 3089/2002 για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή (τεχνητή γονιμοποίηση) ΧρϊδΔ 2003, σελ. 497

(7) Κριάρη-Κατράνης Ισμήνης , Βιοιατρικές εξελίξεις και Συνταγματικό Δίκαιο , Συνταγματικά θέματα σχετικά με τις μεθόδους υποβοηθούμενης αναπαραγωγής και τις εφαρμογές της γενετικής σελ. 113 και Roberto Andorne ,Medecine et societe , La bioethique et la dignite de la personne , Presses universitaires de France 1997 1er edition page 82-83)

συμφωνία μεταξύ της κυοφόρου και της κοινωνικής μητέρας , δηλ. αυτής που θέλει να γεννήσει το τέκνο είναι ανήθικη καθώς μετατρέπει το έμβρυο σε εμπόρευμα και τη μητέρα σε «χώρο παρακαταθήκης»(8)

Από την άλλη μεριά επιτρέπεται η τεκνοποίηση με τεχνητό τρόπο από έγγαμα και συμβιούντα άτομα και απαγορεύεται και αποδοκιμάζεται αυτή που γίνεται από άγαμη και μόνη γυναίκα η οποία αποβλέπει σαφώς και μόνο στη γέννηση τέκνου που θα είναι καταδικασμένο να μη γνωρίσει ποτέ τον πατέρα του. Αποδοκιμαστέα είναι από το γαλλικό νόμο και η επιθυμία απόκτησης τέκνων από ομοφυλόφουλα ζευγάρια δεδομένου ότι αντίκειται στα χρηστά ήθη .
(9)

Εξάλλου ο γαλλικός νόμος του 1994 απαγορεύει την κρυοσυντήρηση εμβρύων για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από αυτό των πέντε ετών , τάσσεται πεισματικά κατά της έρευνας των υπεράριθμων ωαρίων για θεραπευτικούς και αναπαραγωγικούς λόγους (recherches autorisees) και αντιμάχεται κάθε επέμβαση στο γενετικό υλικό καθώς και την μέθοδο της κλωνοποίησης (le clonage) (10)

ΕΛΒΕΤΙΑ

Η Ελβετία με πρόσφατο νόμο του 1998 και ανάλογη συνταγματική ρύθμιση που εγκρίθηκε με δημοψήφισμα (73,8%) από την πλειοψηφία του λαού επιτρέπει την ετερόλογη γονιμοποίηση μόνο στα έγγαμα ζεύγη ενώ στο πρόβλημα των πλεοναζόντων γονιμοποιημένων ωαρίων τάσσεται αρνητική θεωρώντας ότι τόσα μόνο ωάρια επιτρέπεται να κρυοσυντηρηθούν όσα χρειάζονται για την επιτυχή εμφύτευσή τους στο γυναικείο σώμα .

.....
(8) Κουνουγέρη -Μανωλεδάκη Έφης, Τεχνητή γονιμοποίηση και Αστικό Δίκαιο : Το Σχέδιο Νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή , Αρμ 2002, σελ.1426 -Καράση Μαριάνου, Το Σχέδιο Νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή , ΧρϊδΔ 2002, σελ. 584 .

(9) Βελλή Γεωργίου, Ζητήματα από τον Ν. 3089/2002 για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή (τεχνητή γονιμοποίηση) ΧρϊδΔ 2003, σελ. 497 Jean Louis Baudouin , Catherine Labrusse –Riou, « Produire l’homme ? De quel droit ? »page 226 et La documentation francaise , Sciences de la vie , De l’ éthique au droit page 59

(10) Roberto Andorne ,Medecine et societe , La bioethique et la dignite de la personne , Presses universitaires de France 1997 1er edition pages 83, 91

Γνώμονας και πυξίδα του Ελβετού συνταγματικού νομοθέτη είναι πάντοτε το συμφέρον του παιδιού που πρόκειται να γεννηθεί, η προστασία της εξωσωματικώς δημιουργούμενης ανθρώπινης ζωής από πάσης φύσεως επεμβάσεις και η αποφυγή πάσης φύσεως διλημάτων αναφορικά με την τύχη των επιπλέον εμβρύων . (11)

Τόσο ο θεσμός της παρένθετης μητρότητας όσο και της άγαμης και μόνης γυναίκας απαγορεύονται ρητά από το ελβετικό δίκαιο ,καθώς ο μεν πρώτος οδηγεί κατά την άποψη του Ελβετού νομοθέτη σε εμπορευματοποίηση του τέκνου και σε σύμβαση μεταξύ της κυοφόρου και της μητέρας που αντίκειται στα χρηστά ήθη , ο δε δεύτερος στηρίζεται στην αρχή της μονογονικής οικογένειας η οποία θεωρείται αδιανόητη από το ελβετικό δίκαιο . (12)

Τέλος κατοχυρώνεται η πρόσβαση του ατόμου στα στοιχεία σχετικά με την καταγωγή του αφού ακολουθήθηκε η πρόταση της ελβετικής επιτροπής Amstad που συνιστούσε την δημιουργία ενός καταλόγου δοτών και προέβλεπε τη δυνατότητα πληροφόρησης του παιδιού που έχει συλληφθεί με σπέρμα τρίτου δότη σχετικά με τα ιατρικά ή άλλα στοιχεία του δότη .

ΑΓΓΛΙΑ

Ο βρετανικός νόμος περί Ανθρώπινης αναπαραγωγής και εμβρυολογίας του 1990 ρυθμίζει τις περιπτώσεις τεχνητής γονιμοποίησης μόνο μεταξύ εγγάμων ή συμβιούντων ατόμων και επιτρέπει την εξωσωματική μέθοδο μόνο όταν το απαιτούν λόγοι ιατρικής . Ερώτημα που τέθηκε στην επιτροπή Βιοηθικής (Human fertilization and embryology authority) σχετικά με την δυνατότητα κρυοσυντήρησης του γεννητικού υλικού για μεγάλο χρονικό διάστημα για επαγγελματικούς και όχι για ιατρικούς

.....
(11) Βελλή Γεωργίου, Ζητήματα από τον Ν. 3089/2002 για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή (τεχνητή γονιμοποίηση) ΧρϊδΔ 2003, σελ. 498 Κριάρη-Κατράνης Ισμήνης , Βιοιατρικές εξελίξεις και Συνταγματικό Δίκαιο , Συνταγματικά θέματα σχετικά με τις μεθόδους υποβοηθούμενης αναπαραγωγής και τις εφαρμογές της γενετικής σελ. 113

(12) Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφης, Τεχνητή γονιμοποίηση και Αστικό Δίκαιο : Το Σχέδιο Νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή , Αρμ 2002, σελ.1426 (Βελλή Γεωργίου, Ζητήματα από τον Ν. 3089/2002 για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή (τεχνητή γονιμοποίηση) ΧρϊδΔ 2003, σελ. 497

λόγους του ζευγαριού δεν βρήκε καθόλου απάντηση.

Ο δανεισμός μήτρας θεωρείται κατ' αρχήν επιτρεπτός υπό αυστηρές όμως προϋποθέσεις που θέτουν τα εχέγγυα για την σωστή χρήση αυτής της μεθόδου τεχνητής γονιμοποίησης και την αποφυγή τυχόν ανηθικότητας και προσπάθειας εκμετάλλευσης . (13)

Εξάλλου η μονογονεϊκή οικογένεια που προκύπτει από την τεχνητή γονιμοποίηση άγαμης και μόνης γυναίκας επικρίνεται εντόνως και αποδοκιμάζεται από την επιτροπή **Warnock** που συνέταξε το σχέδιο νόμου στο αγγλικό δίκαιο .

Από την άλλη μεριά το Βρετανικό Δίκαιο δέχεται υπό όρους την μεταθανάτια τεχνητή γονιμοποίηση παραβλέποντας τις επικρίσεις πολλών ότι έτσι είναι δεδομένη η γέννηση ορφανού παιδιού στο βωμό της εγωκεντρικής ικανοποίησης τεκνοποίησης από την μητέρα .

ΟΛΛΑΝΔΙΑ

Στην Ολλανδία ο δανεισμός μήτρας θεωρείται κατ' αρχήν επιτρεπτός υπό αυστηρές όμως προϋποθέσεις που εξασφαλίζουν την σωστή χρήση αυτής της μεθόδου τεχνητής γονιμοποίησης και την αποφυγή τυχόν ανηθικότητας . (14)

Στο ζήτημα της ανωνυμίας του τρίτου δότη του γεννητικού υλικού η Ολλανδία ασπάζεται τη θεσμοθέτηση της εναλλακτικής δυνατότητας στους δωρητές και τους κοινωνικούς γονείς να επιλέγουν αυτοί είτε την γνώση της ταυτότητας του δωρητή είτε τη διατήρηση της ανωνυμίας .(15)

.....
(13) Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφης, Τεχνητή γονιμοποίηση και Αστικό Δίκαιο : Το Σχέδιο Νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή , Αρμ 2002, σελ.1427 et La documentation française "Fécondation et embryologie humaines" Rapport de la Commission d' enquête présidée par DAME MARY WARNOCK

(14)Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφης, Τεχνητή γονιμοποίηση και Αστικό Δίκαιο : Το Σχέδιο Νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή , Αρμ 2002, σελ.1427

15) Κοτζάμπαση Αθηνάς, Η ανωνυμία του δότη σπέρματος στην τεχνητή γονιμοποίηση ως νομικό και ηθικό ζήτημα ,Αρμ 2000, σελ. 714

ΣΟΥΗΔΙΑ

Η Σουηδία με το σουηδικό νόμο περί γονιμοποίησης τάσσεται υπέρμαχος του δικαιώματος πληροφόρησης του τέκνου για την καταγωγή του , επομένως δεν συντρέχει περίπτωση ανωνυμίας του δότη σπέρματος , ωαρίου, η τυχόν γεννητικού υλικού . Αντίθετα προέχει το συμφέρον του τέκνου και το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμά του να γνωρίζει τις ρίζες και τις καταβολές του : Τα στοιχεία του δότη τηρούνται σε ειδικά αρχεία του νοσοκομείου τουλάχιστον για 70 έτη και το παιδί έχει το δικαίωμα να τα πληροφορηθεί όταν αποκτήσει την απαιτούμενη ωριμότητα .(16)

ΙΤΑΛΙΑ

Ο πλέον πρόσφατος ιταλικός νόμος υπ' αριθμ. 40/19-2-2004 αναφέρει ρητά ότι η προσφυγή στις μεθόδους της ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής γίνεται μόνο όταν έχουν εξαντληθεί όλα τα άλλα μέσα θεραπείας της στειρότητας ή της ατεκνίας . Επίσης το έμβρυο θεωρείται κανονικό τέκνο εφόσον έχει δοθεί συγκατάθεση των κοινωνικών γονέων του κατόπιν ενημερώσεώς τους από το ιατρικό κέντρο για την όλη διαδικασία που θα ακολουθηθεί. (άρθρα 6 και 8) . Τέλος ο νέος νόμος απαγορεύει την διεξαγωγή πειραματισμών στα ανθρώπινα έμβρυα (άρθρο 13) και μάλιστα αποκλείει παντελώς και κατηγορηματικώς την παραγωγή υβριδίων ή χιμαιρών με την γονιμοποίηση ανθρώπινου γαμέτη από την μια πλευρά και γεννητικού υλικού προερχόμενου από άλλο είδος της φύσης .

ΗΠΑ

Συγκεκριμένη και ρευστή είναι η νομοθετική κατάσταση στον αμερικανικό χώρο πάνω στο ζήτημα των εφαρμογών της τεχνητής γονιμοποίησης τη στιγμή που δεν υπάρχει κάποιος ενιαίος ομοσπονδιακός

.....
(16)Jean Louis Baudouin , Catherine Labrusse –Riou, « Produire l'homme ? De quel droit ? »page 54 και άρθρο Ταρλατζή, Τεχνικές υποβοηθούμενης αναπαραγωγής : Ιατρικοί και δεοντολογικοί προβληματισμοί ,στο βιβλίο Τεχνητή γονιμοποίηση και γενετική τεχνολογία : η ηθικονομική διάσταση ENOBE σελ. 25 και Κοτζάμπαση Αθηνάς, Η ανωνυμία του δότη σπέρματος στην τεχνητή γονιμοποίηση ως νομικό και ηθικό ζήτημα ,Αρμ 2000, σελ. 714

νόμος που να ρυθμίζει τα οικεία ανακλύπτοντα ζητήματα ούτε αντίστοιχη νομολογία του Supreme Court . Πάντως οι πολιτείες των ΗΠΑ έχουν συνταχθεί με τον Uniform Parentage Act ο οποίος ρυθμίζει εκτός των άλλων και την ετερόλογη γονιμοποίηση κατόπιν συναιδέσεως του συζύγου της κοινωνικής μητέρας . Όλες οι Πολιτείες στη νομοθετική τους προσέγγιση σχετικά με την τεχνητή γονιμοποίηση αναφέρονται σε έγγαμες γυναίκες και μόνο σε τέσσερις πολιτείες γίνεται λόγος και για τις άγαμες : στο Όρεγκον, στην Ουάσιγκτον , στο Νιου Τζέρσει και στο Τέξας .

Ειδικότερα σε αρκετές πολιτείες των ΗΠΑ ο δανεισμός μήτρας θεωρείται κατ' αρχήν επιτρεπτός υπό αυστηρές όμως προϋποθέσεις , ενώ οι οποιοσδήποτε ρήτρες σχετικά με την μη ανάληψη ευθύνης κατά τη σύμβαση μεταξύ του τρίτου δότη του γεννητικού υλικού και του ζευγαριού που επιθυμεί την τεκνοποίηση θεωρούνται εκ του νόμου άκυρες .(17)

.....
(17) (Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφης, Τεχνητή γονιμοποίηση και Αστικό Δίκαιο : Το Σχέδιο Νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή , Αρμ 2002, σελ.1427 και Κριάρη-Κατράνης Ισμήνης , Βιοιατρικές εξελίξεις και Συνταγματικό Δίκαιο , Συνταγματικά θέματα σχετικά με τις μεθόδους υποβοηθούμενης αναπαραγωγής και τις εφαρμογές της γενετικής σελ. 83-84.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Από την παραπάνω αναλυτική παρουσίαση της νομοθετικής προσέγγισης των υπολοίπων χωρών στους τομείς εφαρμογής των μεθόδων της τεχνητής γονιμοποίησης καθώς και στα επίμαχα και εριζόμενα προβλήματα της ανωνυμίας ή όχι του τρίτου δότη του γεννητικού υλικού και της τύχης των υπεράριθμων πλεοναζόντων γονιμοποιημένων ωαρίων διαπιστώνουμε ότι **οι περισσότερες χώρες επηρεασμένες ίσως και από το ηθικολογικό υπόβαθρό τους η καθεμία στάθηκαν ιδιαίτερος επιφυλακτικές σε πρωτόγνωρους και ουσιαστικά αμφιλεγόμενους θεσμούς** . Βέβαια δεν πρέπει να παραγνωριστεί το γεγονός ότι οι ξένες νομοθεσίες θεσμοθετήθηκαν εδώ και αρκετές δεκαετίες και μόλις η Ελλάδα το έτος 2002 και ακόμη πιο πρόσφατα η Ιταλία το έτος 2004 έδωσαν τελευταίες νομοθετικές λύσεις στα αμφιλεγόμενα προβλήματα αφού άφησαν τις επίμαχες μεθόδους και τους θεσμούς να δοκιμασθούν στην πράξη και να επιλοχωρήσουν και να ωριμάσουν στην σκέψη της ελληνικής και της ιταλικής κοινωνίας αντίστοιχα.

Συνοπτικά ο ελληνικός νόμος 3089/2002 υιοθετεί ανεπιφύλακτα την τεχνητή σπερματέγχυση και την απλή εξωσωματική γονιμοποίηση , είτε ομόλογη είτε ετερόλογη, ρυθμίζει την τύχη του πλεονάζοντος κρυοσυντηρημένου γεννητικού υλικού και δεν αποκλείει , (επομένως επιτρέπει υπό προϋποθέσεις) την δυνατότητα των αγάμων γυναικών να προσφύγουν στην τεχνητή γονιμοποίηση . Επίσης ακολουθεί μέση λύση στην περίπτωση της μεταθανάτιας τεχνητής γονιμοποίησης αφού τη θέτει υπό αυστηρούς όρους και περιορισμούς προκειμένου να εξασφαλίσει και να προασπίσει την ορθή εφαρμογή της και να αποτρέψει την καταστρατήγησή της . Τέλος ο νόμος τάσσεται ρητώς και ανεπιφυλάκτως υπέρ της ανωνυμίας του τρίτου δότη του γεννητικού υλικού , παράλληλα όμως προβλέπει και τη διατήρηση σε απόρρητο αρχείο του ιατρικού ιστορικού του δότη, ώστε σε περίπτωση που επιβάλλεται από ιατρικούς λόγους να είναι εύκολη η πρόσβαση σε αυτό.

Οι παραπάνω λύσεις που αναλυτικά θα εκτεθούν κατωτέρω εκφράζουν απόλυτα το εγχείρημα του νόμου να δώσει τις πιο προσιτές και οικείες λύσεις στα ηθικά και κοινωνικά θέματα που τίθενται από τα επιμέρους προβλήματα .

Ο Έλληνας νομοθέτης στην προσπάθειά του να προσεγγίσει τα εριζόμενα και αμφιλεγόμενα προβλήματα από την εφαρμογή των νέων μεθόδων της τεχνητής γονιμοποίησης είχε τέσσερα σημαντικά ερείσματα και καθοδηγητικές βάσεις : α) το ελληνικό Σύνταγμα , β) τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης του Οβιέδο του 1997 για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη βιοιατρική , η οποία και κυρώθηκε με τον ν. 2619/1998, γ) ορισμένες γενικές κοινωνικοηθικές αρχές που επικρατούν στην ελληνική κοινωνία και δ) τις απόψεις της ορθόδοξης Πατερικής Διδασκαλίας και της Καθολικής εκκλησίας .

Ι) ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΠΟΥ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΑΝ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΑ ΝΟΜΟΘΕΤΗ ΣΤΗΝ ΘΕΣΠΙΣΗ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗΣ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΤΗ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ

Από την μια πλευρά σε συνταγματικό επίπεδο το δικαίωμα της αναπαραγωγής βρίσκει την κατοχύρωσή του στο **άρθρο 5 παρ. 1** του Συντάγματος καθώς κάθε άνθρωπος έχει το αναφαίρετο δικαίωμα ως στοιχείο αναπτύξεως της προσωπικότητάς του να αποκτήσει απογόνους , όταν και όσους ο ίδιος επιθυμεί . Επομένως ως συνταγματικά προστατευόμενο το δικαίωμα στην αναπαραγωγή είναι το δικαίωμα να αποκτήσει κανείς φυσικά τέκνα είτε μέσω της σεξουαλικής επαφής είτε μέσω τεχνητής γονιμοποίησης . Υποστηρίζεται μάλιστα προς επίρρωση της ως άνω απόψεως ότι θα πρέπει να προστατεύεται το δικαίωμα αποκτήσεως απογόνων ανεξαρτήτως του τρόπου συλλήψεως αποδίδοντας μεγαλύτερη σημασία και στους άλλους δεσμούς που δημιουργούνται σε μια οικογένεια πλην των δεσμών του αίματος και θεωρώντας ως προστατευόμενο δικαίωμα την ιδιότητα του γονέως ανεξάρτητα από τον τρόπο με τον οποίο αποκτήθηκε . Καλώς ή κακώς η στειρότητα και η ατεκνία εκλαμβάνονται από την κοινωνία μας ως αβάσταχτο κακό , ως συμφορά και ασθένεια που συνθλίβει τον άνθρωπο διότι του στερεί ένα πολύ σημαντικό κομμάτι της προσωπικότητάς του που δεν είναι άλλο από το θαύμα της τεκνοποίησης και της συνέχισης του ανθρώπινου γένους .

Από την άλλη πλευρά η ιδιωτική ζωή προστατεύεται ρητά στο **άρθρο 9 πρ. 1 εδ. β** του ελληνικού Συντάγματος και μαζί με την προαναφερόμενη ελευθερία αναπτύξεως της προσωπικότητας του καθενός καλύπτουν

αποτελεσματικά όλο το φάσμα των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων , οι οποίες διέπουν την ιδιωτική ζωή του ατόμου . Έτσι αναγόμαστε πλέον στο δικαίωμα του κάθε ανθρώπου να αυτοδιατίθεται και να αυτοκαθορίζεται . (18)

Τέλος η ανθρώπινη αξιοπρέπεια βρίσκεται στο επίκεντρο της συνταγματικής τάξης κατοχυρωμένη πλέον στο άρθρο **2 παρ.1** του Συντάγματος και αναφέρεται στην δυνατότητα του ατόμου να ενεργεί αυτόνομα ως μέλος μιας ελεύθερης και δημοκρατικής κοινωνίας .(19)

Η συνδυασμένη εφαρμογή των παραπάνω συνταγματικών διατάξεων καθιστά την πυξίδα του νομοθέτη για την περαιτέρω εγγύηση της προστασίας του ανθρώπου από τους κινδύνους από την σύγχρονη εξέλιξη της τεχνολογίας και της μοριακής βιολογίας . Όταν ο νομοθέτης κινείται μέσα στα πλαίσια που θέτουν οι παραπάνω συνταγματικές αρχές , όταν πρωταρχικός παράγοντας στην θέσπιση του δικαίου αποτελεί η προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και το δικαίωμα στην προσωπικότητα , τότε δεν συντρέχει καμία ανησυχία και κανένας φόβος για την συνταγματικότητα των ρυθμίσεων .

Εξάλλου το **άρθρο 21** του Συντάγματος προασπίζει και διασφαλίζει την προστασία του γάμου και της συνάψεως οικογένειας , την παιδική ηλικία και την μητρότητα ως ιδιαίτερας βαρύτητας θεσμούς της ελληνικής κοινωνίας που «θεμελιώνουν την συντήρηση και προαγωγή του έθνους». Με τον τρόπο αυτό το Σύνταγμα προστατεύει ειδικά την ιδιωτικότητα (droit a l'intimite) της οικογενειακής ζωής στην οποία αναγνωρίζει απόλυτη ελευθερία και αυτονομία ανάλογη με αυτή που απολαμβάνει κάθε μεμονωμένο πρόσωπο στο πεδίο εφαρμογής των ατομικών του ελευθεριών . Όμως αυτή η προϋπόθεση της ιδιωτικότητας στην οποία αναπτύσσεται η αυτόνομη οικογενειακή ζωή δεν θα

.....
(18) Jean Louis Baudouin , Catherine Labrusse –Riou, « Produire l'homme ? De quel droit ? »page 137 Κουτσουμπίνα Στέφανου, Συνταγματικά προλεγόμενα σε ένα ζήτημα βιοηθικής , ΔιΔικ.,6 (1994) σελ.1093 -1094

(19)Κριάρη- Κατράνη Ισμήνης , Γενετική Τεχνολογία και θεμελιώδη δικαιώματα , Η συνταγματική προστασία των γενετικών δεδομένων , Εκδόσεις Σάκκουλα 1999 Σελ.25-36) και της ίδιας , Γενετική Τεχνολογία και θεμελιώδη δικαιώματα , Η συνταγματική προστασία των γενετικών δεδομένων , σελ. 25-33και Παπαζήση Θ., Νομικά και ηθικά προβλήματα από την βοηθούμενη αναπαραγωγή μετά την εμμηνόπαυση , σελ.78-91 και Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφη, Τεχνητή γονιμοποίηση και οικογενειακό Δίκαιο , Ο νέος Ν. 3089/2002 για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή σελ. 7-9

είχε νόημα αν η ίδρυση της οικογένειας επιβαλλόταν με οποιοδήποτε τρόπο και δεν αποτελούσε προϊόν και αποκύημα της ελεύθερης βουλήσεως των ανθρώπων . Οποιοσδήποτε μπορεί να δημιουργήσει την ιδιαίτερη κοινωνικοποιητική σχέση γονέα-παιδιού ασκώντας το δικαίωμά του στην αναπαραγωγή. Υπάρχουν ωστόσο κάποιοι που για φυσικούς λόγους αδυνατούν να ασκήσουν το παραπάνω δικαίωμα . Γι' αυτές τις περιπτώσεις ο νομοθέτης προνοεί και ρυθμίζει τεχνητές μορφές οικογένειας , μέσω των θεσμών της υιοθεσίας ή της αναδοχής ανηλίκου ή της παρένθετης μητρότητας και της ετερόλογης τεχνητής γονιμοποίησης προκειμένου το δικαίωμα στην τεκνοποιία και στην απόκτηση οικογένειας να είναι προσιτό σε κάθε κοινωνό του δικαίου και να μην αποτελεί προνόμιο κανενός . (20)

Έτσι είναι στην διακριτική ευχέρεια του καθενός να επιλέξει το ηθικό, κοινωνικό και βιολογικό περιεχόμενο της ιδιωτικής ζωής και του οικογενειακού πλαισίου που προτιμά , εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει άλλες συνταγματικές διατάξεις ή τα χρηστά ήθη.

Οι επιλογές όμως του γονέα αφορούν ένα τρίτο πρόσωπο , το οποίο μάλιστα δεν υπάρχει καν κατά την στιγμή της άσκησης του δικαιώματος . Επομένως υπεισέρχεται και ένας νέος παράγοντας ο οποίος πρέπει να ληφθεί υπόψη και δεν είναι άλλος από το συμφέρον του ίδιου του παιδιού. Κατόπιν τούτων καθίσταται σαφές ότι το Σύνταγμα προστατεύει την ελευθερία των μελλοντικών γονέων να προστρέξουν στις υπηρεσίες της ιατρικής και στις μεθόδους της τεχνητής γονιμοποίησης για να ικανοποιήσουν την καθόλα νόμιμη και θεμιτή επιθυμία τους για τεκνοποιία με τον περιορισμό όμως του συμφέροντος του παιδιού που θα γεννηθεί το οποίο έχει κάθε δικαίωμα να ζήσει σε μια ομαλή και ήρεμη , αξιοπρεπή και σωστή οικογενειακή ατμόσφαιρα. (21)

.....
(20)Βιδάλη Τ., Το πρόταγμα της οικογένειας : Η Συνταγματικότητα του Νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή , ΝοΒ 2003(τόμος 51) σελ. 833-836 και Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Ε. , Η νομολογιακή εφαρμογή του άρθρου 281 ΑΚ στο Οικογενειακό Δίκαιο , σελ. 1459

(21)Κουτσουμπίνα Στέφανου, Συνταγματικά προλεγόμενα σε ένα ζήτημα βιοηθικής , Διδικ.,6 (1994) σελ. 1094-1096.

II. Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΤΟΥ ΟΒΙΕΔΟ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Η επίδραση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την βιοηθική ,(Σύμβαση του Οβιέδο) που κυρώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον ν. 2619/1998 στην προπαρασκευή του νόμου για την τεχνητή αναπαραγωγή έγκειται όχι τόσο στο ζήτημα της ιατρικής υποβοήθησης της ανθρώπινης αναπαραγωγής , όσο στην απαγόρευση του αναπαραγωγικού κλωνισμού και γενικά στην απαγόρευση επεμβάσεως στα ανθρώπινα γονιδιώματα , στην απαγόρευση τα επιλογής φύλου και στη δυνατότητα έρευνας σε πλεονάζοντα γονιμοποιημένα ωάρια . Συγκεκριμένα το άρθρο 1 της συμβάσεως αναφέρεται στην ανάγκη προστασίας της αξιοπρέπειας και της ταυτότητας παντός ανθρωπίνου όντος και στην εγγύηση του σεβασμού της ακεραιότητας και των λοιπών δικαιωμάτων παντός ανθρωπίνου όντος χωρίς διάκριση εν σχέσει προς την εφαρμογή της βιολογίας και της βιοιατρικής .

Εξάλλου το θέμα της κλωνοποίησης αντιμετωπίζεται με πρόσθετο πρωτόκολλο στη Σύμβαση του Οβιέδο και απαγορεύει κάθε επέμβαση με σκοπό την δημιουργία ανθρώπου που θα είναι πανομοιότυπος με άλλον, ζωντανό ή νεκρό. Εξάλλου αντίστοιχη ρύθμιση καθιερώθηκε και με το άρθρο 11 της Οικουμενικής Διακήρυξης της Ουνέσκο όπου το ανθρώπινο γονιδίωμα θεωρείται «κληρονομιά της ανθρωπότητας» και απαγορεύεται ρητώς και κατηγορηματικώς κάθε επέμβαση σε αυτό . Το κείμενο αυτό χωρίς να έχει δεσμευτική ισχύ αποτελεί διακήρυξη αρχών που θέτουν ηθικές δεσμεύσεις και όρια κινήσεως στα κράτη .(22)

III ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΠΟΥ ΕΛΑΒΕ ΥΠΟΨΗ ΤΟΥ Ο ΝΟΜΟΘΕΤΗΣ

1. Αρχή της κοινωνικοσυναισθηματικής συγγένειας

Η κοινωνικοπολιτική βάση του νόμου 3089/2002 είναι δίχως άλλο η σύγχρονη άποψη για την υπεροχή της «κοινωνικοσυναισθηματικής

.....
(22) - Παπαχρίστου Θ. ,Η τεχνητή αναπαραγωγή στον Αστικό Κώδικα σελ. 17 και Δασκαρόλη Γ, Παρατηρήσεις έπειτα από το ν. 3089/2002, ΧριδΔ 2004, σελ. 197

-Συμεωνίδου-Καστανίδου Ελισάβετ , Γενετική τεχνολογία και ποινικό Δίκαιο (Με αναφορά στο σχέδιο νόμου για την Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή), Ποιν Δικ 10/2002, σλ.1061 επ.

συγγένειας». Σύμφωνα με την άποψη αυτή που έχει εντυπωσιάσει στο αστικό δίκαιό μας , καθώς η βιοτεχνολογία εξελίσσεται με γοργούς ρυθμούς και στην διαδικασία αναπαραγωγής έχουν υπεισέλθει και τρίτα πρόσωπα , δότες κ.λ.π η έννοια του γονέα ανατρέπεται όπως την εκλαμβάναμε ως σήμερα και η νομική συγγένεια δεν καθιερύεται μόνο με την καταγωγή. Πρόκειται λοιπόν για την κατασκευή σύμφωνα με την οποία η αναπαραγωγή του ανθρώπου με την παρέμβαση της σύγχρονης τεχνολογίας δημιουργεί ένα νέο είδος συγγένειας , την λεγόμενη κοινωνικοσυναισθηματική (filiation , parente socio-affective) που υπερισχύει από τη βιολογική πραγματικότητα και στηρίζεται στην ιδιωτική βούληση όπως ακριβώς και η υιοθεσία . (23)

Πλέον η βιολογική συγγένεια δεν θεωρείται ως ο μοναδικός τρόπος ίδρυσης σχέσης γονέα και τέκνου. Αντίθετα εξέχουσας σημασίας παράγοντας καθίσταται πλέον η κοινωνική συγγένεια , δηλ. αυτή που ιδρύεται με μόνη τη βούληση των μερών για απόκτηση τέκνων και οικογένειας . Κατόπιν τούτων καθίσταται σαφές ότι παύει το βιολογικό στοιχείο να θεωρείται το μόνο ιδρυτικό της συγγένειας και αναδεικνύεται και το βουλευτικό και κοινωνικό στοιχείο εξίσου σημαντικό. Η νομική σύνδεση του τρίτου δότη προϋποθέτει την αντίστοιχη βούληση του για ίδρυση οικογένειας και δεν στηρίζεται μόνο στην βιολογική του πατρότητα .Ο ρόλος του αν και βιολογικός γονέας είναι μόνο **επιβοηθητικός και τεχνικός** και δεν μπορεί να στηρίξει και νομική συγγένεια . Αρνείται λοιπόν το δίκαιο οποιαδήποτε συγγένεια με εκείνους τους τρίτους που απλώς παρεμβάλλονται στη διαδικασία της αναπαραγωγής ως απλοί προμηθευτές των μέσων για την πραγματοποίησή της και θωρακίζεται έτσι η συγγένεια αυτών που πράγματι επιθυμούν το τέκνο και διατίθενται να του προσφέρουν μια καθόλα πλήρη και ολοκληρωμένη οικογενειακή τάξη και ευρυθμία . (24)

.....
(23) Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Ε. , Η νομολογιακή εφαρμογή του άρθρου 281 ΑΚ στο Οικογενειακό Δίκαιο , σελ. 1463

24)Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφης, Τεχνητή γονιμοποίηση και Αστικό Δίκαιο : Το Σχέδιο Νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή , σελ.1419, 1421 επ. και Δελιγιάννη Ιωάννη, Η επίδραση των νέων μεθόδων τεχνητής αναπαραγωγής του ανθρώπου στην διαμόρφωση του ελληνικού δικαίου της συγγένειας , σελ. 282

2. Αρχή της προστασίας της προσωπικότητας κατ' άρθρο 57 ΑΚ.

Το νέο νομοθέτημα στηρίζεται κατά βάση, όπως ήδη παραπάνω επισημίναμε όταν κάναμε λόγο για την συνταγματική διάταξη του άρθρου 5 παρ. 1 του Σ. , στην προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της αυτονομίας της ανθρώπινης προσωπικότητας .

Παρά το γεγονός ότι το δίκαιό μας δεν ευνοεί την μονογονική οικογένεια (άρθρο 21 Σ.) πρέπει να θεωρηθεί δικαίωμα της γυναίκας που δεν έχει παντρευτεί να τεκνοποιήσει αναλαμβάνοντας εξ ολοκλήρου και αποκλειστικά τις συνέπειες και τις ευθύνες της μητρότητας . Δύο εύλογα επιχειρήματα που στηρίζουν την άποψη ότι πλέον η μονογονεϊκή οικογένεια ως εναλλακτική μορφή οικογένειας έχει αρχίσει να γίνεται αποδεκτή από τον ελληνικό κοινωνικό ιστό και να εμφιλοχωρεί στην ελληνική κοινωνία αποτελούν α) Ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός των διαζυγίων που καταδικάζει τα παιδιά να μεγαλώνουν με τον ένα από τους δυο γονείς του , καθώς και β) η δυνατότητα της υιοθεσίας τέκνου από ένα μόνο γονέα (πράγμα που ο νόμος δεν το απαγορεύει) .

Από την άλλη μεριά είναι αυτονόητο ότι όταν μιλάμε για προσωπικότητα δεν αναφερόμαστε μόνο σε αυτή των γονέων οι οποίοι δικαιούνται στην απόλαυση μιας ευτυχισμένης και ολοκληρωμένης ζωής δια μέσου της τεκνοποίησης . Ίδιας εξίσου βαρύτητας αποτελεί και το δικαίωμα προστασίας του εμβρύου και του εν δυνάμει παιδιού που πρόκειται να γεννηθεί το οποίο πρέπει να διασφαλίζει μια ποιοτική και αξιοπρεπή ζωή και να μη θυσιάζεται στο βωμό μιας εγωκεντρικής αντίληψης των υποψήφιων γονέων , οι οποίοι οδηγούνται στην απόφαση «παραγωγής» απογόνων μόνο και μόνο για να ικανοποιήσουν την εγωιστική αντίληψή τους περί αποκτήσεως τέκνων .

Ύστερα από ώριμη και αποκρυσταλλωμένη στάθμιση των συμφερόντων ο νομοθέτης προσπάθησε με τη νομοθετική ρύθμιση να εξισορροπήσει τα συμφέροντα του γονέα και του τέκνου και να δώσει μια ικανοποιητική λύση για τις νέες μεθόδους τεχνητής αναπαραγωγής .

3. Αρχή της προστασίας του συμφέροντος του παιδιού .

Το ηθικολογικό υπόβαθρο του νόμου 3089/2002 έγκειται κατά βάση στην παιδοκεντρική αντίληψη του νομοθέτη . (25)

Πράγματι γνώμονας της νομοθετικής κάλυψης είναι πάνω από όλα το παιδί που πρόκειται να γεννηθεί , το οποίο χρειάζεται την προστατευτική ασπίδα του νόμου , διότι είναι η μόνη ανυπεράσπιστη και ευάλωτη ανθρώπινη ύπαρξη , η οποία δεν ερωτάται για την εμφάνισή της στον κόσμο . Σε κάθε πάντως περίπτωση το παιδί που γεννιέται είναι τυχερό να γευθεί το θαύμα της ζωής και δεν θα πρέπει να αντικρίζουμε τη ζωή με μοιρολατρική , αλλά με αισιόδοξη και θετική διάθεση .

Εξάλλου είναι αξιοσημείωτο ότι ο νόμος με τη θέσπιση διατάξεων που ευνοούν την εφαρμογή των μεθόδων της τεχνητής αναπαραγωγής θέλησε να κατοχυρώσει όλα τα παιδιά που καλώς ή κακώς γεννιούνται και πριν τη θέσπιση του νόμου από τα οικεία ιατρικά κέντρα ακόμη και με παράνομες διαδικασίες . Ο νομοθέτης δεν ανέχεται την κατηγοριοποίηση των νεογέννητων παιδιών σε παιδιά «πρώτης» και «δεύτερης» κατηγορίας . Αυτός είναι και ο δικαιολογητικός λόγος της θέσπισης ειδικών διατάξεων για την αναγνώριση των γεννηθέντων τέκνων εκτός γάμου , καθώς και για την εξομοίωση της τεχνητής αναπαραγωγής με τον φυσικό τρόπο αναπαραγωγής σχετικά με την θεμελίωση της συγγένειας με το γεννηθέν τέκνο. (26)

Επιπρόσθετα προκειμένου να διασφαλισθεί το συμφέρον του παιδιού που θα γεννηθεί έχει γίνει πρόταση τα ζευγάρια να έχουν στην αρχή της διαδικασίας μια ψυχολογική υποστήριξη 'ώστε να ερευνείται κάθε φορά αν η απόκτηση παιδιού αποτελεί τον πρωταρχικό στόχο τους κατόπιν ωρίμου περισκέψεως και επομένως να αποφευχθεί η τυχόν αλλαγή της γνώμης τους κατά τη διάρκεια της διαδικασίας όταν η αναστροφή είναι πλέον αδύνατη . (27)

.....
(25) -Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφης , Η νομολογιακή εφαρμογή του άρθρου 281 ΑΚ στο Οικογενειακό Δίκαιο ,Ελ Δνη 1997 τόμος 38, σελ.1464

(26)Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφης, Τεχνητή γονιμοποίηση και Αστικό Δίκαιο : Το Σχέδιο Νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή , Αρμ 2002, σελ100 .

(27)Jean Louis Baudouin , Catherine Labrusse –Riou, « Produire l'homme ? De quel droit ? »page 30

4. Αρχή της επικουρικότητας των νέων βιοτεχνολογιών , σε σχέση με το έργο της φύσης .

Ο νέος νόμος 3089/2002 για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή μπορεί να είναι ρηξικέλευθος , ελαστικός και καινοτόμος σε νέους πρωτόγνωρους θεσμούς, όπως η ετερόλογη γονιμοποίηση , η κρυοσυντήρηση του γεννητικού υλικού, η υποκατάστατη μητρότητα και η μεταθανάτια γονιμοποίηση , πλην όμως ας μην ξεχνάμε ότι ο νομοθέτης δεν παραγνωρίζει την τυχαιότητα της φύσης ως πρωταρχικό στοιχείο της ανθρώπινης δημιουργίας . Γι' αυτό κιόλας το λόγο η φυσιολογική μέθοδος αναπαραγωγής του ανθρώπου δεν πρέπει να παραγκωνίζεται . Αντίθετα μόνο επικουρικά και για θεραπευτικό σκοπό μπορούν να συνεισφέρουν οι νέες τεχνολογίες στο θαύμα της δημιουργίας όταν πλέον έχουν εξαντληθεί όλα τα περιθώρια γονιμοποίησης με τον φυσικό τρόπο και συντρέχουν ιατρικοί λόγοι που καθιστούν αδύνατη την τεκνοποίηση . Τότε μόνο έρχονται οι νέες βιοτεχνολογίες να ασκήσουν επιβοηθητικό ρόλο στη φύση και να δώσουν ευτυχία και ολοκλήρωση και σε άτεκνα και στείρα ζευγάρια που επιθυμούν απεγνωσμένα την απόκτηση παιδιών . (28)

5. Η αρχή της αναλογικότητας σε σχέση με τα προστατευόμενα και θιγόμενα αγαθά και δικαιώματα .

Ο νομοθέτης θα πρέπει, αφού αναλύσει όλα τα επιμέρους ακανθώδη και εριζόμενα προβλήματα και αφού μελετήσει το ηθικολογικό υπόβαθρο της κοινωνίας , να προβεί σε μια στάθμιση των αντικρουόμενων συμφερόντων και των θιγόμενων εννόμων αγαθών με βάση την **αρχή της αναλογικότητας**, προκειμένου να επιτύχει τη σύγκλιση των απόψεων και την προάσπιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων προς όφελος του κοινωνικού συνόλου .(29)

(28)Δεληγιάννη Ιωάννη, Η επίδραση των νέων μεθόδων τεχνητής αναπαραγωγής του ανθρώπου στην διαμόρφωση του ελληνικού δικαίου της συγγένειας , Αρμ 1995 σελ. 278

(29)Βασιλογιάννη Φ., Ο κλώνος του ανθρώπου σελ. 57-61

6 .Η αρχή της τηρήσεως των χρηστών κοινωνικών ηθών .

Ο νομοθέτης οφείλει να λαμβάνει υπ' όψιν του και την κατεστημένη ηθική τάξη πραγμάτων , η οποία μεταβάλλεται συνεχώς επηρεαζόμενη από τις κοινωνικές εξελίξεις και την πορεία της κοινωνίας μέσα στο χρόνο. Η αρχή λοιπόν της τηρήσεως των χρηστών κοινωνικών ηθών συνιστά κοινωνικώς αποδεκτή δικαιοκή αρχή , η οποία μαζί με τις άλλες θεωρείται δεσμευτική παραλλήλως προς τους κανόνες δικαίου έστω και αν τυχόν δεν έχουν κωδικοποιηθεί σε νομοθετικές διατάξεις . (29 α)

IV) ΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ (ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΚΑΙ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ) ΠΑΝΩ ΣΤΑ ΑΜΦΙΛΕΓΟΜΕΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Η Εκκλησία τάσσεται κατά βάση αντίθετη με τις εφαρμογές της τεχνητής γονιμοποίησης .

Βέβαια καλό θα ήταν να κάνουμε το σαφή διαχωρισμό ανάμεσα στην Ορθόδοξη Πατερική Διδασκαλία και στην Καθολική εκκλησία ως προς τη θέση που έχουν πάρει για το επίμαχο ζήτημα .

A) Η προπαρασκευαστική επιτροπή του ν. 3089/2002 συνεκτίμησε κατά την θεσμοθέτηση των διατάξεων και την άποψη της ορθόδοξης εκκλησίας . Βέβαια από εκκλησιαστικής πλευράς δεν υπήρχε επίσημη αυθεντική τοποθέτηση ολόκληρης της Ορθόδοξης Εκκλησίας , αλλά αυτή εκπροσωπήθηκε κατά τη συζήτηση του οικείου νομοσχεδίου περί τεχνητής αναπαραγωγής από την Επιτροπή Βιοηθικής της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Η Ορθόδοξη Πατερική διδασκαλία ελήφθη σαφώς υπόψη καθώς αποτελεί την επικρατούσα θρησκεία στην Ελλάδα (κατά τα άρθρα 3 , 33 και 59 του Συντάγματος), συνυφαίνεται με ολόκληρη την ιστορία του ελληνικού γένους και συνεκφράζει την ηθικολογική υπόσταση του . Εφόσον λοιπόν η ηθική της ελληνικής κοινωνίας είναι επηρεασμένη σε μεγάλο βαθμό από τη χριστιανική διδασκαλία , από τη διδασκαλία της Ορθόδοξης Εκκλησίας και

.....
(29 α) Δασκαρόλη Γ, Παρατηρήσεις έπειτα από το νόμο περί υποβοηθούμενης αναπαραγωγής (ν. 3089/2002) ΧρίδΔ 2004, σελ. 194

μάλιστα όχι μόνο στη θεωρητική ή ιδεολογική υπόστασή της αλλά και βιωματικώς ακόμη ήταν εύλογο και αναμενόμενο να ερωτηθεί ως προς τη στάση της σχετικά με τις εξελίξεις της βιοτεχνολογίας.

Από την μια πλευρά λοιπόν η Ορθόδοξη θεολογική σκέψη μπορεί να μην είναι ένθερμος υποστηρικτής των νέων μεθόδων της βιοτεχνολογίας ως προς την τεχνητή αναπαραγωγή, όμως είναι αξιοσημείωτο ότι δεν την αποκρούει εντελώς αφού αποδέχεται την ομόλογη τεχνητή σπερματέγχυση για χάριν του συμφέροντος της κοινωνικής οικογένειας που πρόκειται να δημιουργηθεί. (30)

Αντίθετα αποκρούεται από την εκκλησία παντελώς η ετερόλογος τεχνητή γονιμοποίηση κατά την οποία δηλ. ο δότης του σπέρματος ή του ωαρίου δεν είναι ο/η σύζυγος αλλά κάποιο τρίτο πρόσωπο που καμία σχέση δεν έχει με το έμβρυο και το παιδί που θα γεννηθεί μολονότι το τελευταίο γενετικά και βιολογικά προέρχεται από το γεννητικό του υλικό.

Η δικαιολογητική βάση των απόψεων της εκκλησίας εκκινεί από την αντίληψη ότι ο άνθρωπος δεν νοείται απλώς ως άτομο με δικαιώματα και υποχρεώσεις αλλά κυρίως ως πρόσωπο δηλαδή πάντοτε εις σχέση κοινωνίας. Επομένως η γέννηση ενός ανθρώπου συνιστά θεία επέμβαση, δώρο του Θεού προς τον άνθρωπο και σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να εκλαμβάνεται ως απλή υπόθεση ρουτίνας. Πρόκειται για μια δημιουργία και όχι για ένα ανθρώπινο κατασκεύασμα κατά τα μέτρα και τη βούληση των ανθρώπων. Είναι ευλογία από τον Δημιουργό και Κτίστη των Πάντων, δημιουργία που έρχεται ως αποτέλεσμα της ψυχοσωματικής ενώσεως ανδρός και γυναικός, καρπός του έρωτά τους τον οποίο έχει ευλογήσει ο ιερός θεσμός του γάμου. Δεν είναι τυχαίο εξάλλου ότι ο γάμος θεωρείται στο χώρο της εκκλησίας ως ένα από τα βασικά μυστήρια, η δε εξώγαμη συμβίωση και οι κάθε είδους ομοφυλοφιλικές σχέσεις αποδοκιμάζονται και καταδικάζονται. (31)

.....
(30) Παπαχρίστου Θ., Η τεχνητή αναπαραγωγή στον Αστικό Κώδικα, εκδόσεις Σάκκουλα 2003, σελ.20 και Δασκαρόλη, Παρατηρήσεις έπειτα από το νόμο 3089/2002, ΧρϊδΔ 2004, σελ. 194

(31) Μούζουλα Γεωργίου, Τεχνητή γονιμοποίηση –Οι εξελίξεις στη γενετική ως επιταγή εκσυγχρονισμού του Οικογενειακού Δικαίου, σελ. 994 -995.

Στο πρόβλημα του κρουσυντηρημένου γεννητικού υλικού η εκκλησία τάχθηκε με σθένος κατά , ενώ εκδήλωσε σαφή δυσαρέσκεια και δυσθυμία ενάντια σε κάθε νομοθετική ρύθμιση που θα αποδεχόταν την δυνητική καταστροφή γεννητικού υλικού ή την διεξαγωγή ερευνών για πειραματικούς , αναπαραγωγικούς ακόμη και θεραπευτικούς σκοπούς σε γονιμοποιημένα ωάρια . Κατά την ορθόδοξη διδασκαλία η προσωπικότητα του παιδιού αρχίζει να διαμορφώνεται από τις πρώτες κιόλας μέρες της συλλήψεως και επηρεάζεται αποφασιστικά από τις συνθήκες κάτω από τις οποίες αναπτύσσεται μέσα στο σώμα της κυοφορούσας μητέρας.

Συγκεκριμένα υποστηρίζεται ότι το έμβρυο αποτελεί καθόλα τέλειο άνθρωπο κατά την ταυτότητα αν και διαρκώς τελειούμενο κατά την φαινοτυπική έκφραση και οργάνωση και ότι με τη σύλληψη επέρχεται γέννηση ενός ανεπανάληπτου προσώπου . Το έμβρυο ανήκει στην πλέον αδύναμη και απροστάτευτη μερίδα ανθρώπων , είναι άνθρωπος που αγωνίζεται να επιβιώσει στον χρόνο και την αιωνιότητα . Η γενετική προοπτική του οριστικοποιείται άμα τη συλλήψει , καθώς με τη γονιμοποίηση δίνεται οντότητα και ταυτότητα με την ταυτόχρονη εγκατάσταση της ψυχής στο σώμα . Επομένως υιοθετείται διαφορετική αντίληψη αναφορικά με την έναρξη της ανθρώπινης ζωής σε σχέση με την ιατρική επιστήμη που θεωρεί ότι το έμβρυο αρχίζει να διαμορφώνεται μετά ην 14^η ημέρα της συλλήψεως . Με αυτό ως δεδομένο η εκκλησία θεωρεί παράνομη και ανήθικη οποιαδήποτε επέμβαση στο γονιμοποιημένο ωάριο , αντιμάχεται σθεναρά την καταστροφή του γεννητικού υλικού και το θεσμό της παρένθετης και της υποκατάστατης μητρότητας όπου το έμβρυο αποκόπτεται εντελώς από την βιολογική του συγγένεια , αυτή που του δώρισε ο Δημιουργός της Πλάσης . (32)

Β) Από την άλλη πλευρά η Καθολική Εκκλησία ακόμη πιο αυστηρή στις διατυπώσεις της έχει υιοθετήσει στην Κατήχησή της μια μάλλον εχθρική στάση έναντι των τεχνικών εφαρμογών της τεχνητής γονιμοποίησης , γιατί όπως υποστηρίζεται αυτές αποτελούν «παρέκκλιση και ανωμαλία της φυσικής τάξης κι των φυσικών νόμων» , καθώς θεωρείται ότι η ζωή είναι ένα δώρο

.....
(32)Μαρίνου Αναστασίου ,Γενετική Μηχανική και Δίκαιο , ΕΛΔνη 1998 τόμος 39 σελ.1230-1231 και Δασκαρόλη Γ.,Παρατηρήσεις έπειτα από το ν. 3089/2002, ΧρίδΔ 2004, σελ. 194-195

του Θεού και όχι μια κατάκτηση (la vie est un don et non un du). (33)

Γ) Για τους προτεστάντες δε τέλος ειδικά η ετερόλογη γονιμοποίηση προσβάλλει την αξιοπρέπεια τόσο των ανδρών που το σπέρμα τους χρησιμοποιείται για την κατασκευή και παραγωγή παιδιών όσο και του συζύγου που ο ρόλος του υποβαθμίζεται σε μια νομική πατρότητα , δηλ. μια κατασκευασμένη σχέση και όχι μια πραγματική κατάσταση, αποκύημα της εξέλιξης της φύσης .(34)

.....
(33)Jean Louis Baudouin , Catherine Labrusse –Riou, « Produire l'homme ? De quel droit ? pages 12-13 Κείμενο Donum vitae , 1987 και Κουτσουμπίνα Στέφανου, Συνταγματικά προλεγόμενα σε ένα ζήτημα βιοηθικής , σελ. 1092

(34)Συμεωνίδου-Καστανίδου Ελισάβετ , Γενετική τεχνολογία και ποινικό Δίκαιο (Με αναφορά στο σχέδιο νόμου για την Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή), Ποιν Δικ 10/2002, σλ.1063

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Αφού αναλύσαμε διεξοδικά όλο το ηθικοκοινωνικό πλαίσιο των αρχών που διαπνέουν την ελληνική κοινωνία πάνω στις οποίες στηρίχθηκε ο Έλληνας νομοθέτης κατά την θέσπιση των διατάξεων του ν. 3089/2002 , καλό θα ήταν να ασχοληθούμε με τα ιδιαίτερα ηθικά και κοινωνικά διλήμματα τα οποία έχουν την βάση τους στις νέες ιατρικές μεθόδους της ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής και τα οποία κλήθηκε ο Έλληνας νομοθέτης να συγκλίνει , να συγκεράσει και να βρει μια χρυσή τομή που να ανταποκρίνεται στην ηθική και κοινωνικοπολιτική υπόσταση της ελληνικής κοινωνίας, όπως ανωτέρω αυτή εκτέθηκε .

Πράγματι οι νέες ιατρικές εξελίξεις στους τομείς της ανθρώπινης αναπαραγωγής καθώς και στις επεμβάσεις στο γεννητικό υλικό , ανέδειξαν σοβαρούς ηθικούς , κοινωνικούς , δεοντολογικούς αλλά και νομικούς προβληματισμούς . Ποικίλα ηθικά διλήμματα μαστίζουν την ανθρώπινη ύπαρξη : Η τεκνοποιία αποτελεί πλέον δικαίωμα που ανήκει σε όλους; Η τεχνητή γονιμοποίηση και η δημιουργία ανθρώπινης ζωής ως κατασκεύασμα σε επιστημονικό εργαστήριο δεν προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και δεν αντιδιαστέλλεται στους φυσικούς νόμους και στην φυσική εξέλιξη της ζωής ; Έχει το δικαίωμα ο άνθρωπος να παρέμβει ρυθμιστικά ακόμη και στην ίδια την δημιουργία του ή αυτό ξεπερνάει τα όρια της ηθικής και φθάνει στην «ύβρη» προς την φυσική τάξη και τα θεία; Η δωρεά σπέρματος ή ωαρίου δεν αποτελεί ανήθικη σύμβαση ή δεν μεγιστοποιεί τους κινδύνους της εμπορευματοποίησης ; Ο δανεισμός μήτρας δεν ελλοχεύει κινδύνους εμπορευματοποίησης του γυναικείου σώματος προς χρηματικά οφέλη; Στις συμβάσεις με τρίτους δότες γεννητικού υλικού δεν συντρέχουν κίνδυνοι συγγνής οικονομικής και ψυχολογικής εκμετάλλευσης των ευάλωτων ζευγαριών που ζητούν απεγνωσμένα ένα παιδί ; Η κρυοσυντήρηση του γεννητικού υλικού και η καταστροφή των υπεράριθμων πλεοναζόντων γονιμοποιημένων ωαρίων συνιστά άδικη πράξη; Έχουν το δικαίωμα στην τεχνητή αναπαραγωγή τα άτομα που συμβιώνουν σε ελεύθερη ένωση ή οι άγαμες και μοναχικές γυναίκες ; Μπορεί να αποκτήσει σύζυγος αποθανόντος τέκνο ύστερα από κατάψυξη του γεννητικού υλικού του συζύγου της και τι διαστάσεις λαμβάνει το πρόβλημα σε ηθικό και σε νομικό επίπεδο; Είναι

σωστό και κοινωνικά αποδεκτό να γνωρίζει το παιδί που θα γεννηθεί τις βιολογικές του ρίζες , δηλ. τους γονείς που δώρισαν το γεννητικό τους υλικό ή είναι προτιμότερη η ανωνυμία των τρίτων δοτών απέναντι στο παιδί;

Τα παραπάνω είναι λίγα από τα πολλά βασανιστικά ερωτήματα που άπτονται θεμάτων ηθικής και κοινωνικής τάξης και στα οποία προσπάθησε ο Έλληνας νομοθέτης του νέου νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή να απαντήσει. Μια εμπειριστατωμένη μελέτη των προβληματισμών που ανακύπτουν σε κάθε έναν θεσμό που απασχόλησε τους συντάκτες του παραπάνω νόμου με ταυτόχρονη επισήμανση των λύσεων που δόθηκαν από τον νομοθέτη αποτελεί ίσως μια ενδιαφέρουσα προσέγγιση των ηθικών διλημμάτων και αδιεξόδων που είχε δημιουργήσει η τρέχουσα πραγματικότητα στον τομέα της ανθρώπινης τεχνητής αναπαραγωγής .

Τα ηθικά λοιπόν και κοινωνικά διλήμματα που προέρχονται από την χρήση και εφαρμογή των μεθόδων της τεχνητής γονιμοποίησης εμφανίζονται και ταξινομούνται κυρίως στις ακόλουθες κατηγορίες : α. εντός γάμου και συγκεκριμένα στις τεχνικές είτε της ομόλογης τεχνητής γονιμοποίησης είτε της ετερόλογης τεχνητής γονιμοποίησης , είτε της εξωσωματικής γονιμοποίησης σε δοκιμαστικό σωλήνα είτε τέλος στον θεσμό της παρένθετης μητρότητας , β. εκτός γάμου στις μορφές της εξώγαμης συμβίωσης με το επιτρεπτό της χρήσης τους από ομόφυλα ή ετερόφυλα ζεύγη καθώς και το επιτρεπτό της χρήσης από άγαμη και μοναχική γυναίκα και κατ' αναλογία και ανδρός μόνου και άγαμου μέσω της παρένθετης μητρότητας. γ. στο θεσμό της μεταθανάτιας τεχνητής γονιμοποίησης , δ. στην δυνατότητα ή μη της επιλογής φύλου, ε. στην τύχη των υπεράριθμων γονιμοποιημένων ωαρίων , στ. στην δυνατότητα κρυοσυντήρησης του γεννητικού υλικού και τέλος ζ. στο θεσμό της κλωνοποίησης , στην έρευνα και στους πειραματισμούς των γονιμοποιημένων ωαρίων και στην μέθοδο του ευγονισμού.

A)ΕΝΤΟΣ ΓΑΜΟΥ

ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ

I) ΣΤΗΝ ΕΞΩΣΩΜΑΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗΤΗ ΓΟΝΙΜΟΠΟΙΗΣΗ

α) Ειδική περίπτωση τεχνητής γονιμοποίησης συνιστά η μέθοδος της εξωσωματικής γονιμοποίησης . Η εξωσωματική γονιμοποίηση είναι μια

μέθοδος που παρακάμπτει τις σάλπιγγες όπου γίνεται φυσιολογικά η γονιμοποίηση και τις υποκαθιστά με το εργαστήριο. Έτσι τα ωάρια της γυναίκας τοποθετούνται μαζί με τα σπερματοζωάρια του συζύγου σε ειδικά κατασκευασμένους δοκιμαστικούς σωλήνες και όταν αρχίσει η εμβρυική ανάπτυξη μεταφέρονται στην μήτρα της όπου και εμφυτεύονται για να αρχίσει η κυοφορία. Βέβαια είναι αξιοσημείωτο ότι όσο περισσότερα γονιμοποιημένα ωάρια μεταφέρονται στην μήτρα της γυναίκας τόσες περισσότερες είναι και οι πιθανότητες να εξελιχθούν αυτά σε φυσιολογικό τοκετό και γέννηση ενός υγιούς παιδιού. (35)

Η παραπάνω τεχνική της εξωσωματικής γονιμοποίησης έχει εγείρει πληθώρα αντιδράσεων από θεολογικούς και κοινωνικούς κύκλους. Το κύριο επιχείρημά τους έγκειται κυρίως στο γεγονός ότι πλέον με την εξωσωματική γονιμοποίηση, δηλ. την τεχνητή γονιμοποίηση σε ιατρικό εργαστήριο μέσω του δοκιμαστικού σωλήνα ο άνθρωπος έφθασε στο σημείο να παρεμβαίνει στην ίδια του τη φύση. Η ανθρώπινη ζωή που είναι πλάσμα μοναδικό, δώρο της φύσης και του Θεού κατάντησε να εξαρτάται από την βούληση των ανθρώπινων κατασκευασμάτων. Πλέον ο άνθρωπος έφθασε στο σημείο να κατασκευάζει ανθρώπους (homo faber), και η ανθρώπινη ύπαρξη που αντιπροσωπεύεται από το έμβρυο και το παιδί που πρόκειται να γεννηθεί υποβιβάζεται πια σε ανθρώπινο κατασκεύασμα (homo fabricatus), προϊόν των πειραμάτων και των ιατρικών εργαστηρίων. (de la vie donnee a la vie produite)(36)

Όπως είδαμε η τεκνοποιία κατά την άποψη της εκκλησίας προέρχεται από την ψυχοσωματική ένωση του άνδρα με την γυναίκα και αποτελεί καρπό του έρωτά τους ευλογημένο από το μυστήριο του γάμου. Επομένως οποιαδήποτε ανθρώπινη επέμβαση στην δημιουργία του ανθρώπινου γένους συνιστά προσβολή των θείων, «ύβρη» απέναντι στην φυσική εξέλιξη των πραγμάτων και είναι ανεπίτρεπτη και ηθικά κολάσιμη. Με την τεχνική της

.....
(35) Ταρλατζή, Τεχνικές υποβοηθούμενης αναπαραγωγής : ιατρικοί και δεοντολογικοί προβληματισμοί Εταιρεία Νομικών Βορείου Ελλάδος, Τεχνητή γονιμοποίηση και γενετική τεχνολογία : Η ηθικονομική διάσταση σελ. 17, 18,

36) Roberto Andorne, Medecine et societe, La bioethique et la dignite de la personne, Presses universitaires de France 1997 1er edition και Ρεθυμιωτάκη Ε. Ο.π.σελ. 16

εξωσωματικής γονιμοποίησης καταστρέφεται και δυναμιτίζεται η **μοναδικότητα του ανθρώπινου είδους** . Το παιδί που γεννιέται παύει να αποτελεί ένα μοναδικό πλάσμα και μετατρέπεται σε προϊόν κατασκευασμένο σύμφωνα με τις προτιμήσεις και τις επιταγές των επίδοξων μελλοντικών γονέων του. Επομένως η τυχαιότητα της φύσης που αποτελεί εν τέλει και το θαύμα της δημιουργίας της ανθρώπινης ζωής , η ετερότητα του κάθε ανθρώπου και η αυτοτέλεια της υπάρξεώς του συνθλίβονται στο βωμό της τεχνολογικής εξέλιξης και της νομοτέλειας της επιστήμης. (37)

Ο ν. 3089/2002 απέφυγε τις έριδες και τους δογματισμούς . Μπροστά στην νέα κοινωνική πραγματικότητα όπου οι μέθοδοι της τεχνητής αναπαραγωγής χρησιμοποιούνται με ολοένα και μεγαλύτερη συχνότητα όφειλε να πάρει δραστικές λύσεις . Χωρίς να παραβλέπει ότι η αναπαραγωγή του ανθρώπου πρέπει να γίνεται όπως το επιβάλλουν οι κανόνες της φύσης δηλ. με τον ορθόδοξο τρόπο της σεξουαλικής πράξης , κάνει όμως σε επικουρική βάση δεκτή και την τεχνητή αναπαραγωγή θέτοντας στην χρήση της έναν σημαντικό περιορισμό. Όπως ρητά υπογραμμίζεται στο άρθρο 1455ΑΚ «Η ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή επιτρέπεται **μόνο** για να αντιμετωπίζεται η αδυναμία απόκτησης τέκνων με φυσικό τρόπο ή για να αποφεύγεται η μετάδοση στο τέκνο σοβαρής ασθένειας .» Επομένως γίνεται σαφές ότι η χρήση της τεχνητής γονιμοποίησης δεν επιτρέπεται σε όλες ανεξαιρέτως τις περιπτώσεις , αλλά περιοριστικά ισχύει μόνο στις περιπτώσεις όπου ένα ζευγάρι **για ιατρικούς λόγους** αδυνατεί να αποκτήσει παιδί με φυσιολογικό τρόπο. (38)

Ο νομοθέτης και ορθώς κατά τη γνώμη μας στην παραπάνω επιλογή του έλαβε υπόψιν του πολλούς διαφορετικούς παράγοντες . Κατ' αρχάς η μέθοδος της τεχνητής γονιμοποίησης λύνει ένα από τα πιο σημαντικά και δυσεπίλυτα προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας : το πρόβλημα της **υπογονιμότητας** . Η χώρα μας είναι από τις πρώτες ευρωπαϊκές χώρες με υψηλό δείκτη υπογεννητικότητας . Για λόγους δημογραφικούς λοιπόν η στιγμή

.....
(37) Jean Louis Baudouin , Catherine Labrusse –Riou, « Produire l'homme ? De quel droit ? page 45 , 112 και 184

(38) Jean Louis Baudouin , Catherine Labrusse –Riou, « Produire l'homme ? De quel droit ? page 36

που πολλά ζευγάρια αποφεύγουν την τεκνοποιία για οικονομικούς και κοινωνικούς λόγους , τη στιγμή που οι αμβλώσεις και οι διακοπές της κύησης πληθαίνουν χρόνο με το χρόνο καταδικάζοντας ένα ολόκληρο έθνος σε αφανισμό δεν είναι άδικο τα άτεκνα ζευγάρια να μην έχουν την δυνατότητα να αποκτήσουν απογόνους και να βοηθήσουν και την χώρα μας στην πληθυσμιακή της ανάπτυξη ; (39)

Πέρα όμως από την καθαρά κοινωνιολογική σκοπιά του ζητήματος θα πρέπει να επισημάνουμε ότι βασικό έρεισμα του νομοθέτη στάθηκαν οι παραπάνω λεπτομερώς περιγραφόμενες συνταγματικές αρχές της προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και αυτονομίας, του σεβασμού της ανθρώπινης ζωής και της ελεύθερης αναπτύξεως της προσωπικότητας. Πράγματι ο άνθρωπος έχει κάθε δικαίωμα να επιζητά ζωή επί ίσοις όροις με τους υπολοίπους κοινωνούς του δικαίου . Είναι άξιο απορίας γιατί ένα ζευγάρι που η φύση καταδίκασε με το ιατρικό πρόβλημα της στειρότητας και της ατεκνίας να μην δύναται να γευθεί τη χαρά της ζωής με το ίδιο τρόπο που την απολαμβάνει ένα άλλο ζευγάρι το οποίο η φύση προίκισε με την απόκτηση ενός παιδιού . Εξάλλου δεν θα πρέπει να παραβλέψουμε ότι η απόκτηση απογόνων αποτελεί για πολλούς ανθρώπους όνειρο μιας ολόκληρης ζωής και ότι το πρόβλημα της ατεκνίας τους τους συνθλίβει, τους καταρρακώνει και τους δημιουργεί ψυχολογικά προβλήματα με αρνητικές επιπτώσεις στην ψυχοσωματική τους υπόσταση .

Τέλος ορθώς και δικαίως ο νομοθέτης, ως σωστός μελετητής της κοινωνικής πραγματικότητας διαπίστωσε γρήγορα ότι η μέθοδος της τεχνητής και δη της εξωσωματικής γονιμοποίησης χρησιμοποιείται εκτενώς στον ελληνικό χώρο. Επομένως το να κλείσουμε τα μάτια μπροστά στην κοινωνική πραγματικότητα είναι μεγάλο λάθος. Αντίθετα η σωστή αντιμετώπιση του προβλήματος είναι να παράσχουμε ένα σωστό νομικό πλαίσιο που θα επιλύει και δεν θα δυσχεραίνει τα ήδη ανακύπτοντα προβλήματα . Οι αναθεματισμοί και η καταδίκη της μεθόδου της τεχνητής γονιμοποίησης κάθε άλλο παρά θα εξυπηρετούσε . Κι αυτό γιατί όχι μόνο θα είχε αρνητικό αντίκτυπο στα άτεκνα

.....
(39)Jean Louis Baudouin , Catherine Labrusse –Riou, « Produire l'homme ? De quel droit ? »page 150-151 και Ρεθυμιωτάκη Ελένης , Ρύθμιση ή αυτορρύθμιση : Το παράδειγμα της ιατρικά υποβοηθούμενης αναπαραγωγής σελ. 101-102

ζευγάρια που στην απόγνωσή τους για απόκτηση ενός παιδιού θα προσέφευγαν κρυφά και παρανόμως στην μέθοδο αυτή και θα ζούσαν με την προκατάληψη μιας κατώτερης ποιότητας κυοφορίας, αλλά θα επιβάρυνε και τα ίδια τα γεννημένα μέσω αυτής της μεθόδου παιδιά τα οποία δεν θα είχαν νομική κάλυψη και θα βρίσκονταν νομικά ανυπεράσπιστα σε μια κοινωνία ανισοτήτων στα δικαιώματα και τις ευκαιρίες. Δεν είναι δε καθόλου απίθανο ότι η μη θεσμοθέτηση της τεχνητής αναπαραγωγής θα μπορούσε να οδηγήσει σε πρωτοφανή και ανεξέλεγκτη οικονομική και ψυχολογική εκμετάλλευση του ευάλωτου ζευγαριού που απεγνωσμένα θα προσέτρεχε έστω και παρανόμως στη μέθοδο αυτή ως τελευταία σανίδα σωτηρίας για την τεκνοποίηση.

β) Ένα άλλο μεγάλο ηθικό πρόβλημα που δημιουργείται από την εξωσωματική γονιμοποίηση είναι το εξής: Για να επιτευχθεί μια σωστή και αποτελεσματική κυοφορία με την μέθοδο της εξωσωματικής γονιμοποίησης θα πρέπει να γίνει εμφύτευση περισσότερων γονιμοποιημένων ωαρίων από τα οποία άλλα ίσως καταστραφούν και αποβληθούν κατά τη διάρκεια της κύησης και άλλα θα οδηγήσουν στην τεκνοποίηση. Με αυτό όμως τον τρόπο προωθείται ένα **σύστημα πολύδημων κυήσεων** το οποίο περικλείει πολλούς μαιευτικούς, περιγεννητικούς και νεογνικούς κινδύνους για τον οργανισμό της εγκύου γυναίκας. Προκειμένου να αποφευχθούν οι πολύδημες κυήσεις έχει θεσμοθετηθεί και προταθεί και στην χώρα μας ο αριθμός των εμβρύων που μεταφέρονται την μήτρα να περιορισθεί σε 2 ή 3 ανάλογα με την ποιότητά τους και την ηλικία της γυναίκας. Για τα πλεονάζοντα δε έμβρυα έχει θεσπισθεί η ειδική διάταξη 1459ΑΚ ότι επιβάλλεται εκ των προτέρων γραπτή συναίνεση των γονέων σχετικά με το αν θέλουν αυτά να δωρηθούν σε άλλο ζεύγος για γονιμοποίηση, ή να χρησιμοποιηθούν για θεραπευτικούς ή ερευνητικούς λόγους, ή τέλος να καταστραφούν. (40)

Ως προς το ζήτημα της τύχης των πλεοναζόντων γονιμοποιημένων ωαρίων που ανακύπτει από την εξωσωματική γονιμοποίηση καθώς και της τύχης του εμβρύου υπάρχει παρακάτω εκτενής ανάλυση ως ιδιαίτερο ηθικό πρόβλημα

.....
(40) Ταρλατζή, Τεχνικές υποβοηθούμενης αναπαραγωγής : ιατρικοί και δεοντολογικοί προβληματισμοί Εταιρεία Νομικών Βορείου Ελλάδος, Τεχνητή γονιμοποίηση και γενετική τεχνολογία : Η ηθικονομική διάσταση σελ. 18, Jean Louis Baudouin, Catherine Labrusse – Riou, « Produire l'homme ? De quel droit ? »page 71

που κλήθηκε να λύσει ο ν. 3089/2002 .

γ) Περαιτέρω η μέθοδος της εξωσωματικής γονιμοποίησης θέτει και έναν ακόμη ηθικό προβληματισμό , καθώς επιτρέπει και διευκολύνει τον **προεμφυτευτικό έλεγχο** στα γονιμοποιημένα ωάρια πριν την τοποθέτησή τους στην μήτρα της γυναίκας που πρόκειται να κυοφορήσει . Η μέθοδος αυτή επιτρέπει τη διάγνωση γενετικών νοσημάτων σε έμβρυα ώστε να μεταφερθούν στη μήτρα μόνο τα υγιή . Γίνεται λοιπόν για το σκοπό αυτό βιοψία των ωαρίων ή των εμβρύων και γενετική ανάλυση. Με αυτό τον τρόπο καθίσταται δυνατή η γνώση οποιασδήποτε ανωμαλίας του εμβρύου , οποιασδήποτε ασθένειας που τυχόν κουβαλάει το γενετικό υλικό , είναι δε δυνατή ακόμη και η εκ των προτέρων διαπίστωση του φύλου του παιδιού, ο καθορισμός ιδιαίτερων χαρακτηριστικών γνωρισμάτων και η καταστροφή του γονιμοποιημένου ωαρίου αν διαπιστωθεί σοβαρή ασθένεια . Ειδικότερα : μπορούν να διαγνωσθούν μονογονιδικά νοσήματα (π.χ. κυστική ίνωση) Χ-φυλοσύνδετα νοσήματα ή και χρωμοσωματικές ανωμαλίες . Πάνω σε αυτό το θέμα έχει επέλθει μεγάλος κοινωνικοηθικός διάλογος , ως προς το αν έχει το δικαίωμα ο άνθρωπος να επέμβει ρυθμιστικά στο ανθρώπινο γονιδίωμα , να βελτιώσει κατά την κρίση και τη βούλησή του τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα π.χ. το χρώμα των ματιών , την διάπλαση του σώματος κλ.π. και ως ποιο σημείο μπορεί να φθάσει αυτή η ρυθμιστική παρέμβαση .

Κι αυτό γιατί αν οι διαγνωστικές δυνατότητες δημιουργούν βαθμιαία ζήτηση για κατά το δυνατόν υγιή και απηλλαγμένα ανωμαλιών παιδιά , οι αναμενόμενες γονιδιακές θεραπείες θα προσφέρουν τη δυνατότητα γεννήσεως παιδιών με συγκεκριμένα θετικά χαρακτηριστικά , όπως π.χ. ευφυΐα, ή συγκεκριμένη σωματική διάπλαση . Οι κίνδυνοι της δημιουργίας ανθρώπινων ειδών κατά παραγγελία είναι ιδιαίτερα αυξημένοι και προκαλούν τον τρόμο και τον πανικό, εν όψει της πιθανότητας χρησιμοποίησεως των προγεννητικών και προεμφυτευτικών εξετάσεων ως μέσου ασκήσεως ευγονικής πολιτικής .(41)

.....
(41)Κριάρη- Κατράνη Ισμήνης , Γενετική Τεχνολογία και θεμελιώδη δικαιώματα , σελ. 143-144 και 148-149 άρθρο Ταρλατζή, Τεχνικές υποβοηθούμενης αναπαραγωγής : Ιατρικοί και δεοντολογικοί προβληματισμοί ,στο βιβλίο Τεχνητή γονιμοποίηση και γενετική τεχνολογία : η ηθικονομική διάσταση ΕΝΟΒΕ σελ. 26

Γι' αυτό το λόγο θα πρέπει να γίνεται στάθμιση των συμφερόντων και σύμφωνα με την γενική αρχή της αναλογικότητας να λαμβάνονται τα εχέγγυα για μια σωστή και απρόσκοπτη χρήση του προγεννητικού ελέγχου , μόνο σε θέματα υγείας και αποφυγής μετάδοσης στο τέκνο σοβαρής ασθένειας και όχι -σε καμία περίπτωση – για την βελτιωτική επέμβαση στην εμφάνιση ή σε γονίδια του χαρακτήρα του τέκνου πράγμα που εν πάσει περιπτώσει προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και αυτονομία .

δ)Ένα ειδικό επιμέρους ηθικό ζήτημα που ανακύπτει από την εφαρμογή των μεθόδων της τεχνητής γονιμοποίησης είναι **αν πρέπει να τίθεται χρονικό όριο ηλικίας της κοινωνικής-γενετικής μητέρας και αναλόγως και του πατέρα ή όχι**. Δηλ. αν επιτρέπεται ή απαγορεύεται η τεχνητή γονιμοποίηση στις μετεμμηνοπαυσιακές γυναίκες και αν τα ζευγάρια θα είναι σε θέση να περιμένουν να συνταξιοδοτηθούν έως ότου αποφασίσουν να αποκτήσουν παιδιά .Η επίλυση του εν λόγω προβλήματος με την καθιέρωση ανώτατου ορίου ηλικίας για την δυνατότητα τεχνητής αναπαραγωγής υπάγεται στο ενεργητικό του Έλληνα νομοθέτη δεδομένου ότι η γονιμοποίηση από υπερήλικα άτομα αποτελεί βιασμό της φυσικής εξέλιξης των πραγμάτων και χρειαζόταν άμεση αρνητική νομοθετική τοποθέτηση .Συγκεκριμένα στο άρθρο 1455ΑΚ παρ1 εδβ ορίζεται ότι η υποβοήθηση επιτρέπεται μέχρι την ηλικία ικανότητας αναπαραγωγής του υποβοηθούμενου προσώπου. Επομένως ο νομοθέτης δικαίως απέκλεισε την δυνατότητα της τεχνητής γονιμοποίησης σε μεγάλες και ηλικιωμένες γυναίκες , αφού σε αντίθετη περίπτωση θα ανατρεπόταν όλη πορεία της ζωής και θα καταδικαζόταν το τέκνο να γεννηθεί μέσα σε ένα οικογενειακό περιβάλλον όπου οι γονείς δεν θα ήταν σε θέση να του προσφέρουν ψυχική στήριξη και όπου η σωματική τους εξάντληση και το χάσμα των γενεών θα καθιστούσε δύσκολη αν όχι αδύνατη την επικοινωνία και την επαφή με το παιδί τους. (42),

.....

(42), Βελλή Γεωργίου, Ζητήματα από τον Ν. 3089/2002 για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή (τεχνητή γονιμοποίηση) ΧρϊδΔ 2003, σελ. 496 και Καρασή Μαριάνου , Βιοτεχνολογία και Δίκαιο , Βιονομία : ένας νέος κλάδος Δικαίου ? Η επιστημολογική διάσταση -Συγχρονως μια συμβολή στο «δίκαιο του προσώπου» , ΕΛΔνη 2001 τόμος 42 σελ. 1201 και Παπαχρίστου Θ. ,Η τεχνητή αναπαραγωγή στον Αστικό Κώδικα σελ. 32

II) ΟΜΟΛΟΓΗ ΤΕΧΝΗΤΗ ΓΟΝΙΜΟΠΟΙΗΣΗ

Η ομολογη τεχνητή γονιμοποίηση αποτελεί την μοναδική ίσως μέθοδο της τεχνητής αναπαραγωγής που έχει συναντήσει τους περισσότερους υπέρμαχους και τους λιγότερους επικριτές ακόμη και στους κύκλους της ορθόδοξης εκκλησίας που έφθασαν στο σημείο να την επιδοκιμάσουν ως κοινωνικά ανεκτή και ηθικά επιτρεπτή υπό όρους βέβαια .

Συγκεκριμένα συντελείται είτε με την ενδοσωματική σπερματέγχυση , δηλ. την γονιμοποίηση του ωαρίου της συζύγου μέσω της τεχνητής εισαγωγής σπέρματος του συζύγου της στον γυναικείο κόλπο , είτε με την παραπάνω αναλυθείσα εξωσωματική γονιμοποίηση , δηλ. ένωση του ωαρίου και του σπέρματος έξω από το γυναικείο σώμα σε δοκιμαστικό σωλήνα , είτε με την μεταφορά γαμετών στις σάλπιγγες με τη διαδικασία της λαπαροσκόπησης .

Αυτό που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι ότι το γεννητικό υλικό προέρχεται από τους ίδιους τους γονείς , δηλ. η βιολογική συγγένεια είναι υπαρκτή και με τα δυο πρόσωπα του ζευγαριού. Απλά η επιστήμη έρχεται να δώσει ένα χέρι βοήθειας και να ασκήσει επιβοηθητικό ρόλο στην συντέλεση του θαύματος της ζωής . Φυσικά το ηθικό και κοινωνικό πρόβλημα της επεμβάσεως του ανθρώπου στους φυσικούς νόμους και στην τυχαιότητα και μοναδικότητα της ανθρώπινης φύσης παραμένει . Πλην όμως ο νομοθέτης έπραξε ορθώς και θεώρησε ότι υπερισχύει η συνταγματικά κατοχυρωμένη ελευθερία αναπτύξεως της προσωπικότητας και της αυτονομίας της ιδιωτικής ζωής που περιλαμβάνει και το δικαίωμα ενός άτεκνου ζευγαριού που βασανίζεται από το πρόβλημα της στειρότητας έναντι της νομοτέλειας της φύσης . Δεν θα πρέπει βέβαια να ξεχνάμε ότι σημαντικός περιορισμός που αποτελεί και διασφάλιση δικαίου είναι ότι η μέθοδος της τεχνητής γονιμοποίησης αποτελεί επικουρικό μέσο αναπαραγωγής όταν ιατρικοί και μόνο λόγοι το επιβάλλουν .

Σε κάθε πάντως περίπτωση είναι κοινός τόπος ότι η ομολογη τεχνητή γονιμοποίηση βρίσκει πολλούς υποστηρικτές και για τον πρόσθετο ακόμη λόγο ότι αιτείται την δημιουργία μιας οικογένειας ολοκληρωμένης **εντός του πλαισίου του γάμου** που βρίσκει ρητή συνταγματική κατοχύρωση στο άρθρο 21 του ελληνικού Συντάγματος ,όπως αναλυτικά εκτέθηκε ανωτέρω . Επομένως είναι ηθικά αναπότρεπτο και επιλήψιμο , τη στιγμή που η επιστήμη έχει τη δυνατότητα να βοηθήσει στην ολοκλήρωση μιας οικογένειας με την απόκτηση απογόνων ο νόμος να της στερεί αυτή τη δυνατότητα για χάρη

απλώς και μόνο της τυχαιότητας της ανθρώπινης φυσικής εξέλιξης . Δηλ. να θυσιάζεται η ευτυχία ενός έγγαμου ζευγαριού στο βωμό μιας στείρας και δογματικής προσκόλλησης στην φυσική τάξη των πραγμάτων .

Τέλος θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι η μέθοδος της ομολογής τεχνητής γονιμοποίησης υπερισχύει προφανώς και του ίδιου του θεσμού της υιοθεσίας που αναγνωρίζεται από το δίκαιό μας . Και αυτό γιατί αν λάβουμε υπόψη μας ότι το δίκαιο αποδέχεται με την υιοθεσία την ίδρυση νομικής συγγένειας του τέκνου με κάποιους τρίτους που δεν έχουν καμία βιολογική σχέση με αυτό πώς είναι δυνατόν να κατακρίνουμε μια μέθοδο (την ομολογη τεχνητή γονιμοποίηση) με την οποία υπάρχει φυσικός και πραγματικός σύνδεσμος του παιδιού με τους γονείς μόνο που επιτυγχάνεται με την βοήθεια της επιστήμης ; Κάτι τέτοιο θα ήταν παράλογο και αντιφατικό. (43)

III) ΕΤΕΡΟΛΟΓΗ ΤΕΧΝΗΤΗ ΓΟΝΙΜΟΠΟΙΗΣΗ

Σε αντίθεση με την ομολογη τεχνητή γονιμοποίηση η οποία κατά κοινή γενική ομολογία έχει θετικά και ευεργετικά αποτελέσματα , η ετερόλογη τεχνητή γονιμοποίηση έχει εγείρει από την αρχή της εμφάνισής της ως μεθόδου πολλές έριδες , διχογνωμίες και ηθικούς προβληματισμούς .

Η ετερόλογη τεχνητή γονιμοποίηση συνίσταται στην δωρεά του σπέρματος ή του ωαρίου από τρίτο δότη /δóτρια αντίστοιχα προκειμένου να επέλθει η τεχνητή γονιμοποίηση .

Τρία είναι τα βασικότερα ηθικά προβλήματα και διλήμματα που τίθενται από την παραπάνω μέθοδο.

A) Το πρώτο σχετίζεται με το αν η σύμβαση δωρεάς του σπέρματος , του ωαρίου ή ακόμη και του γονιμοποιημένου ωαρίου μεταξύ των δοτών και των γονέων που επιθυμούν την απόκτηση τέκνων είναι έγκυρη ,ή αντίθετα αποτελεί σύμβαση ανήθικη που αντίκειται στην δημόσια τάξη και στα χρηστά ήθη . Και περαιτέρω ποιους κινδύνους εγκυμονεί η σύμβαση αυτή για τα εμπλεκόμενα μέρη και για το κοινωνικό σύνολο.

.....
(43)Μούζουλα Γεωργίου, Τεχνητή γονιμοποίηση –Οι εξελίξεις στη γενετική ως επιταγή εκσυγχρονισμού του Οικογενειακού Δικαίου , ΝοΒ 1991, τόμος 39 σελ. 995.

Η σύμβαση δωρεάς του γεννητικού υλικού αντιμετωπιζόταν κατά το παρελθόν πολύ διστακτικά από την ελληνική έννομη τάξη . Πολλοί θεωρητικοί υποστήριζαν ότι η σύμβαση αυτή είναι παντελώς άκυρη , ανήθικη και αντικείμενη στα χρηστά ήθη αφού θέτει υπό διαπραγμάτευση το γεννητικό υλικό του ανθρώπου το οποίο αποτελεί την εν γενέσει ανθρώπινη ζωή . (44)

Πώς είναι δυνατόν να τίθεται ως αντικείμενο ανθρώπινης συναλλαγής ένα τόσο ιδιαίτερο δομικό στοιχείο της ανθρώπινης φύσης και να εξαγοράζεται το γεννητικό υλικό που δεν είναι παρά κομμάτι σημαντικό και ανεκτίμητο της ανθρώπινης προσωπικότητας ; Μπορεί η επιθυμία για τεκνοποίηση να θεωρείται αυτοσκοπός και να παρακάμπτει και να προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια , όταν μεταβιβάζει το γεννητικό υλικό σε απλό πράγμα , αντικείμενο συναλλαγής ; Και πέρα από αυτό : Δεν δημιουργούνται κίνδυνοι εμπορευματοποίησης του παρεχομένου γεννητικού υλικού ; Πώς μπορεί να διαφυλαχθεί η δωρεάν παραχώρησή τους και όχι η καταστρατήγηση της ; Δεν καθίσταται εύκολη η εκμετάλλευση του άτεκνου ζευγαριού από τους τρίτους δότες ;

Πράγματι οι παραπάνω ηθικοί προβληματισμοί δεν άφησαν ανέπαφο και τον Έλληνα νομοθέτη .Είναι βέβαια αναμφίβολο ότι το γεννητικό υλικό ξεφεύγει της εννοίας του πράγματος , αφού αγγίζει τα όρια της εν δυνάμει ανθρώπινης ζωής . Όμως από πότε αρχίζει να υπάρχει ανθρώπινη ζωή ; Η επιστήμη έδωσε γρήγορα την απάντηση ότι η ανθρώπινη ζωή αρχίζει να εμφανίζεται μετά την 14^η ημέρα της συλλήψεως , οπότε ξεκινά η δημιουργία του νευρικού ιστού του εμβρύου . Επομένως το γονιμοποιημένο ωάριο μέχρι την 14^η η ατή ημέρα δεν μπορεί να θεωρηθεί ανθρώπινη ύπαρξη και να τύχει νομικής κατοχύρωσης από το δίκαιο . Με αυτή την λογική καθίσταται φανερό ότι η σύμβαση που διενεργείται από τους γονείς και τους τρίτους δότες του γεννητικού υλικού είναι καθ'όλα νόμιμη και έγκυρη και σε καμία περίπτωση δεν συνιστά προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και ανήθικη επέμβαση στο υπό γενέσει πρόσωπο αρκεί βέβαια να πραγματοποιείται **άνευ οικονομικού ανταλλάγματος** . Το αντάλλαγμα επομένως είναι αυτό που μπορεί να μετατρέψει την σύμβαση αυτή από έγκυρη σε άκυρη και από ηθική

.....
(44) Βλ. Σαμαρά Ν., Η νομική θέση της τρίτης δότριας γεννητικού υλικού σελ. 128-129 Jean Louis Baudouin , Catherine Labrusse –Riou, « Produire l'homme ? De quel droit ? »page 157

σε ανήθικη . Και αυτός ο κίνδυνος της εμπορευματοποίησης έχει προκαλέσει βαθύτατες ανησυχίες ως προς την δυνατότητα που παρέχεται για καταστρατήγηση της μεθόδου της ετερόλογης γονιμοποίησης προκειμένου να έχουν οικονομικές απολαβές τα ιατρικά κέντρα και οι δότες των γεννητικών υλικών και να καταλήγει η σύμβαση δωρεάς να υποθάλπει και να υποκρύπτει ουσιαστικά σύμβαση ανήθικης και άκυρης πωλήσεως . Μόνο αν η δωρεά του γεννητικού υλικού τελεσθεί για αλτρουιστικούς λόγους από ενδιαφέρον στον πόνο της ατεκνίας των στείρων ζευγαριών , μπορεί να διαφυλαχθεί ως ένα σημείο η τάση της εμπορευματοποίησης του ανθρώπινου γεννητικού υλικού για την απόκτηση οικονομικού οφέλους . Τα όρια όμως είναι ρευστά και πολλοί είναι οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν για εκμετάλλευση του άτεκνου ζεύγους που επιθυμεί όσο τίποτε άλλο την τεκνοποιία . (45)

Από την άλλη ο νομοθέτης δεν μπορούσε να αφήσει αρρύθμιστη την ετερόλογη γονιμοποίηση . Μια σωστή στάθμιση των εμπλεκόμενων και θιγομένων συμφερόντων μαρτυρά πως το δικαίωμα στην αναπαραγωγή υπερτερεί του τυχόν δημιουργηθέντος κινδύνου εμπορευματοποίησης και εκμετάλλευσης . Κατά την γνώμη μας δικαίως ο νομοθέτης δεν προσπάθησε να εθελουφλήσει . Η ετερόλογη τεχνητή γονιμοποίηση χρησιμοποιείται ευρέως από τα υφιστάμενα ιατρικά κέντρα . Το να την παραβλέψουμε και να την προσπεράσουμε καταδικάζοντάς την, δεν θα ήταν σίγουρα αποτελεσματική λύση .

B) Το δεύτερο ηθικό και κυρίως κοινωνικό πρόβλημα που πηγάζει από την ετερόλογη τεχνητή γονιμοποίηση είναι το πώς μπορεί να καθιερωθεί νομική συγγένεια όταν αυτή δεν ταυτίζεται με την βιολογική . Στην προκειμένη δηλ. περίπτωση ο ένας από τους δυο γαμέτες μπορεί να προέρχεται από τον ένα βιολογικό γονέα και ο άλλος γαμέτης να προέρχεται από κάποιο τρίτο δότη που καμία σχέση συγγένειας δεν έχει με τους γονείς . Πώς θεμελιώνεται συγγένεια του τέκνου που θα γεννηθεί με τον άλλο γονέα που δεν έχει προσφέρει το γεννητικό του υλικό αλλά που επιθυμεί και επιδιώκει την γέννηση

.....
(45) Jean Louis Baudouin « Produire l'homme ? De quel droit ? p. 40-41 et 53 και La documentation française , Sciences de la vie , De l' éthique au droit pages 27-28, et

αυτού του τέκνου ; Μπορεί να θεωρηθεί ότι το παιδί έχει τρεις γονείς ; (46) Μήπως επέρχεται διάσπαση της προσωπικής ταυτότητας του ανθρώπου και αναγνωρίζεται ένα είδος ουσιαστικής «πατροκτονίας»και «μητροκτονίας»; Και ο τρίτος αυτός δότης του γενετικού υλικού συνεχίζει να συνδέεται με το τέκνο ή διακόπτεται η βιολογική του σχέση αφ' ης στιγμής παραχωρήσει το γενετικό του υλικό ;

Το ηθικό και κοινωνικό αυτό δίλημμα θέτει υπό έρευνα την αρχή της κοινωνικοσυναισθηματικής συγγένειας η οποία πλέον έχει εισχωρήσει και έχει καθιερωθεί και από την ελληνική έννομη τάξη. Επομένως παρακάμπτεται η αρχή της βιολογικής συγγένειας προς χάριν και για το συμφέρον της κοινωνικής συγγένειας και καταστρέφεται η ιδέα της πατρότητας ως σχέση φυσική πατέρα και τέκνου .(47) Το βουλευτικό στοιχείο της απόκτησης απογόνων υπερισχύει ακόμη και της βιολογικής καταγωγής . Σημαντικό επιχείρημα πάνω στο οποίο ερείδεται η παραπάνω άποψη είναι ότι αυτοί που ουσιαστικά επιθυμούν και πασχίζουν για την τεκνοποίηση είναι οι κοινωνικοί γονείς του τέκνου . Το γεγονός ότι προβλήματα υγείας δεν τους επιτρέπουν την φυσική αναπαραγωγή δεν τους καθιστά αυτοδικαίως και μη κατάλληλους να θεωρούνται γονείς. Αντίθετα η πολυετής πολλές φορές προσπάθειά τους για τεκνοποιία μαρτυρά τον έντονο πόθο τους για δημιουργία πολυπληθούς οικογένειας και εγγυάται εν μέρει την σωστή και αρμονική συμβίωση σε ένα περιβάλλον που μόνο αγάπη , στοργή και φροντίδα μπορεί να προσφέρει στο τέκνο που θα γεννηθεί . (48)

.....
(46)Jean Louis Baudouin , Catherine Labrusse –Riou, « Produire l'homme ? De quel droit ? »page 227 et La documentation française , Sciences de la vie , De l' éthique au droit page 57 « modèle d' une famille plénière»

.(47)Κοκολάκη Εμμανουήλ, Τα δημιουργούμενα προβλήματα εκ της μεταμοσχεύσεως εμβρύου εντός της μήτρας αγόνου γυναικός ,σελ.102 και Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφης, Τεχνητή γονιμοποίηση και οικογενειακό δίκαιο ,σελ. 18 και 66 και άρθρο Καράση, Η ανθρωπολογική διάσταση του δικαίου της βιοτεχνολογίας ,στο βιβλίο Τεχνητή γονιμοποίηση και γενετική τεχνολογία : η ηθικονομική διάσταση ENOBE σελ. 126 και και Ρεθυμιωτάκη Ελένης , Ρύθμιση ή αυτορρύθμιση : Το παράδειγμα της ι.υ.α ,σελ. 150, βλ. επίσης και Jean Louis Baudouin , Catherine Labrusse –Riou, « Produire l'homme ? De quel droit ? pages 24-25 et 67 (48) Jean Louis Baudouin , Catherine Labrusse –Riou, « Produire l'homme ? De quel droit ? »page 113

Από την άλλη μεριά ο τρίτος δότης του γεννητικού υλικού , είτε σπέρματος είτε ωαρίου, αποτελεί απλώς τον μεσάζοντα στην όλη διαδικασία της ανθρώπινης αναπαραγωγής . Επιθυμία του και σκοπός του είναι να βοηθήσει το άτεκνο ζευγάρι να αποκτήσουν ένα παιδί και κινείται συνήθως από ενδιαφέρον και αλτρουισμό προς τον συνάνθρωπο . Ο ρόλος του είναι καθαρά επιβοηθητικός και δεν επιθυμεί να έχει οποιοδήποτε κοινωνικό δεσμό με τον βιολογικό του απόγονο. Πώς λοιπόν θα μπορούσε ο νομοθέτης να αφήσει να πλανάται μια λανθασμένη και φανταστική κατάσταση όταν θα θεωρούνταν βιολογικός γονέας του παιδιού ο τρίτος δότης που παρείχε το γενετικό του υλικό τη στιγμή που ο ίδιος δεν θα επιδίωκε να έχει οποιαδήποτε σχέση με το γεννηθέν τέκνο; Η παράκαμψη της βιολογικής συγγένειας ήταν τολμηρό βήμα για τον Έλληνα νομοθέτη . Αρχικά προς κάλυψη του κενού προτάθηκε η λύση του θεσμού της υιοθεσίας . Με αυτό ως δεδομένο το παιδί που θα γεννιόταν θα είχε βιολογικούς γονείς αυτούς που έδωσαν το γεννητικό τους υλικό και ο τρίτος κοινωνικός γονέας θα μπορούσε μέσω της υιοθεσίας να καθιδρύσει νομική σχέση με το τέκνο. Η λύση αυτή που ορθώς κατά την γνώμη μας απορρίφθηκε από την προπαρασκευαστική επιτροπή συνιστά άτεχνη , παράτολμη και άδικη νομική κατασκευή καθώς δημιουργεί τριπλή συγγένεια (τους δυο κοινωνικούς γονείς και τον τρίτο δότη) . Εξάλλου θα δημιουργούνταν το εξής πρόβλημα : το τέκνο θα είχε ως γονείς δύο άγνωστα μεταξύ τους πρόσωπα , ο δε σύζυγος /σύντροφος του άτεκνου ζεύγους που επιθυμούσε αυτό θα μπορούσε να γίνει γονέας μόνο υιοθετώντας το.

Η αρχή της κοινωνικοσυναισθηματικής συγγένειας ήρθε να δώσει λύση στο δημιουργηθέν αυτό κοινωνικό πρόβλημα και δικαίως υιοθετήθηκε από το ελληνικό δίκαιο. Πλέον όπως είπαμε γονείς του τέκνου θεωρείται το ζευγάρι που επιθυμεί την απόκτησή του ,ο δε τρίτος που απλώς παραχώρησε το γεννητικό του υλικό χωρίς ταυτόχρονα και να έχει καμία απαίτηση από την γέννηση του τέκνου αυτού ήταν απλό μέσο στην όλη διαδικασία και καμία συγγένεια δεν τον συνδέει με αυτό. (49)

.....
(49)Παπαχρίστου Θ. ,Η τεχνητή αναπαραγωγή στον Αστικό Κώδικα σελ. 45 Jean Louis Baudouin , Catherine Labrusse –Riou, « Produire l’homme ? De quel droit ? pages 26-27

Γ) Το τρίτο πρόβλημα που εμφανίζεται πάνω στο εξεταζόμενο ζήτημα της ετερόλογης γονιμοποίησης έγκειται στο αν η γνώση της βιολογικής αλήθειας σχετικά με την καταγωγή του από τον τρίτο δότη του γεννητικού υλικού αποτελεί και πραγματικό συμφέρον του τέκνου ή αν θα πρέπει η αλήθεια να αποκρύβεται από αυτό . Πράγματι **η ανωνυμία του τρίτου δότη του γεννητικού υλικού** έχει απασχολήσει πολλάκις την ηθική τάξη και τους κοινωνικούς κύκλους.

Έχει κατά καιρούς υποστηριχθεί ότι η γνώση της βιολογικής καταγωγής του τέκνου γεννημένου με τεχνητή γονιμοποίηση αποτελεί προσωππαγές δικαίωμά του το οποίο έλκει την δικαιολογητική του βάση στις συνταγματικές διατάξεις των άρθρων 2 και 5 του Συντάγματος . Σύμφωνα με την αντίληψη αυτή θεωρείται λογικό τοις πάσι ότι το τέκνο έχει κάθε δικαίωμα να πληροφορηθεί τις βιολογικές του καταβολές, να μάθει ποιος είναι ο πατέρας και ποια η μητέρα που το έφεραν στον κόσμο. Οποιαδήποτε δε προσπάθεια αποκρύψεως των πραγματικών στοιχείων της οικογενειακής κατάστασης των προσώπων που είναι βιολογικοί γονείς αυτού θα μπορούσε να αποτελέσει παράνομη προσβολή της αξιοπρέπειας και της υπόστασής του ως αυθύπαρκτης και αυτόνομης οντότητας με διαμορφωμένη προσωπικότητα. Κι αυτό γιατί το δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας εξασφαλίζει σε κάθε άνθρωπο έναν αυτόνομο χώρο όπου μπορεί να βιώσει την ατομικότητά του , η δε ατομικότητά του αυτή συνίσταται εκτός των άλλων και στη γνώση της καταγωγής του και των βιολογικών του καταβολών .

Είναι βέβαια αδιαμφισβήτητο ότι μπορεί μεν το συμφέρον του τέκνου να επιβάλλει την τήρηση της ανωνυμίας προκειμένου να διασφαλισθεί η ομαλότητα και η γαλήνη της οικογενειακής ζωής του τέκνου μέσα στην οικογένεια που έχει ενταχθεί με την αρχή της **κοινωνικοσυναισθηματικής συγγένειας** , όμως πάντοτε η γνώση της αλήθειας κατατρώνει τον άνθρωπο , πόσο μάλλον όταν πρόκειται για την βιολογική του καταγωγή .Με το να καταδικάσουμε το τέκνο στην άγνοια δεν οδηγούμαστε στην ορθότερη προς το συμφέρον αυτού λύση τη στιγμή που έτσι το αφήνουμε αβοήθητο να ταλανίζεται στην αναζήτηση ενός ανύπαρκτου βιολογικού γονέα . Το ψέμα και η άγνοια είναι εξάλλου πολύ πιο επώδυνα και ψυχοφθόρα για την αθώα παιδική ψυχή . Από παράδειγμα πάνω το οποίο στηρίζονται όσοι τάσσονται

κατά της ανωνυμίας του τρίτου δότη του γεννητικού υλικού έλκεται κατ' αναλογία από το θεσμό της υιοθεσίας όπου παιδιά που ζουν για χρόνια μέσα στο ψέμα από τους γονείς που τα υιοθέτησαν δίνουν αγώνα ζωής για να βρουν τις πραγματικές βιολογικές τους ρίζες και μόνο με αυτό τον τρόπο αισθάνονται δικαιωμένα και ολοκληρωμένα ως προσωπικότητες .

Επίσης σημαντικό επιχείρημα κατά της ανωνυμίας του τρίτου δότη του γεννητικού υλικού το οποίο προφανώς παροράθηκε από τον νομοθέτη είναι και ο κίνδυνος της αιμομιξίας και της δημιουργίας αιμομικτικών σχέσεων όταν δεν γνωρίζουμε και είναι άγνωστη η προέλευση του γενετικού υλικού και η βιολογική καταγωγή του κυοφορούμενου εμβρύου ή των γαμετών που χρησιμοποιούνται στην τεχνητή γονιμοποίηση .(50)

Από την άλλη όμως αυτό που προέχει ,όπως ανωτέρω επισημάναμε ,όταν αναφέραμε τις γενικές αρχές που βοήθησαν τον νομοθέτη στην νομοθετική πρόβλεψη , είναι το συμφέρον του παιδιού που θα γεννηθεί . Γεννιέται λοιπόν το εξής ηθικό και κοινωνικό πρόβλημα. Η γνώση από το τέκνο των πραγματικών βιολογικών γονέων του αποτελεί την σωστότερη για αυτό λύση ; Η μήπως είναι προτιμότερο το τέκνο να γνωρίζει μόνο τους κοινωνικούς γονείς του, τους οποίους ξέρει από τη στιγμή της γέννησής του προκειμένου να μην διαταραχθεί και να μην διασαλευτεί η ήδη υπάρχουσα οικογενειακή τάξη και γαλήνη ; Η έλλειψη επικοινωνίας με τον τρίτο δότη του γεννητικού υλικού και βιολογικό γονέα του θα το βλάψει ή αντίθετα θα αποβεί προς το τελικό συμφέρον του ;

Με μια πιο δεισδυτική ματιά ο νομοθέτης έκρινε ότι το συμφέρον του τέκνου υπαγορεύει την ανωνυμία του τρίτου δότη του γενετικού υλικού. Πράγματι στηριζόμενος στην παιδοκεντρική αρχή που διαπνέει ολόκληρο το δίκαιό μας ο νομοθέτης θεώρησε ότι το παιδί είναι προτιμότερο να γνωρίσει ως γονείς του τους κοινωνικούς γονείς που είναι και αυτοί που απεγνωσμένα το επιζητούσαν και αυτοί που το ανατρέφουν . Κι αυτό γιατί οι κοινωνικοί γονείς είναι αυτοί έχουν την δυνατότητα να παράσχουν στο τέκνο τη θαλπωρή

.....
(50) Καράμπελα Λάμπρου, Εξωσωματική γονιμοποίηση : Ηθικά και νομικά προβλήματα , ΠοινΧρον ΛΗ'σελ. 944 και Ρεθυμιωτάκη Ελένης , Ρύθμιση ή αυτορρύθμιση : Το παράδειγμα της ιατρικά υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, σελ. 14 et La documentation française , Sciences de la vie , De l' éthique au droit, page 59 « éviter les risques de consanguinité »

και τη ζεστασιά της οικογενειακής ζωής , απομακρύνοντας κάθε είδους νεφελώδη και ανασφαλή κατάσταση που θα του προκαλούσε προβλήματα στην υγιή και φυσιολογική ψυχοσωματική του σύνθεση . (51)

Αντίθετα ο τρίτος δότης του γενετικού υλικού αποτελεί στην ουσία τρίτο πρόσωπο που δεν σκοπεύει να δημιουργήσει οποιοδήποτε συνδετικό δεσμό με το τέκνο που θα γεννηθεί. Το να προσάψουμε στον τρίτο αυτό μεσάζοντα της διαδικασίας της τεχνητής αναπαραγωγής υποχρεώσεις βιολογικού γονέα θα αντιμαχόταν και θα αντιστρατευόταν την θέλησή του για προσφορά και αλτρουισμό προς το άτεκνο και στείρο ζευγάρι. Εξάλλου λήφθηκε έντονα υπόψιν και το γεγονός ότι το άτομο αποτελεί μια ψυχοπνευματική οντότητα που συνεχώς διαπλάσσεται μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον όπου ζει. Η κληρονομικότητα παίζει αδιαμφισβήτητα σπουδαίο ρόλο στην διαμόρφωση του χαρακτήρα του , αλλά όπως και η επιστήμη αποδέχεται πλέον , εξίσου σημαντικό ρόλο παίζει και το περιβάλλον όπου ζει και μεγαλώνει για την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του . Με αυτά τα επιχειρήματα ο Έλληνας νομοθέτης πρόκρινε σαν πιο συμφέρουσα λύση την ανωνυμία του τρίτου δότη του γενετικού υλικού .

Συγκεκριμένα θεσμοθετήθηκε η διάταξη του άρθρου 1460 παρ. 1 εδ α ΑΚ σύμφωνα με την οποία : «Η ταυτότητα των τρίτων προσώπων που έχουν προσφέρει τους γαμέτες ή τα γονιμοποιημένα ωάρια δε γνωστοποιείται στα πρόσωπα που επιθυμούν να αποκτήσουν τέκνο .» Αυτό που έχει εξαιρετική σημασία και που αποτελεί ίσως εξισορροπητική διάταξη στο παραπάνω εδάφιο είναι αυτό που επικαλούνται τα επόμενα εδάφια του ιδίου άρθρου, ότι δηλαδή , σε απόρρητο αρχείο υποχρεούνται τα ιατρικά κέντρα να τηρούν ιατρικές πληροφορίες σχετικά με το ιατρικό ιστορικό των δοτών χωρίς όμως να αναφέρουν κανένα στοιχείο της ταυτότητας του τελευταίου. Δικαιολογητικός λόγος θέσπισης της εν λόγω διατάξεως αποτελεί το ότι το τέκνο έχει κάθε δικαίωμα να γνωρίζει ιατρικές πληροφορίες σχετικά με τον βιολογικό του πατέρα ή την βιολογική του μητέρα , ώστε να μπορεί προληπτικά να ελέγχει την κατάσταση της υγείας του εκεί όπου μπορεί να εμφανίσει κάποια κληρονομική νόσο .

.....
(51) άρθρο Φουντεδάκη Κ., Η πληροφόρηση του παιδιού που γεννήθηκε με ετερόλογη τεχνητή γονιμοποίηση για την καταγωγή του , ΕΝΟΒΕ σελ.133

Από την άλλη πλευρά το παραπάνω άρθρο 1460 ΑΚ στην δεύτερη παράγραφο του αναφέρεται και στον τρίτο δότη του γενετικού υλικού και ρυθμίζει ότι ούτε σε αυτόν είναι δυνατό να γνωστοποιούνται στοιχεία της ταυτότητας του τέκνου , ώστε να αποφεύγεται τυχόν σύγχυση και ανασφάλεια δικαίου .

Ορθώς κατά την άποψή μας ο νομοθέτης επέλεξε το τολμηρό βήμα της καθιέρωσης της ανωνυμίας του τρίτου δότη του γεννητικού υλικού. Κι αυτό αφενός διότι το συμφέρον του τέκνου επιβάλλει να ζει μέσα σε μια ασφαλή οικογενειακή κατάσταση χωρίς ανατροπές και εκπλήξεις , αλλά με ανθρώπους που το αγαπούν , το νοιάζονται και το προσέχουν . Αντίθετα η τυχόν απόρριψη από τον βιολογικό γονέα θα συνιστούσε βαθύτερο πλήγμα της αθώας παιδικής ψυχής που θα αναζητούσε τις ρίζες του και θα ανακάλυπτε ότι καμία σχέση δεν τον συνδέει με τον άνθρωπο που απλώς έδωσε το σπέρμα του προκειμένου να το φέρει στη ζωή για να βοηθήσει για αλτρουιστικούς λόγους τους κοινωνικούς του γονείς που πραγματικά επιθυμούσαν την ύπαρξή του στον κόσμο .

Επιπρόσθετα και από την πλευρά του βιολογικού γονέα δικαιολογείται η θέλησή του να παραμείνει ανώνυμος απέναντι στο τέκνο αφού αυτός ποτέ δεν θέλησε την απόκτηση παιδιού και την δημιουργία οικογένειας και εξάλλου αυτό ίσως κάποτε θα μπορούσε να αναζητήσει περιουσιακά και κληρονομικά δικαιώματα ανατρέποντας την ασφάλεια του δικαίου .

IV) ΠΑΡΕΝΘΕΤΗ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑ Ή ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ ΜΗΤΡΑΣ

Μια ιδιαίτερη περίπτωση της ετερόλογης τεχνητής γονιμοποίησης συνιστά και η μέθοδος της τεχνητής γονιμοποίησης μέσω της παρένθετης μητρότητας . Σύμφωνα με αυτή το γενετικό υλικό συλλέγεται από το άτεκνο ζευγάρι και αφού επέλθει γονιμοποίηση του ωαρίου ,πλέον ως γονιμοποιημένο ωάριο μεταφέρεται στο σώμα μιας τρίτης γυναίκας (της κυοφόρου) προκειμένου να εξελιχθεί και να γεννηθεί από αυτή . Σ' αυτή λοιπόν την διαδικασία εμπλέκονται τρία πρόσωπα , οι βιολογικοί γονείς που

παρέχουν το γενετικό τους υλικό προς κυοφορία και η κυοφόρος γυναίκα που αναλαμβάνει να φέρει εις πέρας τον τοκετό με χρησιμοποίηση του δικού της σώματος. Βέβαια σαν μια παραλλαγή της παραπάνω μεθόδου εμφανίζεται ο συνδυασμός της παρένθετης μητρότητας με την ετερόλογη γονιμοποίηση . Σε αυτή την περίπτωση που ονομάζεται υποκατάστατη μητρότητα το γενετικό υλικό μπορεί να προέρχεται και από τρίτο δότη πλην του άτεκνου ζευγαριού και η κυοφορία να γίνεται από τρίτη γυναίκα. (πλήρης υποκατάστατη μητρότητα όταν συμπίπτουν στο πρόσωπο της τρίτης γυναίκας οι ιδιότητες τόσο της τρίτης δότριας του γενετικού υλικού ,όσο και της κυοφόρου μητέρας , και μερική υποκατάστατη μητρότητα όταν άλλο πρόσωπο δίνει το γενετικό υλικό, άλλο αποτελούν οι κοινωνικοί γονείς που επιθυμούν το τέκνο και άλλο τέλος η τρίτη κυοφόρος γυναίκα) .

Ποικίλοι ηθικοί και κοινωνικοί προβληματισμοί έχουν εγερθεί από την εφαρμογή της παραπάνω μεθόδου και δικαίως αφού αποτελεί μια μέθοδο που προκαλεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον και περιέργεια και ξενίζει παντελώς στην σχετικά προκατειλημμένη πάνω σε αυτά τα θέματα ελληνική κοινωνία.

Πρώτο ηθικό και κοινωνικό δίλημμα που αναφύεται από το θεσμό των φέρουσων μητέρων ή δανεισμού μήτρας όπως ονομάζεται ο θεσμός της παρένθετης μητρότητας αφορά το αν πρόκειται **για άκυρη ή ανήθικη σύμβαση** αυτή που συνάπτεται μεταξύ του ζεύγους που θέλει να αποκτήσει παιδί και της κυοφόρου που δέχεται να το κυοφορήσει . Τι είναι αυτό που μπορεί να καταστήσει αυτή τη σύμβαση άκυρη;

Κατ' αρχάς επανερχόμαστε στο ζήτημα που ασχοληθήκαμε παραπάνω όταν συζητούσαμε την ακυρότητα ή μη της σύμβασης δωρεάς γενετικού υλικού . Η σύμβαση της κυοφόρου με το άτεκνο ζεύγος συνιστά ανήθικη δικαιοπραξία όταν καταδικάζει το έμβρυο να αναπτύσσεται σε ένα ξένο σώμα διαφορετικό από αυτό της βιολογικής μητέρας του ; Δε συνιστά προσβολή της αξιοπρέπειας του εμβρύου ο αποχωρισμός του και η εγκατάστασή του σε ένα ξένο περιβάλλον το οποίο δεν μπορούμε να γνωρίζουμε τι επιπτώσεις θα έχει στην μετέπειτα ψυχοπνευματική του εξέλιξη ; Και παραπέρα τίθεται το εύλογο ερώτημα : Ο δανεισμός του σώματος δεν αποτελεί ανήθικη δικαιοπραξία , καθώς δεν οδηγεί στην **εργαλειοποίηση του ανθρώπινου σώματος** το οποίο παίζει το ρόλο βοηθητικής εκκολαπτόμενης , παραγωγικής μηχανής που σκοπό έχει την κατασκευή παιδιών ; Και δεν είναι δυνατή και

εύκολη δια μέσου αυτής της μεθόδου η οικονομική εκμετάλλευση του άτεκνου ζευγαριού που απεγνωσμένα επιθυμεί το τέκνο που θα γεννηθεί ; Εξάλλου για ποιους λόγους είναι δυνατή και επιτρεπτή η μέθοδος του δανεισμού μήτρας ; Μήπως πέρα από τους ιατρικούς λόγους , αν κάποια γυναίκα – κοινωνική μητέρα για αισθητικούς ή επαγγελματικούς σκοπούς θελήσει να αποφύγει την επώδυνη διαδικασία του τοκετού θα μπορέσει να χρησιμοποιήσει την μέθοδο του δανεισμού μήτρας και να κυοφορήσει άλλη γυναίκα στη θέση της ; Πόσο επικίνδυνη μπορεί να φθάσει η εφαρμογή της μεθόδου αυτής ανεξέλεγκτα και χωρίς περιορισμούς;

Ο καταιγισμός αυτός των ερωτημάτων και ηθικών διλημμάτων που προκαλούνται από την μέθοδο της παρένθετης μητρότητας αποδεικνύει ότι πρόκειται για μια μέθοδο που πρέπει να εξεταστεί με προσοχή διότι μπορεί να έχει και δυσμενείς ηθικές επιπτώσεις στην κοινωνία μας .

Ας προσπαθήσουμε λοιπόν να ερευνήσουμε κάθε ένα από τα παραπάνω ηθικά διλήμματα .

Κατ' αρχάς πολλοί στηριζόμενοι σε ηθικολογίες και δογματισμούς που προέρχονται κυρίως από τους θρησκευτικούς κύκλους ισχυρίζονται ότι η σύμβαση της κυοφόρου με το άτεκνο ζεύγος είναι ηθικά επιλήψιμη και αποδοκιμαστέα καθώς έχει ως αντικείμενό της το παιδί , που με τη συμφωνία αυτή υποβιβάζεται σε πράγμα . Είναι όμως άλλο να αποτελεί το παιδί αντικείμενο συναλλαγής ενόψει κάποιου υλικού ή οιοδήποτε συμφέροντος τρίτου προσώπου , οπότε υπάρχει και ανηθικότητα και αντίθεση προς το άρθρο 2 παρ. 1 Συντ. που προστατεύει την ανθρώπινη αξία (52) και άλλο να γίνεται μια συμφωνία που απλώς αφορά το παιδί και συνάπτεται άλλωστε με σκοπό το ηθικό συμφέρον του ίδιου , αφού στο παιδί συμφέρει να έχει ως μητέρα αυτή που πραγματικά επιθυμεί την απόκτησή του .

Πολλά επιχειρήματα που ασκούν έντονη κριτική στην εφαρμογή της παρένθετης μητρότητας βρίσκουν δικαιολογητικό έρεισμα όπως αναφέρθηκε στην εργαλειοποίηση του ανθρώπινου σώματος της κυοφόρου μητέρας (52 α).

.....
(52) (Δαγτόγλου , Συνταγματικό Δίκαιο-Ατομικά Δικαιώματα Β' εκδόσεις Σάκκουλα 1991 , σελ. 1140)

(52^α) Ρεθυμιωτάκη Ελένης , Ρύθμιση ή αυτορρύθμιση : Το παράδειγμα της ιατρικά υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, σελ.13

Πράγματι δεν είναι λίγοι αυτοί που διατυμπανίζουν ότι η μέθοδος αυτή μετατρέπει την κυοφόρο μητέρα σε μηχανή που αναλαμβάνει επ' αμοιβή την δημιουργία απογόνων για κάποιο τρίτο ζευγάρι που θέλει να αποφύγει τις ωδίνες και τους πόνους του τοκετού, την ταλαιπωρία της επί εννέα μήνες κυοφορίας και την αλλαγή του σώματος (πρήξιμο, αύξηση βάρους κλ.π). Εξάλλου πολλές είναι οι γυναίκες που για επαγγελματικούς λόγους δεν έχουν αρκετό χρόνο , ώστε να προγραμματίσουν την αποχή από την εργασία τους για εννέα μήνες προκειμένου να κυοφορήσουν το τέκνο που επιθυμούν . Γι' αυτές θα ήταν σίγουρα πολύ πιο εύκολη και ανώδυνη διαδικασία να υποστεί τον τοκετό μια τρίτη γυναίκα έστω επ' ανταλλάγματι . Μια τέτοια συμφωνία σίγουρα είναι άκυρη και αντικείμενη στα χρηστά ήθη και στην καλή πίστη . Εξάλλου η μεταχείριση της γυναίκας ως τεκνοποιητικής μηχανής ξένου ωαρίου είναι πράξη που η έννομη τάξη έχει κάθε λόγο να αποδοκιμάσει . Εάν η εμπορευματοποίηση της αναπαραγωγικής δυνατότητας της γυναίκας και η οικονομική εκμετάλλευση της λειτουργίας της μητρότητας δεν είναι αντίθετη προς τα χρηστά ήθη , εάν ο κατατεμαχισμός της γυναικείας προσωπικότητας σε ένα τμήμα που κυοφορεί παιδιά και σε ένα άλλο το οποίο χρησιμοποιείται για την καθημερινή του δραστηριότητα δεν είναι αντίθετο με την αρχή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας τότε διερωτούνται οι ασπαστές της παραπάνω λύσης τι είναι αντίθετο προς τα χρηστά ήθη , τι είναι αντίθετο προς την ανθρώπινη αξιοπρέπεια; Ακόμη και μια αδιάφορη γυναίκα που απλώς διαθέτει το σώμα της για την κυοφορία ξένου γονιμοποιημένου ωαρίου ουσιαστικά δεν υποβιβάζεται ως οντότητα όταν λειτουργεί ως μια επωαστική μηχανή ; (53)

.....
53)Κριάρη-Κατράνης Ισμήνης , Βιοιατρικές εξελίξεις και Συνταγματικό Δίκαιο , Συνταγματικά θέματα σχετικά με τις μεθόδους υποβοηθούμενης αναπαραγωγής και τις εφαρμογές της γενετικής σελ. 117 και Παπαχρίστου Θ. ,Η τεχνητή αναπαραγωγή στον Αστικό Κώδικα σελ. 49 και Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφης, Τεχνητή γονιμοποίηση και οικογενειακό δίκαιο . σελ. 42-43 και Ευαγγελίδου- Τσικρικά Φούλης, Ζητήματα από την βιολογική διάσταση της μητρότητας , ΕΛΔνη 2002 τόμος 43 ,σελ. 37 και Παντελίδου Καλλιρόης , Παρατηρήσεις στο Σχέδιο Νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή , ΧρΙδΔ 2002, σελ. 587και Jean Louis Baudouin , Catherine Labrusse –Riou, « Produire l'homme ? De quel droit ? »page 185 και 199-201

Το να προσπαθούμε να λύσουμε το πρόβλημα της φυσικής ανικανότητας αναπαραγωγής είναι καθόλα θεμιτό και επιδοκιμαστέο . Αλλά από αυτό το σημείο μέχρι να φθάσουμε να αποδεχόμαστε τόσο οφθαλμοφανώς ανήθικες καταστάσεις ξεπερνάει τα όρια της καλής πίστης και των χρηστών ηθών .

Πρώτα –πρώτα δεν μπορεί να τεθεί υπό αμφισβήτηση ότι συνίσταται ανήθικη η συμφωνία της γενετικής και της κυοφόρου μητέρας , όταν προβλέπεται η καταβολή ανταλλάγματος , αφού η ίδρυση της σχέσης μητέρας και παιδιού δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να συναρτάται με την απόκτηση οικονομικού οφέλους . Ως αντάλλαγμα ωστόσο δεν θα πρέπει να θεωρείται η πληρωμή των εξόδων του τοκετού ή τα έξοδα για την εμφύτευση του γονιμοποιημένου ωαρίου , το οποίο διενεργείται στα οικεία ιατρικά κέντρα . (54) Αντίθετα αντάλλαγμα αποτελεί οποιαδήποτε οικονομική απολαβή έχει η κυοφόρος μητέρα προκειμένου να συμφωνήσει να διαθέσει το σώμα της για να κυφορήσει και να γεννήσει το παιδί που θα ανήκει πλέον στους γενετικούς –κοινωνικούς γονείς . Κι αυτό γιατί τα ζευγάρια που επιθυμούν απεγνωσμένα την γέννηση ενός παιδιού και που έχουν κοπιάσει χρόνια ολόκληρα χωρίς αποτέλεσμα προς επίτευξη αυτού του σκοπού , είναι δυνατόν να πέσουν θύματα εκμετάλλευσης από επιτήδειες υποψήφιες κυοφόρους μητέρες που θα τους ζητούν υπέρογκα χρηματικά ποσά προκειμένου να τους δώσουν να γευθούν την πολυπόθητη χαρά της μητρότητας και της πατρότητας αντίστοιχα.

Επίσης είναι απαράδεκτη η συμφωνία όπου η γενετική μητέρα συνάπτει με την κυοφόρο προκειμένου να αποφύγει για αντιαισθητικούς ή ακόμη και επαγγελματικούς λόγους την επώδυνη και χρονοβόρα διαδικασία του τοκετού. Κι αυτό γιατί η γέννηση ενός παιδιού και η μητρότητα αξίζουν οποιαδήποτε θυσία της εξωτερικής εμφάνισης και της επαγγελματικής καριέρας της μητέρας . Σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να θυσιάζεται η καλή εγκυμοσύνη και η μεταφορά σε ξένο σώμα του εμβρύου στο βωμό της

.....
54)Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφης, Τεχνητή γονιμοποίηση και οικογενειακό δίκαιο . Ο ν.3089/2002 για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή , σελ. 45 et Fecondation et embryologie humaines , rapport de la Commission d' enquete presidee par Dame Mary Warnock, page 73 et 75-76

καλαισθησίας και της επαγγελματικής ανέλιξης . Αντίθετα η μητρότητα είναι θείο δώρο και ως τέτοιο με σεβασμό πρέπει να αντιμετωπίζεται από την γυναίκα που το επιθυμεί.

Οι λύσεις που δόθηκαν από τον Έλληνα νομοθέτη στο θέμα της παρένθετης μητρότητας αξίζουν ιδιαίτερης επιδοκίμασας καθώς έθεσαν φραγμούς και περιορισμούς στην οποιαδήποτε καταστρατήγηση των διατάξεων του νόμου και στην μετατροπή σε άκυρης και ανήθικης της ως άνω συμφωνίας μεταξύ γενετικής μητέρας και κυοφόρου . Συγκεκριμένα στο άρθρο 1458 του Αστικού μας Κώδικα ορίζεται ρητά και κατηγορηματικά ότι «η μεταφορά στο σώμα άλλης γυναίκας γονιμοποιημένων ωαρίων , ξένων προς την ίδια , και η κυοφορία από αυτήν επιτρέπεται με δικαστική άδεια που παρέχεται πριν από την μεταφορά , εφόσον υπάρχει έγγραφη και χωρίς αντάλλαγμα συμφωνία των προσώπων που επιδιώκουν να αποκτήσουν τέκνο και της γυναίκας που θα κυοφορήσει καθώς και τους συζύγου της αν αυτή είναι έγγαμη .Η δικαστική άδεια παρέχεται ύστερα από αίτηση της γυναίκας που επιθυμεί να αποκτήσει τέκνο εφόσον αποδεικνύεται ότι αυτή είναι ιατρικώς αδύνατο να κυοφορήσει και ότι η γυναίκα που προσφέρεται να κυοφορήσει είναι , εν όψει της κατάστασης της υγείας της , κατάλληλη για κυοφορία». Από την παραπάνω διάταξη συνάγεται ότι ο νομοθέτης κατοχύρωσε πλήρως την εφαρμογή της μεθόδου της παρένθετης μητρότητας προς αποφυγή ηθικών διλημμάτων . Με την διάταξη αυτή τέθηκαν τα εχέγγυα της σωστής χρησιμοποίησης της ως άνω μεθόδου αφού πλέον θα εφαρμόζεται κάτω από τις ακόλουθες αυστηρές προϋποθέσεις :

- 1)θα πρέπει η γενετική μητέρα να μην μπορεί να κυοφορήσει μόνο όταν **ιατρικοί λόγοι** το επιβάλλουν
- 2) θα πρέπει να έχει προηγηθεί **συμφωνία** όχι μόνο προφορική αλλά **έγγραφη** (προτιμάται δηλ. ο αυστηρότερος έγγραφος τύπος)
- 3)η συμφωνία αυτή θα πρέπει να γίνεται **χωρίς αντάλλαγμα**
- 4) θα πρέπει να εκδοθεί **δικαστική άδεια** που να επιτρέπει την προσφυγή στην μέθοδο αυτή .
- 5) θα πρέπει τα ωάρια που εμφυτεύονται στο σώμα της κυοφόρου γυναίκας να μην προέρχονται από την ίδια (**ξένα ωάρια**)
- 6)θα πρέπει να αποδειχθεί ότι η κυοφόρος μητέρα είναι καθόλα υγιής και **κατάλληλη προς κυοφορία** .

Επομένως αν δεν παρέχεται αντάλλαγμα και με την προϋπόθεση της βεβαίωσης της ιατρικής αναγκαιότητας , ειδικά η συναίνεση της κυοφόρου μητέρας είναι ουσιαστικά μια μορφή βοήθειας για αλτρουιστικούς λόγους στον διακαή αγώνα μιας άλλης γυναίκας (της γενετικής) κατά της στειρότητας και της ατεκνίας και δικαίως επισημαίνεται ότι όχι μόνο δεν αγγίζει τα όρια της ακυρότητας και της ανηθικότητας , αλλά αντιθέτως συντελεί στην συνταγματικά προστατευόμενη ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας κατ' άρθρο 5 παρ. 1 Συντ. της γενετικής μητέρας που ολοκληρώνεται με την βιολογική και κοινωνική μητρότητα. (55)-

Εξάλλου ο νομοθέτης θέλησε να παράσχει και περαιτέρω νομική κατοχύρωση στο ζήτημα του δανεισμού μήτρας και έθεσε και μια ακόμη πρόσθετη προϋπόθεση : την υποχρεωτική μόνιμη κατοικία τόσο της γενετικής –κοινωνικής όσο και της κυοφόρου μητέρας στην Ελλάδα. Προσπάθεια και επιδίωξη του νομοθέτη με τη θέσπιση της ως άνω διατάξεως ήταν η αποφυγή φαινομένων «αναπαραγωγικού τουρισμού» στην Ελλάδα , δηλ. είτε της χρησιμοποίησης του σώματος γυναικών προερχόμενες από οικονομικά φτωχές χώρες και την εκμετάλλευσή τους στην παραγωγή παιδιών με τη μέθοδο της παρένθετης μητρότητας εξαγοράζοντας το σώμα τους σε εξευτελιστικές τιμές είτε της καταφυγής των ενδιαφερομένων σε ξένες χώρες με ελαστικό νομοθετικό καθεστώς στο θέμα της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής.(56)

Οι δυο τελευταίες προϋποθέσεις από αυτές που απαριθμήθηκαν παραπάνω που προκύπτουν από την ανάλυση του άρθρου 1458 ΑΚ χρειάζονται περαιτέρω κριτικής και αξιολόγησης .Ειδικότερα η κυοφόρος μητέρα θα πρέπει να είναι ιατρικώς υγιής και έτοιμη να υποστεί με επιτυχία την επώδυνη διαδικασία του τοκετού. Πράγματι αν η κυοφόρος μητέρα εμφάνιζε κάποιο πρόβλημα κατά την διάρκεια της εγκυμοσύνης το οποίο να έχει την προέλευσή του σε λόγους υγείας της ίδιας αυτό θα μπορούσε να

.....
(55)-Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφης , Η ίδρυση της συγγένειας με την μητέρα στην περίπτωση δανεισμού μήτρας : μια νομοθετική πρόταση, Αρμ 1994 , σελ. 234-235

(56) Βελλή Γεωργίου, Ζητήματα από τον Ν. 3089/2002 για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή, ΧριδΔ 2003, σελ. 498 και Παπαχρίστου Θ. ,Η τεχνητή αναπαραγωγή στον Αστικό Κώδικα σελ. 5357)

μεταφερθεί δια μέσου του ομφάλιου λώρου που τη συνδέει με το έμβρυο και στο παιδί που θα γεννηθεί . Αυτό θα αποτελούσε ηθικά και κοινωνικά επιλήψιμη συμπεριφορά καθώς η ίδια η ανθρώπινη επιστήμη θα καταδίκασε σε ασθένεια το παιδί που θα καλούνταν να δημιουργήσει.

Τέλος ιδιαίτερος λόγος θα πρέπει να γίνει για το θεσμό της πλήρους υποκατάστατης μητρότητας τον οποίο έλυσε μεν με έξυπνο τρόπο ο Έλληνας νομοθέτης αλλά ο οποίος δεν παύει να εγκυμονεί σοβαρούς ηθικολογικούς και δεοντολογικούς κινδύνους . Πράγματι όπως είδαμε με τη μέθοδο της παρένθετης μητρότητας εισάγεται ο θεσμός της πολλαπλής συγγένειας : άλλη είναι η μητέρα που επιθυμεί την απόκτηση τέκνων , άλλη μπορεί να είναι αυτή που παραχωρεί το γενετικό της υλικό για την επίτευξη της γονιμοποίησης και άλλη τέλος αυτή που θα κυοφορήσει . Τι γίνεται όμως στην περίπτωση που το ίδιο πρόσωπο που κυοφορεί χρησιμοποιεί και δικό του γενετικό υλικό ; Ιδιαίτερης σημασίας ηθικό πρόβλημα δημιουργείται σε αυτή την περίπτωση της πλήρους υποκατάστασης διότι, μπορεί αρχικά η μητέρα να μην επιθυμεί την απόκτηση τέκνου και να συμφωνεί εγγράφως στο δανεισμό απλώς της μήτρας της για κυοφορία υπέρ άλλου άτεκνου ζευγαριού , όμως κατά την διάρκεια της εγκυμοσύνης δεν αποκλείεται να αλλάξει γνώμη , να θέλει να κρατήσει το τέκνο και να αρνείται να το αποδώσει στους γενετικούς του γονείς .(57)

Πράγματι έχει διαπιστωθεί και επιστημονικά από πολλές μελέτες ότι η διάρκεια της εγκυμοσύνης και του τοκετού είναι πολύ σημαντική τόσο για το έμβρυο όσο και για την κυοφόρο γυναίκα γιατί σε αυτή την περίοδο αναπτύσσονται δεσμοί δυνατοί ανάμεσά τους . Και όλα βαίνουν καλά όσο το γενετικό υλικό δεν προέρχεται από την κυοφόρο , καθώς και η ίδια ξέρει καλά ότι αποτελεί τον επιβοηθητικό ρόλο για την τεκνοποίηση κάποιων άλλων ατόμων . Τα πράγματα όμως περιπλέκονται όταν το γενετικό υλικό προέρχεται από την ίδια . Τότε είναι πιθανό να έχει συνδεθεί τόσο πολύ κατά την εγκυμοσύνη με το έμβρυο και να μην θέλει να το παραδώσει στους γενετικούς γονείς προς εκτέλεση της συμφωνίας τους . Ο νομοθέτης όπως

.....
(57)Παντελίδου Καλλιρόης , Παρατηρήσεις στο σχέδιο Νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή , Χρ1δΔ 2002, σελ. 587

είδαμε πρόβλεψε και κατάφερε να ρυθμίσει και αυτή την ιδιαίζουσα περίπτωση απαγορεύοντας παντελώς την **πλήρη υποκατάσταση** στην εφαρμογή της μεθόδου του δανεισμού μήτρας . Εξάλλου για μεγαλύτερη ασφάλεια προέβλεψε και τη ρύθμιση του άρθρου 1464 ΑΚ με την εξαίρεση του κανόνα του τεκμηρίου μητρότητας για τη γυναίκα που πήρε τη δικαστική άδεια . Πάντοτε μητέρα του τέκνου θεωρείται η κοινωνική –γενετική πλην της περίπτωσης όπου η κυοφόρος γέννησε τέκνο που κατάγεται βιολογικά από την ίδια . Μονάχα σε αυτή την περίπτωση μπορεί να προσβληθεί το τεκμήριο μητρότητας υπέρ της κοινωνικής μητέρας και αυτό συντρέπει για την ασφάλεια και βεβαιότητα του δικαίου και γιατί πλέον υπερισχύει ο βιολογικός δεσμός της κυοφόρου μητέρας και πρέπει να διαφυλαχθεί ο θεσμός της βιολογικής μητρότητας που κατοχυρώνεται ευθέως στο Σύνταγμά μας κατ' άρθρο 21 Σ. .

Ένα ακόμη ηθικό ζήτημα που άπτεται της μεθόδου της παρένθετης μητρότητας συνιστά η **περίπτωση όπου το ζεύγος που επιθυμεί να αποκτήσει το τέκνο και το οποίο συνάπτει την συμφωνία με την κυοφόρο μητέρα θέτει στην κυοφόρο μητέρα πολλούς περιορισμούς στην προσωπική της ζωή και ελευθερία κατά την διάρκεια της εγκυμοσύνης** . Μπορεί δηλ. το ζεύγος το οποίο επιθυμεί να αποκτήσει ένα υγιές παιδί να θέσει στην κυοφόρο σημαντικές απαγορεύσεις και ελέγχους στην προσωπική της ζωή και να καθορίσει τον τρόπο που πρέπει να συμπεριφέρεται αυτή κατά το διάστημα της κύησης, όπως π.χ. την απαγόρευση αλκοόλ, καπνίσματος , διεξαγωγής αθλημάτων και κοπιαστικών δραστηριοτήτων , ακόμη και την άμβλωση αν εμφανισθεί κάποιο πρόβλημα υγείας της ίδιας της εγκύου ;

Έχουμε λοιπόν σύγκρουση περισσότερων θεμελιωδών δικαιωμάτων , από την μια του δικαιώματος του ζεύγους στην αναπαραγωγή και από την άλλη του δικαιώματος ανθρώπινης αξιοπρέπειας της κυοφόρου μητέρας και ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητάς της . Σε αυτή την περίπτωση ο νομοθέτης δεν θέλησε να παρέμβει και δεν θέσπισε κάποια επιμέρους ρύθμιση .

Πάντως καλό θα ήταν να επισημανθεί ότι η κυοφορία θα πρέπει να διεξάγεται στα πλαίσια της καλής πίστης και των χρηστών ηθών όπως θα διεξαγόταν σε έναν φυσιολογικό τοκετό , οι δε τυχόν ρήτρες , δεσμεύσεις και απαγορεύσεις που ίσως τεθούν στην έγγραφη συμφωνία μεταξύ του ζεύγους

και της κυοφόρου μητέρας θα πρέπει να θεωρηθούν καταχρηστικές κατ' άρθρο 281 ΑΚ στο μέτρο που προσβάλλουν την αξιοπρέπεια και την προσωπικότητα της κυοφόρου μητέρας . (58)

Με το ζήτημα της παρένθετης μητρότητας έχει ασχοληθεί και η νομολογία των δικαστηρίων μας .

Ειδικότερα η υπ' αριθμ. 31/5803/176/1999 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου αποδέχθηκε την αίτηση υιοθεσίας διδύμων τέκνων από τους κοινωνικούς και γενετικούς γονείς τους τα οποία είχαν κυοφορηθεί και γεννηθεί από άλλη γυναίκα με αποτέλεσμα να θεωρούνται τέκνα δικά της και του συζύγου της σύμφωνα με το προισχύσαν δίκαιο πριν από την εφαρμογή του ν. 3089/2002 και το τεκμήριο μητρότητας από τον τοκετό. Η απόφαση παρόλα αυτά δεν έκρινε ούτε το κύρος της συμφωνίας του ζεύγους με την φέρουσα μητέρα ούτε το γενετικό δεσμό των παιδιών με τους αιτούντες την υιοθεσία τους .

Επίσης η υπ' αριθμ. 125/2004 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Καβάλας δικάσαντος κατά την διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας (Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ) έκανε δεκτή την αίτηση έγγαμου ζευγαριού για την μεταφορά γονιμοποιημένων ωαρίων στο σώμα άλλης γυναίκας και την κυοφορία του μέσω του θεσμού του δανεισμού μήτρας .

Παραπάνω ασχοληθήκαμε με πολλά ηθικά ζητήματα που άπτονται μεθόδων τεχνητής γονιμοποίησης όταν το ζευγάρι είναι έγγαμο και επιζητά την απόκτηση απογόνων . Τι γίνεται όμως στην περίπτωση των ατόμων που συμβιώνουν σε ελεύθερη ένωση ; Παρακάτω θα ασχοληθούμε με τα ηθικά διλήμματα που αντιμετώπισε ο νομοθέτης πάνω στο θέμα του αν οι ελευθέρως συμβιούντες έχουν ή όχι το δικαίωμα στην τεχνητή αναπαραγωγή .

.....
(58)Παπαχρίστου Θ. ,Η τεχνητή αναπαραγωγή στον Αστικό Κώδικα σελ. 55 και Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφης, Τεχνητή γονιμοποίηση και οικογενειακό δίκαιο . Ο ν.3089/2002 για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή ,σελ. 46 Jean Louis Baudouin , Catherine Labrusse –Riou, « Produire l'homme ? De quel droit ? »page 129

Β΄) ΕΚΤΟΣ ΓΑΜΟΥ

Ι) ΣΥΜΒΙΩΣΗ ΑΤΟΜΩΝ ΣΕ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΝΩΣΗ (ΕΤΕΡΟΦΥΛΑ ΚΑΙ ΟΜΟΦΥΛΑ ΖΕΥΓΗ) –ΕΙΝΑΙ ΕΠΙΤΡΕΠΤΗ Η ΤΕΧΝΗΤΗ ΓΟΝΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ;

α)Το ζήτημα σχετικά με το αν τα εξώγαμα ζευγάρια που δεν έχουν ακόμη ή δεν θέλουν να ενωθούν με τα δεσμά του γάμου έχουν το δικαίωμα να αποκτήσουν απογόνους με τις μεθόδους της τεχνητής αναπαραγωγής έχει προβληματίσει σε μεγάλο βαθμό τους ηθικολογικούς, κοινωνικούς , δεοντολογικούς και ιατρικούς κύκλους της χώρας μας. Το παραπάνω ζήτημα εντάσσεται βέβαια στο ευρύτερο κοινωνικό θέμα της εξομοίωσης της εξώγαμης συμβίωσης με το θεσμό του γάμου. Μπορεί λοιπόν να θεωρηθεί ότι οι σύντροφοι που συμβιώνουν σε ελεύθερη ένωση απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα όπως όλα τα έγγαμα ζευγάρια όσον αφορά την τεκνοποίηση ;

Όπως παραπάνω εκθέσαμε το Σύνταγμα αποτελεί τον καθοδηγητικό χάρτη και την πυξίδα του νομοθέτη στην περαιτέρω διάπλαση του δικαίου. Σύμφωνα εξάλλου με το άρθρο 21του ελληνικού Συντάγματος προστατεύεται ρητά ο γάμος ως κοινωνικός θεσμός που προάγει την εξέλιξη του έθνους . Γίνεται λοιπόν φανερό ότι τουλάχιστον νομικά δεν έχει επέλθει ακόμη πλήρης εξομοίωση των συντροφικών απλώς δεσμών με τα έγγαμα ζευγάρια . Παρόλα αυτά ο νομοθέτης αντιλαμβανόμενος ότι η εξώγαμη συμβίωση έχει επεκταθεί σε μεγάλο βαθμό στην ελληνική κοινωνία και δεν θεωρείται πια ταμπού και προκατάληψη δεν παρέλειψε να παράσχει κάποια ελάχιστη νομική αναγνώριση της εξώγαμης συμβίωσης στο άρθρο 1473 ΑΚ όπου ορίζεται ότι «τέκνο γεννημένο χωρίς γάμο των γονέων του έχει απέναντι σε αυτούς και τους συγγενείς τους ως προς όλα θέση τέκνου γεννημένου σε γάμο» . Με αυτή τη διάταξη διαφαίνεται η πρόθεση του νομοθέτη να εξομοιώσει τα αθώα τέκνα που γεννιούνται από ζευγάρια που απλώς συζούν και τα οποία θα είχαν πάντοτε το κοινωνικό στίγμα ότι αποτελούν εξώγαμα παιδιά δεύτερης κατηγορίας με αυτά τα τέκνα που γεννιούνται από έγγαμα ζευγάρια . Τι γίνεται όμως στην περίπτωση της τεχνητής γονιμοποίησης ; Έχουν το δικαίωμα αυτοί που απλώς συζούν και δεν έχουν δεσμεύσεις που άπτονται της έγγαμης συμβίωσης να τεκνοποιήσουν χρησιμοποιώντας τις εφαρμογές της ιατρικής υποβοήθησης; Και αν γίνει επιτρεπτό αυτό , πώς

μπορεί να διασφαλισθεί και να κατοχυρωθεί το συμφέρον του τέκνου που θα γεννηθεί ότι θα μεγαλώσει με δυο γονείς μέσα στο πλαίσιο μιας ευτυχισμένης και αρμονικής οικογενειακής ζωής ;

Η ελεύθερη ένωση πράγματι από μόνη της δεν παράγει νομική συγγένεια ,όμως εντούτοις δεν παύει να δημιουργεί τις προϋποθέσεις νομικής αναγνώρισης της βιολογικής καταγωγής και της κοινωνικοσυναισθηματικής συγγένειας . Ο νόμος 3089/2002 επιτρέπει την δημιουργία βεβαιότητας σε σχέση με την νομική θέση του παιδιού που γεννιέται με τεχνητή γονιμοποίηση στο πλαίσιο της ελεύθερης ένωσης . Πράγματι λόγοι ισότητας και η ανάγκη προστασίας του παιδιού που θα γεννηθεί επιβάλλουν την θέσπιση αντίστοιχων ρυθμίσεων με τα παιδιά εγγάμων και υπέρ των παιδιών που γεννιούνται με φυσική σύλληψη ή με τεχνητή αναπαραγωγή στο πλαίσιο ελεύθερης ένωσης των γονέων τους . (59)

Θα ήταν άδικο από την πλευρά του νομοθέτη να προασπίζει τα δικαιώματα των τέκνων που γεννιούνται μέσα σε γάμο των γονέων τους και να αφήνει μετέωρη και αρρύθμιστη την περίπτωση των τέκνων που γεννιούνται εκτός γάμου . Ανάλογη περίπτωση ισχύει και στα θέματα της τεχνητής αναπαραγωγής . Το ζευγάρι που συζεί με την προοπτική της δημιουργίας οικογένειας δεν βρίσκουμε κανένα λόγο γιατί να στερείται του δικαιώματος αποκτήσεως απογόνων . Εξάλλου είναι αξιοσημείωτο ότι πλέον η ελληνική κοινωνία έχει αρχίσει να αποδέχεται τον κοινωνικό θεσμό της εξώγαμης συμβίωσης και όχι απλώς τον ανέχεται αλλά τον εντάσσει και τον αναγνωρίζει ως κομμάτι του κοινωνικού ιστού και δεδομένο της κοινωνικής πραγματικότητας . Επομένως δεν είναι παράξενο ένα ζευγάρι που απλώς συζεί χωρίς να έχει παντρευτεί, να μπορεί να εξασφαλίσει μια άριστη , ομαλή και ολοκληρωμένη οικογενειακή ατμόσφαιρα στο παιδί που θα προέρχεται βιολογικά ή γενετικά από αυτό. Με άλλα λόγια δεν είναι ο γάμος ή μη του ζευγαριού που θα αποτελεί την εγγύηση της οικογενειακής θαλπωρής για το γεννημένο τέκνο. Πολλά παραδείγματα διαζευγμένων ζευγαριών καταμαρτυρούν ότι δεν είναι λίγα τα παιδιά που καταδικάζονται να ζουν μόνο με τον ένα γονέα τους ασχέτως αν οι γονείς είχαν συνάψει γάμο ή όχι.

.....
(59) Λέκκα Γ. Ελεύθερη ένωση και πατρότητα κατά τον Αστικό Κώδικα , σελ. 52 και Σταθόπουλου-Γεωργιάδη , Κατ' άρθρο ερμηνεία του ΑΚ , αρθρα 1350-1371 αρ. 16

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι το συμφέρον του τέκνου που έχει κάθε δικαίωμα στη ζωή καθώς και η προστασία της ελεύθερης αναπτύξεως της προσωπικότητας των ελευθέρως συμβιούντων που επιθυμούν την τεκνοποιία επιβάλλει στον νομοθέτη την θετική απάντηση στο ζήτημα κατά πόσο οι συμβιούντες σε ελεύθερη ένωση δικαιούνται την απόκτηση τέκνων με τις μεθόδους της τεχνητής γονιμοποίησης .

Με την περίπτωση τεχνητής γονιμοποίησης από άτομα που συζούσαν σε ελεύθερη ένωση έχει ασχοληθεί και η δικαστηριακή πρακτική . Πράγματι **παραδείγματα από την νομολογία μας αποτελούν οι ακόλουθες αποφάσεις .**

Η μεν πρώτη υπ' αριθμ. 157/1999 του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΝοΒ 1999, σελ. 553) αποδέχθηκε την αίτηση ακυρώσεως αλλοδαπής μητέρας και Έλληνα , έγγαμου, πατέρα ανηλίκου τέκνου κατά της διοικητικής πράξης η οποία απέρριψε το αίτημα της χορήγησης άδειας παραμονής της . Αιτιολογία της διοικητικής πράξεως ήταν ότι επειδή η αλλοδαπή μητέρα δεν ήταν φυσική μητέρα , αλλά «βιολογικός γεννήτορας» τέκνου γεννημένου με τεχνητή γονιμοποίηση στην περίπτωση της δεν ισχύει η οικεία διάταξη περί μη απελάσεως γονέα ημεδαπού ανηλίκου. Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι το ΣΤΕ αποδέχθηκε την κοινωνική συγγένεια δηλ. την βούληση της αλλοδαπής γυναίκας να γίνει γονέας ασχέτως ότι οι γονείς δεν ήταν έγγαμοι αλλά απλώς διατηρούσαν εξώγαμη σχέση .

Επίσης η υπ' αριθμ. 6779/2000 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών (Αρμ 2001, σελ. 57) έκανε δεκτό το αίτημα της μητέρας για δικαστική αναγνώριση της πατρότητας διδύμων παιδιών , που γεννήθηκαν με τη μέθοδο τεχνητής γονιμοποίησης με ξένους γαμέτες . Ιδιαιτερότητα της υπόθεσης συνιστούσε το γεγονός ότι η μητέρα και ο εναγόμενος δεν ήταν έγγαμοι αλλά ζούσαν σε καθεστώς ελεύθερης ένωσης όντας ταυτόχρονα σε διάσταση με τους συζύγους τους και υπήρχε αίτημα για δικαστική αναγνώριση πατρότητας παιδιών που προέρχονταν από σπέρμα άλλου άνδρα . Το πρωτόδικο δικαστήριο δέχθηκε την αίτηση της μητέρας για δικαστική αναγνώριση της πατρότητας των τέκνων με αναλογική εφαρμογή του άρθρου 1471 παρ. 2 ΑΚ αφού το ζευγάρι συζούσε ως έγγαμο και από τη συμπεριφορά του άνδρα προέκυπτε η συναίνεσή του στην τεχνητή γονιμοποίηση της συντρόφου του με σπέρμα τρίτου δότη.

Στο Εφετείο όμως ανατράπηκε η παραπάνω απόφαση με το αιτιολογικό ότι η συμφωνία των συντρόφων για τη διενέργεια τεχνητής γονιμοποίησης με γαμέτες τρίτων δοτών ήταν άκυρη , επειδή ήταν και για τους δυο αντίθετη στα χρηστά ήθη , αφού τύγχαναν κατά το ως άνω διάστημα έγγαμοι ασχέτως αν ήταν σε διάσταση με τους συζύγους τους . (υπ' αριθμ. 2171/2002 , ΧριδΔ 2003,σελ. 420).

Η ως άνω υπόθεση έφθασε μέχρι και τον Άρειο Πάγο , ο οποίος με τις υπ' αριθμ. 564/2003 (ΧριδΔ 2003,418) και 14/2004 (Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ) επικύρωσε την απόφαση του Εφετείου και απέρριψε την αίτηση της μητέρας για τη δικαστική αναγνώριση της πατρότητας με το εξής αιτιολογικό :

Αφενός ότι κατά το άρθρο 1479 ΑΚ περί δικαστικής αναγνώρισεως πατρότητας ο ΑΚ μοναδικό τεκμήριο πατρότητας αναγνωρίζει την σαρκική συνάφεια με την μητέρα του τέκνου κατά το κρίσιμο χρονικό σημείο της συλλήψεως και όχι την συγκατάθεσή του ελευθέρως συμβιούντος με την μητέρα προσώπου για τεχνητή γονιμοποίηση με σπέρμα τρίτου , άρα προϋποθέτει βιολογική πατρότητα και όχι σχέση γεννήτορα και τέκνου

Και αφετέρου ότι δεν μπορεί να έχει ανάλογη εφαρμογή η διάταξη 1471 παρ. 2 ΑΚ διότι δεν συνάγεται νομοθετικό κενό στη διάταξη του άρθρου 1479 ΑΚ αλλά αντιθέτως συνειδητή επιλογή του νομοθέτη (ν. 1329/1983) για αναγνώριση συνεπειών πατρότητας στη συγκατάθεση σε τεχνητή γονιμοποίηση μόνο στην περίπτωση έγγαμης συμβιώσεως και όχι και στην περίπτωση συμβιούντων ατόμων σε ελεύθερη ένωση .

β) Έντονο ωστόσο ηθικό πρόβλημα που άπτεται και κοινωνιολογικών διαστάσεων είναι αν είναι επιτρεπτή η τεχνητή γονιμοποίηση και σε ομόφυλα ζεύγη που συμβιώνουν σε ελεύθερη ένωση . Σ' αυτό το ζήτημα ο Έλληνας νομοθέτης στάθηκε αρνητικός και επικριτικός .Μπορεί βέβαια η καθημερινότητα να μας αποδεικνύει ότι τα ομοφυλόφυλα ζεύγη είναι υπαρκτό φαινόμενο και συνεχώς εξαπλώμενο , όμως η ελληνική κοινωνία είναι τόσο συντηρητική , ώστε να μην μπορεί ακόμη να δεχθεί την δημιουργία οικογένειας από ομοφύλους , δηλ. και την απόκτηση τέκνων από αυτούς είτε μέσω του θεσμού της υιοθεσίας . είτε μέσω των μεθόδων της τεχνητής αναπαραγωγής . Ο νομοθέτης προέκρινε το συμφέρον του παιδιού και δέχθηκε ότι μια οικογένεια όπου και οι δυο γονείς είναι του ίδιου φύλου αντίκειται στα χρηστά ήθη και στη δημόσια τάξη και μπορεί να επιφέρει

ανασφάλεια στο γεννηθέν τέκνο με άμεσες δυσμενείς ψυχολογικές μεταπτώσεις και επιδράσεις στο χαρακτήρα του και την συμπεριφορά του . Εξάλλου μια τέτοια προοπτική αναπαραγωγής από ομοφυλόφυλα ζεύγη θα αντιμαχόταν σθεναρά την φυσική πορεία της ζωής και της οικογένειας και θα αποτελούσε ανήθικη και απαράδεκτη επέμβαση του ανθρώπου στην φυσική εξέλιξη και πορεία της ανθρώπινης ζωής . Γι 'αυτόν ακριβώς τον λόγο ο νομοθέτης θέσπισε ειδική διάταξη αναφορικά με την εξώγαμη συμβίωση στην οποία παντελώς απέκλεισε την δυνατότητα τεχνητής αναπαραγωγής στα ομόφυλα ζεύγη . Συγκεκριμένα η διάταξη του άρθρου 1475 ΑΚ ρητώς ορίζει ότι « Ο **πατέρας** μπορεί να αναγνωρίσει ως δικό του το τέκνο που γεννήθηκε χωρίς γάμο , εφόσον συναινεί σ' αυτό και η **μητέρα**».

Επομένως διαπιστώνουμε ότι ο νομοθέτης στο επίμαχο ηθικό και κοινωνικό δίλημμα αν πρέπει να αποδεχθεί την δυνατότητα τεχνητής αναπαραγωγής σε ζευγάρια που απλώς συμβιώνουν σε ελεύθερη ένωση αποδέχθηκε μόνο την εφαρμογή των μεθόδων από ετερόφυλα ζεύγη και απέκλεισε παντελώς και κατηγορηματικώς την δυνατότητα απόκτησης απογόνων από ομοφυλόφυλα ζεύγη . (60)

Ειδικότερα το άρθρο 1456 παρ. 1 εδ. 2 θέτει αυστηρές προϋποθέσεις προκειμένου να αποτρέψει τυχόν καταστρατηγήσεις του οικείου νόμου. Αν λοιπόν το ζευγάρι δεν είναι έγγαμο , αλλά συζεί απλώς σε ελεύθερη ένωση , η συναίνεση του άνδρα αλλά και της γυναίκας θα πρέπει να περιληφθεί τον αυστηρότερο τύπο του συμβολαιογραφικού εγγράφου ώστε να λάβουν την απόφασή τους μετά από ώριμη σκέψη . Επίσης ο αυστηρότερος αυτός τύπος επιβάλλεται ώστε οι συναινέσεις να οδηγήσουν στην αυτόματη εκούσια αναγνώριση του παιδιού από τον άνδρα που θα έχει συναινέσει συμβολαιογραφικά , όπως προβλέπει το άρθρο 1475 παρ. 2 , όπου ορίζεται ακόμη ότι η συμβολαιογραφική συναίνεση της γυναίκας θα έχει ισχύ ως συναίνεσή της στην αυτόματη εκούσια αναγνώριση . Και στην περίπτωση αυτή εξάλλου η σημαντικότερη και πρωταρχικής σημασίας προϋπόθεση είναι να συντρέχουν ιατρικοί λόγοι στο άτεκνο ζευγάρι που συζεί σε ελεύθερη ένωση που τους απαγορεύουν να αποκτήσουν απογόνους .

.....
(60) Jean Louis Baudouin , Catherine Labrusse –Riou, « Produire l'homme ? De quel droit ? pages 34-35

Τέλος είναι αξιοπρόσεκτο ότι σύμφωνα με την αρχή της κοινωνικοσυναισθηματικής συγγένειας αποδίδεται εξέχουσα σημασία στην ιδιωτική αυτονομία , δηλ. την βούληση του μόνιμου συντρόφου να γίνει πατέρας κατά τον νόμο ,και άρα πρόκειται για μια ίδρυση συγγένειας που είναι ηθελημένη και επιδιώξιμη από τους επίδοξους μελλοντικούς κοινωνικούς γονείς , μόνιμους συντρόφους μιας εξώγαμης συμβίωσης .

II) ΕΙΝΑΙ ΕΠΙΤΡΕΠΤΗ Η ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ ΤΕΚΝΩΝ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΜΕΘΟΔΩΝ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΩΣ ΥΠΟΒΟΗΘΟΥΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΕ ΜΙΑ ΑΓΑΜΗ ΚΑΙ ΜΟΝΑΧΙΚΗ ΓΥΝΑΙΚΑ ;

Ένα ακόμη βαθύτατο εριζόμενο και αμφιλεγόμενο ,ηθικό και κοινωνικό δίλημμα που άπτεται των συζητούμενων θεμάτων της ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής , και το οποίο κλήθηκε ο Έλληνας νομοθέτης να αντιμετωπίσει είναι και αυτό που σχετίζεται με την δυνατότητα ή όχι της τεχνητής αναπαραγωγής από άγαμη και χωρίς μόνιμο σύντροφο γυναίκα . Πράγματι πληθώρα προβληματισμών και κοινωνικών ερίδων έχουν εγερθεί αναφορικά με το αν μια άγαμη και μοναχική γυναίκα δικαιούται να αποκτήσει απογόνους καταδικάζοντας το τέκνο που θα γεννηθεί να μην έχει κανέναν πατέρα και να μεγαλώνει με μοναδικό γονέα του αυτή την μητέρα .

Το πρόβλημα αυτό άπτεται κυρίως του θέματος του κατά πόσο είναι ηθικά και κοινωνικά αποδεκτή η **καθιέρωση της μονογονεϊκής οικογένειας** στην ελληνική κοινωνία . Μέχρι πριν από λίγες δεκαετίες η ιδέα και μόνο της δημιουργίας μιας οικογένειας που θα αποτελείται μόνο από έναν γονέα θα φάνταζε εξωπραγματικό και φανταστικό .

Η μονογονεϊκή οικογένεια έχει βέβαια την δικαιολογητική της βάση στα ακόλουθα επιχειρήματα : Κατ' αρχάς στηρίζεται στην συνταγματική κατοχύρωση της ελεύθερης ανάπτυξης της ανθρώπινης αξιοπρέπειας της γυναίκας που ενώ δεν είναι έγγαμη ούτε έχει κάποιο μόνιμο σύντροφο επιθυμεί να γευθεί την γλυκιά γεύση της μητρότητας και να αποκτήσει τέκνο. Οι υποστηρικτές της απόψεως αυτής επισημαίνουν ότι αποτελεί δικαίωμα οποιασδήποτε γυναίκας που δεν έχει παντρευτεί να τεκνοποιήσει αναλαμβάνοντας μόνο αυτή τις συνέπειες της μητρότητας. Μια τέτοια συμφωνία ενώ είναι αντίθετη στα χρηστά ήθη αν το παιδί γεννηθεί από φυσιολογική συνεύρεση άνδρα και γυναίκας , πρέπει να θεωρηθεί έγκυρη αν

ο δότης είναι πρόσωπο με το οποίο δεν συνδέεται ερωτικά η μητέρα . Κι αυτό γιατί μεταξύ του δότη σπέρματος και της φυσιολογικής συνεύρεσης υπάρχει τεράστια ειδιοποιός διαφορά . Ο δότης σπέρματος είναι άγνωστος δότης οργάνου ο οποίος αρνείται εκ των προτέρων οποιοδήποτε δεσμό πατέρα – τέκνου με το παιδί που θα γεννηθεί . Η γυναίκα από την άλλη αποβλέπει μόνο στην μητρότητα χωρίς να έχει καμία άλλη απαίτηση από το δότη πλήν της δωρεάς του σπέρματός του. Επομένως την πατρότητα δεν μπορεί να την ζητήσει ούτε ο ίδιος ο βιολογικός πατέρας, ούτε η μητέρα ούτε ακόμη και το ίδιο το τέκνο. Με άλλα λόγια αποκλείεται παντελώς η δικαστική αναγνώριση .
(61)

Πώς όμως θα αντισταθμίσουμε αυτό το δικαίωμα της άγαμης γυναίκας να αποκτήσει παιδί και να δημιουργήσει οικογένεια με το συμφέρον του τέκνου να αναπτυχθεί και να εξελιχθεί μέσα σε ένα ομαλό και ολοκληρωμένο πρότυπο οικογένειας όπου θα υπάρχουν και οι δυο γονείς ; Δεν είναι άδικο να καταδικάζει η ίδια η μητέρα το τέκνο της από την απουσία του πατέρα , του στηρίγματος τους σπιτιού και της οικογένειας προς όφελος απλώς και μόνο μιας εγωιστικής δικής της επιθυμίας να γίνει μητέρα ; Είναι φανερό ότι το συμφέρον του παιδιού βρίσκεται μέσα σε μια οικογένεια που αποτελείται και από τους δυο γονείς : Τα δυο φύλα αποτελούν πρότυπο για το παιδί που αναπτύσσει τις ψυχοπνευματικές του ικανότητες μέσα στα πλαίσια υγιούς και ομαλού οικογενειακού βίου . Το να το καταδικάσουμε πριν από την γέννησή του ακόμη να μην γνωρίσει ποτέ βιολογικό ούτε ακόμη και κοινωνικό πατέρα είναι επικίνδυνο και παράτολμο.

Από την άλλη όμως μεριά η κοινωνική πραγματικότητα διαψεύδει τα θεωρητικά επιχειρήματα . Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις όπου τέκνα με δυο γονείς αναγκάζονται να συμβιώνουν μόνο με τον ένα από τους δυο διότι το ζευγάρι είναι διαζευγμένο . Και σε μια τέτοια ανάλογη περίπτωση δεν μεγαλώνει το παιδί με τον ένα του γονέα , συνήθως την μητέρα του η οποία προσπαθεί να παίξει διπλούς ρόλους ; Και πέρα από αυτό ενδεχόμενη είναι και η αναγκαστική δημιουργία μονογονεϊκής οικογένειας όταν επέλθει κάποιος τυχαίος θάνατος σε έναν από τους δυο γονείς ; Και σε αυτή την

.....
(61) Ανδρουλιδάκη- Δημητριάδη Ισμήνης , Νομικά προβλήματα από την τεχνητή γονιμοποίηση 1986 σελ. 13

περίπτωση το παιδί δεν χρειάζεται να μεγαλώσει σε ένα περιβάλλον ιδιόμορφο και αφύσικο ;

Τα παραπάνω επιχειρήματα πράγματι είναι αρκετά πειστικά και κατόρθωσαν να πείσουν και τον Έλληνα νομοθέτη . Συγκεκριμένα η θέσπιση της διατάξεως του άρθρου 1456 παρ. 1 εδαφ β που ορίζει ότι « Αν η υποβοήθηση αφορά άγαμη γυναίκα , η συναίνεση αυτής και εφόσον συντρέχει περίπτωση ελεύθερης ένωσης και του άνδρα με τον οποίο συζεί παρέχεται με συμβολαιογραφικό έγγραφο» μαρτυρά περίτρανα ότι ο νομοθέτης θέλησε να αντιμετωπίσει θετικά και το ζήτημα της ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής και σε άγαμη και μοναχική γυναίκα. Επικράτησε δηλαδή στην σκέψη και κρίση του νομοθέτη η αντίληψη της κοινωνικοσυναισθηματικής συγγένειας καθώς και της μονογονεϊκής οικογένειας . Με την καθιέρωση της αυστηρής προϋπόθεσης του συμβολαιογραφικού τύπου και των ιατρικών λόγων η επιχειρηματολογία του νομοθέτη στηρίχθηκε στην βάση ότι η γυναίκα που έχει πρόβλημα στειρότητας και ατεκνίας ενδέχεται να μην μπορεί να βρει σύντροφο λόγω της συγκεκριμένης νόσου . Θεωρήθηκε λοιπόν εύλογο και δίκαιο αυτή η γυναίκα η οποία καταδικάζεται μεν να είναι μόνη της χωρίς σύντροφο στη ζωή , τουλάχιστον να μπορεί να γευθεί το θαύμα της μητρότητας έστω και μέσω της βοήθειας που παρέχουν οι μέθοδοι της τεχνητής υποβοήθησης στην ανθρώπινη αναπαραγωγή . Εξάλλου ο συμβολαιογραφικός τύπος θέλησε να εγγυηθεί την συνειδητή επιλογή της αγάμου γυναίκας να γίνει μητέρα και να μπορεί να εξασφαλίσει μια οικογενειακή ζωή ιδανική με θαλπωρή , φροντίδα και αγάπη για το τέκνο που θα γεννηθεί.

Παρ' όλα αυτά η διάταξη αυτή φαντάζει ιδιαίτερα προοδευτική και πρωτοποριακή για τα δεδομένα της σχετικά συντηρητικής ελληνικής κοινωνίας . Ίσως το βήμα του νομοθέτη να αγγίζει εν μέρει τα όρια της τόλμης και να ελλοχεύει σοβαρούς κινδύνους καθώς οι γυναίκες που έχουν κάποιο πρόβλημα στειρότητας θα καταφεύγουν στην μέθοδο της τεχνητής αναπαραγωγής ,ενώ αν δεν υπήρχε ακόμη νομοθετική πρόβλεψη θα υπήρχε ενδόμυχος φόβος και θα αποτρέπονταν καταστάσεις δυσάρεστες και αφύσικες. Από την άλλη πλευρά εξάλλου δεν θα πρέπει να ξεχνάμε την παιδοκεντρική αρχή που αναλύθηκε ανωτέρω και αποτελεί κυρίαρχη αρχή της ελληνικής έννομης τάξης . Πάντοτε ο νομοθέτης θα πρέπει να κινείται με

γνώμονα το συμφέρον του παιδιού που θα γεννηθεί και σίγουρα το συμφέρον του δεν βρίσκεται στην ένταξή του σε μια οικογένεια όπου θα έχει μόνο έναν γονέα και μάλιστα επειδή αυτό θέλησε η ίδια του η μητέρα ακόμη πριν την γέννησή του και όχι επειδή αποτελεί αναγκαιότητα που η ζωή εμφάνισε εκ των υστέρων , όπως στις περιπτώσεις διαζυγίων ή θανάτου του πατέρα όπως είδαμε. Εξάλλου είναι εντελώς αντίθετο με την ηθική της ελληνικής κοινωνίας να παραγνωρίζεται η ανθρώπινη προσωπικότητα , διότι το σπέρμα ενώ είναι ζωοφόρο κύτταρο μετατρέπεται σε όργανο του σώματος με συνέπεια ο άνδρας να δημιουργεί ζωές για τις οποίες δεν θα φέρει καμία ευθύνη και το παιδί που θα γεννιέται από αυτόν ή θα μένει οριστικά χωρίς πατέρα ή δεν θα έχει δικαίωμα ή δυνατότητα να αναζητήσει το φυσικό του πατέρα . (62)

Ηθικά και νομικά αποδοκιμαστέα αποτελεί ωστόσο η προσπάθεια να αναγνωρισθεί αναλογικά και στον πατέρα η δυνατότητα δια μέσου μιας παρένθετης μητρότητας με γεννητικό υλικό τρίτης ανώνυμης δότριας να αποκτήσει τέκνο που να μην έχει καμία μητέρα , αλλά να ζήσει σε μια οικογένεια αποτελούμενη αποκλειστικά από τον πατέρα . Μολονότι η αρχή της ισότητας των δυο φύλων θα μπορούσε να δικαιολογήσει την ανάλογη εφαρμογή της τεχνητής γονιμοποίησης της άγαμης και μόνης μητέρας και στην περίπτωση του άγαμου και μόνου πατέρα ευτυχώς αυτή δεν υιοθετήθηκε σε καμία περίπτωση από τον Έλληνα νομοθέτη διότι θα αποτελούσε καταχρηστική , ανήθικη , αντικείμενη στα χρηστά ήθη συμπεριφορά και θα προσέβαλε την προστασία του συμφέροντος του παιδιού.(63)

Γ')ΕΙΝΑΙ ΕΠΙΤΡΕΠΤΗ Η ΜΕΤΑΘΑΝΑΤΙΑ ΤΕΧΝΗΤΗ ΓΟΝΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΥΠΟ ΠΟΙΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ; (64)

Πολλές διχογνωμίες στους θεωρητικούς κύκλους έχει προκαλέσει και το ζήτημα αν είναι επιτρεπτή από το δίκαιό μας η δυνατότητα της μεταθανάτιας τεχνητής γονιμοποίησης (post mortem) και κατά πόσο αυτή η προοπτική συνάδει με το ηθικολογικό υπόβαθρο της ελληνικής κοινωνίας . Σύμφωνα

.....
(62) Ανδρουλιδάκη- Δημητριάδη Ισμήνης , ο.π. σελ. 14

(63) Παπαχρίστου Θ. ,Η τεχνητή αναπαραγωγή στον Αστικό Κώδικα σελ. 36

(64)Βλ. άρθρο Δάλλα-Βοργία Παναγιώτη, Τεχνητή Γονιμοποίηση με το σπέρμα του αποθανόντος συζύγου, σελ. 1673 επ. σχετικά με απόφαση γαλλικού δικαστηρίου του 1984

με ορισμένους θεωρητικούς η γέννηση ενός παιδιού από νεκρό γονέα είναι πράξη αφύσικη και στην αφυσικότητά της αποτρόπαιη . (65)

Τι εννοούμε όμως όταν χρησιμοποιούμε τον όρο «μεταθανάτια τεχνητή γονιμοποίηση» ; Με τον όρο αυτό καλείται η χρησιμοποίηση του σπέρματος του συζύγου μετά το θάνατό του προκειμένου να συντελεσθεί εξωσωματική τεχνητή γονιμοποίηση είτε μεταθανάτια εμφύτευση του γονιμοποιημένου ωαρίου το οποίο βρίσκεται κρυοσυντηρημένο και καταψύχεται με την προοπτική να χρησιμοποιηθεί εκ των υστέρων .

Ο νομοθέτης με τη ρητή διάταξη του άρθρου 1457 ΑΚ καθιέρωσε την μεταθανάτια τεχνητή γονιμοποίηση αλλά υπό αυστηρότατες προϋποθέσεις , δηλ. απαιτείται να είχε η γυναίκα σύζυγο ή μόνιμο σύντροφο, ο οποίος να έπασχε από ανίατη ασθένεια ή να συντρέχει άλλος σπουδαίος λόγος , να υπήρχε συμβολαιογραφική συναίνεση του αποθανόντος και να τηρείται ο χρονικός περιορισμός της διενέργειας της τεχνητής γονιμοποίησης μετά από την πάροδο έξι μηνών από το θάνατο του συζύγου ή συντρόφου , πριν να περάσουν όμως δυο χρόνια από αυτόν. Και το πρόβλημα αυτό σχετίζεται με ποικίλα ηθικά και κοινωνικά ερωτηματικά τα οποία ώθησαν και τον νομοθέτη στην θέσπιση τόσο αυστηρών προϋποθέσεων που θα εξασφαλίσουν την σωστή και περιορισμένη (όχι ανεξέλεγκτη) εφαρμογή του . Πρώτα –πρώτα αναβιώνει και σ' αυτή την περίπτωση το ζήτημα του κατά πόσο είναι κοινωνικά και ηθικά αποδεκτή η μορφή της μονογονεϊκής οικογένειας ως εναλλακτική μορφή οικογένειας της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας . Και έπειτα εύλογοι είναι οι προβληματισμοί σχετικά με το επιτρεπτό της κρυοσυντήρησης του γεννητικού υλικού προκειμένου να χρησιμοποιηθεί μεταγενέστερα . Τέλος σημαντικά είναι τα ερωτήματα που αφορούν την σκοπιμότητα της γονιμοποίησης μετά το θάνατο και τα κοινωνικά αδιέξοδα που δημιουργούνται στις κληρονομικές σχέσεις του τέκνου που όχι μόνο γεννήθηκε ,αλλά ουσιαστικά και συλλήφθηκε μετά το θάνατο του πατέρα του .

.....
(65)Καράση Μαριάνου, Το Σχέδιο Νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή , ΧρiδΔ 2002, σελ. 581

Στη συνέχεια θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε τα παραπάνω ηθικά και κοινωνικά διλήμματα που προκύπτουν και στα οποία ο νομοθέτης κατόρθωσε να δώσει μια επιθυμητή λύση .

Το πρώτο ζήτημα που θα μας απασχολήσει έγκειται στο αν η **μονογονεϊκή μορφή οικογένειας ως εναλλακτική μορφή** μπορεί να εξασφαλίσει μια ομαλή οικογενειακή ζωή για το τέκνο που θα γεννηθεί.

Από τη μια μεριά όσοι αντιμάχονται την νέα αυτή μοντέρνα αντίληψη του οικογενειακού προτύπου ισχυρίζονται ότι οι μέθοδοι αυτές είναι αποδοκιμαστέες διότι έχουν μια τραγική συνέπεια : την εν ψυχρώ και από σχεδίου παραγωγή ορφανών παιδιών υπό γονεϊκή επίφαση , παραθεωρώντας παγερά και επιδεικτικά το συμφέρον του παιδιού που πρόκειται να γεννηθεί και το οποίο θα έχει όταν γεννηθεί κάθε δικαίωμα σε μια αξιοπρεπή και σωστή οικογένεια . (66)

Από την άλλη πλευρά πολλοί είναι αυτοί που ισχυρίζονται ότι το συμφέρον του παιδιού δεν θίγεται όταν αυτό (δηλ. το παιδί) καλείται να ζήσει μέσα σε ένα μη παραδοσιακό οικογενειακό σχήμα , αφού και αυτό μπορεί να του προσδώσει αγάπη και φροντίδα και εξάλλου οι εναλλακτικές οικογενειακές μορφές δεν στιγματίζουν και δεν θέτουν στο κοινωνικό περιθώριο πια κανέναν , ούτε και το παιδί . Όπως είδαμε και στο ζήτημα της μονογονεϊκής οικογένειας που δημιουργείται από την άγαμη και μοναχική γυναίκα , ο νομοθέτης τάχθηκε από νωρίς υπέρμαχος της εναλλακτικής αυτής μορφής οικογένειας που ξεφεύγει από τα παραδοσιακά και συντηρητικά πρότυπα της ελληνικής οικογένειας των περασμένων δεκαετιών . Καινοτόμος και ρηξικέλευθος τόλμησε να δεχθεί ακόμη και τη μεταθανάτια τεχνητή γονιμοποίηση προσπερνώντας τυχόν εμπόδια και δεχόμενος ότι η δημιουργία οικογένειας αποτελεί ζήτημα προσωπικού αυτοκαθορισμού . Το συμφέρον του τέκνου , που πρόκειται να γεννηθεί καταδικασμένο στην ορφάνια παραγκωνίζεται για χάριν του δικαιώματος της μητέρας του για αναπαραγωγή . Όμως και πάλι είναι προσωπική μας άποψη ότι το τέκνο αποτελεί ένα μελλοντικά δημιουργούμενο κοινωνό δικαίου και η μητέρα του και η δημόσια τάξη οφείλουν να διασφαλίσουν σε αυτό άριστες συνθήκες

.....
(66) Jean Louis Baudouin , Catherine Labrusse –Riou, « Produire l’homme ? De quel droit ? page 49

οικογενειακής ασφάλειας και ευημερίας και όχι να το καταδικάζουν πριν ακόμη γεννηθεί να μείνει ορφανό από πατέρα . Εξάλλου εύλογη είναι η απορία μας τι θα απογίνει το τέκνο στην περίπτωση που και η μητέρα του η οποία αποτελεί τον μόνο οικογενειακό του περίγυρο αποβιώσει ; Είναι σε θέση ο νομοθέτης και η μητέρα του η ίδια να καθορίσουν μια δυσμενή μοίρα προς αυτό ; Το ζήτημα είναι ιδιαίτερα αμφιλεγόμενο και ενέχει ποικίλες απαντήσεις . Είναι σκόπιμη η γονιμοποίηση μετά το θάνατο του συζύγου ; Τι όφελος προσδίδει στην χήρα γυναίκα ; Και αυτό το όφελος μπορεί να θεωρηθεί επαρκές αντίβαρο στην καταδίκη του τέκνου στην ορφάνια του πριν ακόμη από την σύλληψή του ;

Είναι κοινώς αποδεκτό ότι ο θάνατος ενός οικείου και προσφιούς προσώπου , όπως είναι ο επί έτει σύζυγος ή σύντροφος είναι δυνατό να προκαλέσει αβάσταχτο πόνο , κατάθλιψη και σπαραγμό στην χήρα γυναίκα . όταν μάλιστα το ζευγάρι δεν είχε απογόνους η κατάσταση δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο διότι πλέον αυτή απομένει μόνη και χάνει οποιαδήποτε ελπίδα και νόημα για συνέχιση της ζωής της. Επομένως το να μπορέσει να αποκτήσει παιδί με κρυοσυντηρημένο σπέρμα του αποθανόντος συζύγου της ή με καταψυγμένο γονιμοποιημένο ωάριο που περιλαμβάνει γεννητικό υλικό και των δυο θα μπορέσει να γλυκάνει τον πόνο της , να τη γεμίσει νόημα και αισιοδοξία για το μέλλον και να την ολοκληρώσει σαν ύπαρξη και αυθύπαρκτη προσωπικότητα . Με δεδομένα τα παραπάνω συνάγουμε ότι η μεταθανάτια τεχνητή γονιμοποίηση έχει σαφές ηθικό πλεονέκτημα έναντι της μονογονεϊκής οικογένειας που δημιουργείται από την άγαμη και μόνη γυναίκα που προβαίνει σε τεχνικές τεχνητής γονιμοποίησης προς κυοφορία και επομένως δικαίως και ορθώς θεσπίστηκε η διάταξη του νομοθέτη που την καθιέρωσε στην ιατρική πρακτική . Σαν επιπρόσθετο πλεονέκτημα θα μπορούσε να συνυπολογισθεί ότι στην μεταθανάτια γονιμοποίηση ο πατέρας του παιδιού που θα γεννηθεί , υπήρξε κάποτε υπαρκτό πρόσωπο και μάλιστα προσέφερε ο ίδιος και όχι κάποιος τρίτος άγνωστος δότης το γεννητικό του υλικό από το οποίο προήλθε το βιολογικό του τέκνο. Αντίθετα στην περίπτωση της άγαμης και μόνης γυναίκας δεν υπάρχει και δεν μπορεί να εξακριβωθεί κανείς ως βιολογικός πατέρας του παιδιού , αφού και αυτός που έδωσε το γεννητικό υλικό είναι κάποιος τρίτος άγνωστος δότης που καμία σχέση δεν πρόκειται να έχει με αυτό . Δηλ. η ορφάνια και η καταδίκη να ζεί

χωρίς την παρουσία πατέρα είναι φυσικό και αναπότρεπτο γεγονός και δεν δημιουργείται εκ του νόμου (ex lege) , οικειοθελώς από την βούληση των γονέων του . (67)

Δυσχερέστατα πάντως είναι τα προβλήματα που δημιουργούνται όσον αφορά την **δυνατότητα της κρυσυντήρησης του σπέρματος** του αποθανόντος συζύγου ή γενικά της κρυσυντήρησης του γονιμοποιημένου ωαρίου . Ποικίλες και αντιτιθέμενες οι απόψεις που έχουν κατά καιρούς εκφρασθεί πάνω στο επίμαχο πρόβλημα .

Έχει υποστηριχθεί από κάποιους ότι η επίλυση του θέματος αυτού στην προκείμενη περίπτωση εξαρτάται από τη βούληση του αποθανόντος συζύγου. Το σπέρμα κατά την άποψη αυτή ακόμη και αν έχει κρυσυντηρηθεί αποτελεί τμήμα του σώματος του ανδρός , ο οποίος σε οποιοδήποτε χρονικό σημείο μπορεί να εκφράσει την επιθυμία του να μην χρησιμοποιηθεί για γονιμοποίηση. Ταυτόχρονα όμως αποτελεί και κομμάτι της προσωπικότητάς του και έχει κάθε δικαίωμα να επιθυμεί ή όχι την πατρότητα ακόμη και μετά το θάνατό του , εφόσον οι τεχνικές της σύγχρονης επιστήμης το επιτρέπουν . Επομένως η χήρα σύζυγος έχει το δικαίωμα να χρησιμοποιήσει αν το θελήσει το κρυσυντηρημένο σπέρμα του συζύγου της μόνο εφόσον υπάρχει ρητά εκφρασμένη βούληση του ίδιου προς τούτο. (68) Από την άλλη έχει εκφρασθεί η γνώμη ότι το ζήτημα αυτό άπτεται της δυνατότητας η μη ασκήσεως θεμελιώδους δικαιώματος μετά το θάνατο του φορέως του και μάλιστα όσοι την υποστηρίζουν δέχονται ότι η απάντηση πρέπει να είναι αρνητική, καθώς φορείς των θεμελιωδών δικαιωμάτων μπορεί να είναι μόνο οι ζωντανοί άνθρωποι . Το ίδιο βρίσκει εφαρμογή και στο συνταγματικό δικαίωμα της ελεύθερης αναπτύξεως της προσωπικότητας το οποίο δεν προστατεύει τον άνθρωπο μετά το θάνατό του . Το δικαίωμα εξάλλου της απόκτησης τέκνων είναι καθαρά προσωπικό και προσωποπαγές και δεν είναι δυνατό και λογικό να συνοδεύει και τον άνθρωπο ακόμη και μετά το θάνατό του. Κι αυτό γιατί η τεκνοποιία αποτελεί εκτός από δικαίωμα και ανάληψη

.....
(67) Βελλή Γεωργίου, Ζητήματα από τον Ν. 3089/2002 για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή (τεχνητή γονιμοποίηση) ΧρΙδΔ 2003, σελ. 498

(68) Ανδρουλιδάκη- Δημητριάδη Ισμήνης , Νομικά προβλήματα από την τεχνητή γονιμοποίηση (Προβλήματα αστικού Δικαίου) ΝοΒ 1986 σελ. 14.

ευθυνών και δεν είναι δυνατή η ανάληψη αυτή των ευθυνών από κάποιον που έχει εκ των προτέρων αποβιώσει . (69)

Μολονότι το τελευταίο αυτό επιχείρημα είναι ιδιαίτερος πειστικό, θα πρέπει να παραδεχθούμε ότι ο νομοθέτης ορθώς πράττοντας δέχθηκε την μεταθανάτια γονιμοποίηση αφού πέρα από δογματισμούς και στείρες αμφισβητήσεις τελολογικοί είναι κυρίως αυτοί οι λόγοι που επιβάλλουν το επιτρεπτό της .

Τέλος ένα τρίτο ζήτημα κοινωνικής περισσότερο φύσης που άπτεται της μεθόδου της μεταθανάτιας τεχνητής γονιμοποίησης είναι **αν έχει νομική κάλυψη το τέκνο που θα γεννηθεί από μεταθανάτια τεχνητή γονιμοποίηση και αν μπορεί να ασκήσει κληρονομικά δικαιώματα έναντι του αποθανόντος πατέρα του.**

Με τις προϋπάρχουσες διατάξεις δεν μπορούσε να βρει νομική κάλυψη διότι και το άρθρο 36ΑΚ που αφορούσε τα κληρονομικά δικαιώματα του κυοφορούμενου δεν θα μπορούσαν να τύχουν εφαρμογής , μιας και εν προκειμένω δεν πρόκειται για κυοφορούμενο αλλά για έμβρυο που ουσιαστικά αρχίζει να υπάρχει μετά το θάνατο του πατέρα του . Τη στιγμή που ο νομοθέτης είχε ήδη αποδεχθεί την εφαρμογή της μεταθανάτιας τεχνητής γονιμοποίησης όφειλε να εξασφαλίσει και το τέκνο ως προς τα κληρονομικά δικαιώματά του απέναντι στον αποβιώσαντα πατέρα του . Επομένως η τομή που επέφερε στο κληρονομικό δίκαιο με την διάταξη του άρθρου 1711 παρ. 1 εδ β ήταν απαραίτητη και χρήσιμη προς μεγαλύτερη κάλυψη του τέκνου έναντι των υπολοίπων κληρονόμων. (αδελφών ή γονέων του αποθανόντος) .Συγκεκριμένα το παραπάνω εδάφιο αναφέρει ότι «Κληρονόμος μπορεί να γίνει και το τέκνο που γεννήθηκε ύστερα από μεταθανάτια τεχνητή γονιμοποίηση με χρόνο της επαγωγής να θεωρείται ο χρόνος του θανάτου του κληρονομούμενου». Η διάταξη αυτή είναι καθόλα δίκαιη και λογική , διότι ο πατέρας ο οποίος ο ίδιος συνήνεσε προ του θανάτου του και μάλιστα συμβολαιογραφικά στην μεταθανάτια γονιμοποίηση, είναι σίγουρο ότι είχε

.....
(69)Κριάρη-Κατράνης Ισμήνης , Βιοιατρικές εξελίξεις και Συνταγματικό Δίκαιο , Συνταγματικά θέματα σχετικά με τις μεθόδους υποβοηθούμενης αναπαραγωγής και τις εφαρμογές της γενετικής , σελ. 97 και Κεράση Μαριάνου, Το Σχέδιο Νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή , Χρ1δΔ 2002, σελ. 581

επιλέξει συνειδητά την απόκτηση απογόνων μετά το θάνατό του και επομένως είχε και προβλέψει και συναινέσει και στην πιθανότητα να κληρονομηθεί από αυτούς .(70)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΗΘΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ

Με την παραπάνω ανάλυση κλείνουμε τον κύκλο των ηθικών και κοινωνικών διλημάτων που αφορούν τις επιμέρους μεθόδους της ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής . Παρακάτω θα εξετάσουμε τρία ειδικά επιμέρους θέματα που έχουν προβληματίσει έντονα την ηθικοπολιτική τάξη και χρειάστηκαν περαιτέρω ρύθμιση από τον Έλληνα νομοθέτη . Το πρώτο αφορά την τύχη των πλεοναζόντων γονιμοποιημένων ωαρίων και το επιτρεπτό της κρυοσυντήρησης του γεννητικού υλικού ,το δεύτερο άπτεται ζητημάτων κλωνοποίησης , βιοπολιτικής ευγονικής και των κινδύνων που απορρέουν από τις τεχνικές αυτές ως προς την βιοηθική διάσταση της κοινωνίας και τέλος το τρίτο θέμα που θα απασχολήσει την παρούσα εργασία μας θα έγκειται θεμάτων όπως το επιτρεπτό της έρευνας και των πειραματισμών στο γενετικό υλικό και δη στα γονιμοποιημένα ωάρια και κατά πόσο θεωρείται ότι η ανθρώπινη τεχνητή επέμβαση στο γεννητικό υλικό συνιστά παράνομη πράξη υπό την οπτική γωνία και του ποινικού δικαίου.

Α΄) ΤΥΧΗ ΥΠΕΡΑΡΙΘΜΩΝ ΓΟΝΙΜΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΩΑΡΙΩΝ ΚΑΙ ΚΡΥΟΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΓΕΝΝΗΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Πρώτα –πρώτα έντονες αμφισβητήσεις και διαμάχες σε θεωρητικό επίπεδο έχει προκαλέσει η συζήτηση γύρω από το θέμα **της τύχης των πλεοναζόντων υπεράριθμων γονιμοποιημένων ωαρίων που προέρχονται κατά την διάρκεια των εφαρμογών της τεχνητής αναπαραγωγής .**

Πώς όμως δημιουργείται το πλεονάζον αυτό γεννητικό υλικό;(δηλ. τόσο το απλό π.χ. το σπέρμα, όσο και το γονιμοποιημένο ωάριο) . Πρόκειται

.....
(70) Καράκωστα Ιωάννη, Τα νομικά προβλήματα της τεχνητής γονιμοποίησης και οι λύσεις του Ν. 3089/2002 , ΔΕΕ 2/2003, σελ. 135 επ. et Fecondation et embryologie humaines ,rapport de la commission d' enquete presidee pr dame Mary Warnock , page 88

για το κρυοσυντηρημένο γεννητικό υλικό που θα περισσέψει μετά την κάλυψη των αναπαραγωγικών αναγκών των ενδιαφερομένων , δηλαδή όταν αυτοί αποκτήσουν τέκνο ή αν μαιωθει οριστικά ο σκοπός τους . Πράγματι η γονιμοποίηση δεν συντελείται σε ένα μόνο ωάριο αλλά σε περισσότερα , κι αυτό γιατί κατά την διάρκεια της γονιμοποίησης πολλά από τα γονιμοποιημένα ωάρια είτε καταστρέφονται και αποβάλλονται από τον οργανισμό, άλλα δε από αυτά δεν τυχαίνει να οδηγήσουν στην κυοφορία. Επομένως η κρυοσυντήρηση περισσότερων του ενός γονιμοποιημένων ωαρίων παρέχει μεγαλύτερες πιθανότητες να επέλθει επιτυχής έκβαση της διαδικασίας της τεχνητής εξωσωματικής γονιμοποίησης .

Τα ηθικά και κοινωνικά διλήμματα που εγείρονται από το πρόβλημα των πλεοναζόντων κρυοσυντηρημένων γονιμοποιημένων ωαρίων αφορούν κυρίως το αν το ζευγάρι έχει το δικαίωμα προς ικανοποίηση της καθαρά εγωιστικής επιθυμίας τους για τεκνοποιία να δημιουργούν γεννητικό υλικό το οποίο έπειτα αποφασίζουν να καταστρέψουν . (71)

Συγκεκριμένα :όσο το γονιμοποιημένο ωάριο βρίσκεται στο δοκιμαστικό σωλήνα γεννάται το ερώτημα αν οι γονείς έχουν το δικαίωμα να σταματήσουν ην ανάπτυξη του και μάλιστα ο καθένας ανεξάρτητα από τη θέληση του άλλου. Το πρόβλημα είναι σχετικά πολύπλοκο και δυσχερές διότι το ωάριο όταν είναι γονιμοποιημένο κι εμφυτεύσιμο θεωρείται από πολλούς έμβρυο ακόμη και αν κρυοσυντηρηθεί. Η εμφύτευση στο σώμα της μητέρας δεν είναι παρά η τυπική προϋπόθεση της ανάπτυξής του και της κυοφορίας του . Ποιος λοιπόν είναι υπεύθυνος για την τυχόν καταστροφή του εμβρύου κατά τη διάρκεια της κρυοσυντήρησής του ; Ποια είναι η ευθύνη των γονέων ; Έχει υποστηριχθεί ότι για τους γονείς ακόμη και πριν από την εμφύτευση αλλά σε κάθε περίπτωση μετά την γονιμοποίηση αρχίζει ένα είδος γονικής μέριμνας πριν από την γέννηση του παιδιού ανάλογης με εκείνη των άρθρων 1505 ΑΚ που ασκείται από κοινού από τους γονείς προς το συμφέρον του τέκνου που θα γεννηθεί. (ΑΚ 1511) Επομένως οι γονείς ήδη κατά την διάρκεια της κρυοσυντήρησης του γονιμοποιημένου ωαρίου έχουν αυξημένο ηθικό

.....

(71) Roberto Andorne ,Medecine et societe , La bioethique et la dignite de la personne p. 82-83

καθήκον να διαφυλάξουν την «υπόσταση» και τη «σωματική ακεραιότητα» του τέκνου. Η γυναίκα μολαταύτα υποστηρίζεται ότι έχει δικαίωμα να αρνηθεί την εμφύτευση διότι για την κυοφορία χρησιμοποιείται το σώμα της το οποίο μόνο αυτή μπορεί να ορίζει .Εφόσον λοιπόν η γυναίκα είναι επιβαρηνμένη με την κυοφορία και τον τοκετό θεωρείται από ορισμένους ότι έχει και μεγαλύτερα δικαιώματα στην αναπαραγωγή της ζωής απ' ότι έχει ο άνδρας. Το ηθικό δίλημμα είναι όπως φαίνεται μεγάλο και δυσεπίλυτο.(72)

Εισάγεται εξάλλου κατά την μελέτη του ανωτέρω προβλήματος ένα μεγάλος ηθικός προβληματισμός : **Το γονιμοποιημένο ωάριο αποτελεί πράγμα , υλικό αντικείμενο που μπορεί να καταστεί μέρος συμβάσεως δωρεάς ή πωλήσεως ή αντίθετα αποτελεί εν γενέσει ανθρώπινη προσωπικότητα αφού πρόκειται να εξελιχθεί σε κανονικό άνθρωπο;** Βεβαίως στην θεωρία έχουν εκφρασθεί κατά καιρούς πολλά επιχειρήματα υπέρ και των δυο αντιτιθέμενων ανωτέρω απόψεων .

Από την μια οπτική γωνία το γονιμοποιημένο γενετικό υλικό αποτελεί κομμάτι της ανθρώπινης προσωπικότητας και θα πρέπει να απολαμβάνει επαρκούς προστασίας ως μια εν δυνάμει ανθρώπινη οντότητα . Έχοντας ως αρχή αυτή την άποψη που αναπτύχθηκε κυρίως από θεολογικούς και ηθικολογικούς κύκλους η ανθρώπινη προσωπικότητα αρχίζει να διαμορφώνεται άμα τη συλλήψει .Το ανθρώπινο έμβρυο διέρχεται αλληλοδιάδοχες φάσεις αναπτύξεως οι οποίες φέρουν διάφορες ονομασίες (π.χ.ζυγώτης , έμβρυο προ της εμφυτεύσεως , έμβρυο μετά την εμφύτευση , όψιμο έμβρυο .Κατά τη διάρκεια των φάσεων αυτών το έμβρυο εξελίσσεται και διαφοροποιείται βαθμιαίως ως οργανισμός, δεν παύει όμως να αποτελεί ίδια βιολογική και γενετική οντότητα . Ως φορέας ανθρώπινης ζωής είναι αντικείμενο αλλά ταυτόχρονα και υποκείμενο προστασίας , αντικείμενο και υποκείμενο δικαιώματος πρωτίστως του δικαιώματος επί της προσωπικότητας κατ' ανάλογη εφαρμογή της διάταξης ΑΚ 57 . Επομένως σύμφωνα με τους υποστηρικτές αυτής της απόψεως είναι απαράδεκτη η δημιουργία υπεράριθμων πλεοναζόντων γονιμοποιημένων ωαρίων με την μέθοδο της εξωσωματικής γονιμοποίησης με την πιθανή εκδοχή να καταστραφούν ή να καταστούν αντικείμενο μελλοντικής έρευνας διότι έτσι

.....
72) Ανδρουλιδάκη- Δημητριάδη Ισμήνης , ο.π.σελ. 15

προσβάλλεται ανεπανόρθωτα η αξιοπρέπεια και η προσωπικότητα . Επιπρόσθετα κατά την άποψη αυτή η οποιαδήποτε σύμβαση που έχει ως αντικείμενο το γονιμοποιημένο ωάριο ή τους γαμέτες που παραχωρούνται θεωρείται ανήθικη και άκυρη ως αντίθετη στα χρηστά ήθη. (73)

Από την άλλη πλευρά έχει υποστηριχθεί ότι οι γαμέτες και τα γονιμοποιημένα ωάρια δεν αποτελούν τμήμα της προσωπικότητας και πρόσωπο ώστε να χρήζουν νομοθετικής προστασίας . Κι αυτό γιατί δεν είναι βέβαιο ότι από το γονιμοποιημένο ωάριο θα δημιουργηθεί πράγματι κάποιο πρόσωπο. Ακόμη και αν μετά την γονιμοποίηση επέλθει η εμφύτευση κάτι που δεν είναι βέβαιο , τα 2 από τα 3 γονιμοποιημένα ωάρια δεν εξελίσσονται καν σε έμβρυα σύμφωνα με όσα ορίζει η ιατρική επιστήμη . Επομένως βάσει του νόμου των πιθανοτήτων από ένα γονιμοποιημένο ωάριο συνήθως δεν προκύπτει άνθρωπος . Εξάλλου κατά την γονιμοποίηση δεν υπάρχει ακόμη εξατομικευμένη ανθρώπινη ζωή καθώς δεν αποκλείεται το γονιμοποιημένο ωάριο να διασπασθεί και να γεννηθούν από αυτό δίδυμα , τρίδυμα κλ.π. (74)

Αντίθετα οι γαμέτες και τα γονιμοποιημένα ωάρια αποτελούν αντικείμενο το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τους γονείς που παραχωρούν το γεννητικό υλικό ή και από τα ιατρικά κέντρα για σκοπούς που συνάδουν με το πνεύμα του δικαίου και της ηθικής , όπως για να χρησιμοποιηθούν σε μεταγενέστερες τεχνητές γονιμοποιήσεις του ίδιου ζευγαριού ή ακόμη και τρίτων ,ή σε περιπτώσεις έρευνας για θεραπευτικούς σκοπούς . Οι υπέρμαχοι αυτής της αντίληψης στηρίζονται κυρίως στο ιατρικό δεδομένο ότι το έμβρυο δεν έχει ανθρώπινη υπόσταση από τη στιγμή της συλλήψεώς του , αλλά μετά την 14^η ημέρα όταν αρχίζει να αναπτύσσεται ο

.....
(73) Κάραση Μαρίας , Βιοτεχνολογία και Δίκαιο , Βιονομία : ένας νέος κλάδος Δικαίου ? Η επιστημολογική διάσταση -Συγχρονως μια συμβολή στο «δίκαιο του προσώπου» , ΕΛΔνη 2001 τόμος 42 σελ. 1216 και Ρεθυμιωτάκη Ελένης , Ρύθμιση ή αυτορρύθμιση : Το παράδειγμα της ιατρικά υποβοηθούμενης αναπαραγωγής ,σελ. 140 , βλ. και Jean Louis Baudouin , Catherine Labrusse –Riou, « Produire l'homme ? De quel droit ? »page 71

74) Συμεωνίδου-Καστανίδου Ελισάβετ , Γενετική τεχνολογία και ποινικό Δίκαιο (Με αναφορά στο σχέδιο νόμου για την Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή), Ποιν Δικ 10/2002, σλ.1055 και Ρεθυμιωτάκη Ελένης , Ρύθμιση ή αυτορρύθμιση : Το παράδειγμα της ιατρικά υποβοηθούμενης αναπαραγωγής ,σελ. 144

νευρικός του ιστός. Επομένως μέχρι την 14^η ημέρα το γονιμοποιημένο ωάριο θεωρείται ως αντικείμενο, ως πράγμα που χρησιμοποιείται προς επίτευξη της τεχνητής γονιμοποίησης και επομένως προς ικανοποίηση του δικαιώματος τεχνητής έστω αναπαραγωγής και απόκτησης απογόνων. (75) Άλλωστε το γονιμοποιημένο ωάριο όπως το απλό σπέρμα ή το απλό ωάριο, έτσι και αυτό συγκεντρώνει τις ιδιότητες του απρόσωπου, του αυθύπαρκτου, του ενσώματου και του δεκτικού ανθρώπινης εξουσίας, τα οποία κατά την επιστήμη του εμπραγμάτου δικαίου σνιστούν την έννοια του πράγματος. (75^α)

Ο νομοθέτης πάνω στο θέμα αυτό θέλησε να βρει μια χρυσή τομή που να ανταποκρίνεται τόσο στα ηθικολογικά πλαίσια της ελληνικής κοινωνίας όσο και στις επιταγές της σύγχρονης επιστήμης και **επέλυσε το πρόβλημα της τύχης των πλεοναζόντων γονιμοποιημένων ωαρίων με την αρχή της αυτοδιαθέσεως**, που ανταποκρίνεται περισσότερο στην δεύτερη από τις ανωτέρω απόψεις που δέχεται το γονιμοποιημένο γεννητικό υλικό ως πράγμα και όχι τόσο ως πρόσωπο. Δηλαδή σύμφωνα και με το **άρθρο 1459 ΑΚ** τα ζευγάρια που προσφεύγουν σε τεχνητή γονιμοποίηση αποφασίζουν εκ των προτέρων με κοινή έγγραφη δήλωσή τους προς το ιατρικό κέντρο ότι τα κρυοσυντηρημένα γονιμοποιημένα ωάρια και οι κρυοσυντηρημένοι γαμέτες που δεν θα τους χρειασθούν για να τεκνοποιήσουν α) είτε θα διατεθούν χωρίς αντάλλαγμα κατά προτεραιότητα σε άλλα πρόσωπα που θα επιλέξει το ιατρικό κέντρο, β) είτε θα χρησιμοποιηθούν χωρίς αντάλλαγμα για ερευνητικούς ή θεραπευτικούς σκοπούς, γ) είτε θα καταστραφούν.

.....
(75) Βιοηθική και Βιοπολιτική, Εθνική Επιτροπή βιβλιοθήκης Ινστιτούτο Γκαίτε 2002 και Βιδάλη, Ζωή χωρίς πρόσωπο, Το Σύνταγμα και η χρήση του ανθρώπινου γεννητικού υλικού, , σελ. 45 και 103-109 και Κοκολάκη Εμμανουήλ, Τα δημιουργούμενα προβλήματα εκ της μεταμοσχεύσεως εμβρύου εντός της μήτρας αγόνου γυναικός, σελ. 102 και Παπαχρίστου Θ., Η τεχνητή αναπαραγωγή στον Αστικό Κώδικα σελ. 25 και Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφης, Τεχνητή γονιμοποίηση και οικογενειακό δίκαιο. Ο ν.3089/2002 για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή, σελ.28-30 και 52 και της ίδιας Υποβοηθούμενη αναπαραγωγή με κρυοσυντηρημένο γεννητικό υλικό, ΧρϊδΔ 2001, σελ. 770 επίσης βλέπε και Jean Louis Baudouin, Catherine Labrusse –Riou, « Produire l’homme ? De quel droit ? » page 93 et 87

(75^α) (Δασκαρόλη Γ., Παρατηρήσεις έπειτα από το νόμο περί υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, ν. 3089/2002 ΧρϊδΔ 2004, σελ. 196

Σε περίπτωση δε που το ζεύγος δεν έχει δηλώσει εγγράφως για την τύχη των υπεράριθμων ωαρίων τότε αυτά διατηρούνται για χρονικό περιθώριο πέντε ετών και μετά την πάροδο αυτή είτε χρησιμοποιούνται για ερευνητικούς σκοπούς είτε καταστρέφονται.

Από την παραπάνω διάταξη συνάγουμε το συμπέρασμα ότι ο νομοθέτης διείδε μεν ότι τα πλεονάζοντα υπεράριθμα γονιμοποιημένα ωάρια ενέχονται στην ίδια τη φύση της μεθόδου της εξωσωματικής γονιμοποίησης οπότε θα ήταν αφελές να μην τα αποδεχθεί, προσπάθησε όμως να θέσει κάποιες εγγυήσεις. Πρώτα –πρώτα έθεσε ως προϋπόθεση ότι σε οποιαδήποτε σύμβαση δωρεάς ή παραχώρησης σε τρίτους αυτών για τεχνητή γονιμοποίηση ή για ερευνητικούς και θεραπευτικούς λόγους θα πρέπει να απουσιάζει το οικονομικό αντάλλαγμα, επίσης όρισε ότι εναπόκειται στην κρίση του ζευγαριού από τους οποίους προέρχονται οι γαμέτες και το γενετικό υλικό να καθορίσουν την επιθυμία τους σχετικά με την τύχη αυτών. Η καταστροφή των υπεράριθμων γονιμοποιημένων ωαρίων θεωρείται από τον νομοθέτη ως η τελευταία λύση που προτροπή είναι να αποφεύγεται. Δικαίως έλαβε ο νομοθέτης μια τέτοια λύση αφού από τη στιγμή που η εξωσωματική γονιμοποίηση γίνεται αποδεκτή δεν θα ήταν σωστό να εθελουφλήσει απέναντι στην τύχη των υπεράριθμων γονιμοποιημένων ωαρίων και να αφήσει αρρύθμιστη μια τόσο σημαντική και τρέχουσα στην καθημερινή πρακτική πραγματική κατάσταση. Η λύση που δόθηκε είναι η πιο συμφέρουσα τόσο για το ζεύγος που έδωσε το γεννητικό του υλικό το οποίο αποφασίζει το ίδιο εγγράφως για την τύχη του, όσο και για το γενικό καλό διότι βοηθάει και τρίτα ζευγάρια που επιθυμούν να λύσουν το πρόβλημα στειρότητας αλλά και τους επιστήμονες οι οποίοι ερευνούν προς την βελτίωση της ιατρικής βιοτεχνολογίας προς όφελος του ανθρώπου. (76)

Β΄) ΚΛΩΝΟΠΟΙΗΣΗ-ΒΙΟΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΥΓΟΝΙΚΗ

Περαιτέρω το δεύτερο ηθικό ζήτημα που ανέκυψε από τις πρόσφατες ιατρικές και τεχνολογικές εξελίξεις στους τομείς της βιοιατρικής και

.....
(76) Παπαχρίστου Θ., Η τεχνητή αναπαραγωγή στον Αστικό Κώδικα σελ. 48

της βιοτεχνολογίας και το οποίο εμμέσως μόνο σχετίζεται με τις ιατρικές μεθόδους τεχνητής υποβοήθησης στην ανθρώπινη αναπαραγωγή αποτελεί το επιτρεπτό ή όχι της κλωνοποίησης του ανθρώπου. Ο νομοθέτης δεν βρέθηκε σε ιδιαίτερα μεγάλο ηθικό δίλημμα στην προκειμένη περίπτωση. Κι αυτό γιατί όπως διαπιστώσαμε κατά την ανάλυση του δευτέρου κεφαλαίου ήδη η Σύμβαση του Οβιέδο που αποτελεί καθοδηγητική βάση του Έλληνα νομοθέτη για τις ιατρικές εξελίξεις της βιοτεχνολογίας είχε απαγορεύσει ρητά την κλωνοποίηση . Την ίδια ακριβώς τακτική ακολούθησε κι ο Έλληνας νομοθέτης ο οποίος με την ρητή και κατηγορηματική διάταξη του άρθρου 1455 παρ. 1 εδ γ. που ορίζει ότι «η ανθρώπινη αναπαραγωγή με τη μέθοδο της κλωνοποίησης απαγορεύεται» σπεύδει εναρμονιζόμενος με τα διεθνή κείμενα να αποκηρύξει ηθικά και νομικά , χωρίς επιφύλαξη και δισταγμό την κλωνοποίηση και να αποκλείσει νομοθετικά κάθε πράξη ή ενέργεια που θα είχε ως αντικείμενο ή ως βάση την παραγωγή ανθρώπινου όντος μέσω ανθρώπινου κλώνου . Εξάλλου η δεύτερη παράγραφος του παραπάνω άρθρου συμπληρώνει ορθώς και δικαίως ότι επιλογή του φύλου του τέκνου δεν είναι επιτρεπτή , εκτός αν πρόκειται να αποφευχθεί σοβαρή κληρονομική νόσος που συνδέεται με το φύλο. Διαφορετική είναι η περίπτωση της μεταμόσχευσης οργάνων με ελεύθερη συναίνεση του δότη και έλλειψη οποιουδήποτε οικονομικού ανταλλάγματος που ο Έλληνας νομοθέτης επιτρέπει με τον ν. 1383/1983, αφού πρόκειται για μια πράξη όχι αυτοδιάθεσης, αλλά αυτοθυσίας για τον συνάνθρωπο . (77)

Όμως ποιοι είναι οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν για το ανθρώπινο γένος από την μέθοδο της κλωνοποίησης; Επειδή πρόκειται για μια τεχνητή αναπαραγωγή και όχι για φυσική δημιουργία , πειραματικά όμως εφικτή , δημιουργεί φόβο , ανησυχία και πληθώρα ηθικών προβληματισμών σχετικά με το μέλλον της ανθρωπότητας .

Η κλωνοποίηση συνίσταται είτε στην χρησιμοποίηση της τεχνικής μεταβίβασης κυτταρικού πυρήνα σε ένα ωάριο από το οποίο έχουμε αφαιρέσει τον πυρήνα είτε στην παραγωγή αποικιών γενετικών ταυτόσημων

.....
(77)Καράση Μαριάνου , Βιοτεχνολογία και Δίκαιο , Βιονομία : ένας νέος κλάδος Δικαίου ? Η επιστημολογική διάσταση -Συγχρονως μια συμβολή στο «δίκαιο του προσώπου» , ΕΛΔνη 2001 τόμος 42 σελ. 1220

κυττάρων με διαδοχικές διαιρέσεις ενός μοναδικού κυττάρου .

Οι τεχνικές αυτές μπορεί να αφορούν όχι μόνο εμβρυακά κύτταρα που οδηγούν κατ' ανάγκη στην δημιουργία κυτταρικών γενεών και ιστών και στην αναπαραγωγική εξέλιξη του είδους, αλλά και σε κύτταρα που απλώς χρησιμεύουν για μεταμοσχευτικούς σκοπούς , με την δημιουργία μιας «αποθήκης» ανθρώπινων οργάνων για μεταμόσχευση .(78)

Έχει υποστηριχθεί από ορισμένους –λίγους ευτυχώς –υποστηρικτές της αυτονομίας του ανθρώπου και της ελεύθερης αναπτύξεως της προσωπικότητάς του ότι η απαγόρευση της αναπαραγωγικής κλωνοποίησης είναι αντισυνταγματική διότι θίγει αδικαιολόγητα την ανθρώπινη αυτονομία , της οποίας (αυτονομίας) εκδήλωση είναι η κλωνοποίηση . Σε οποιοδήποτε δε αντίθετο ισχυρισμό ότι η κλωνοποίηση προσβάλλει την αξία και το σεβασμό της μοναδικότητας της ανθρώπινης ζωής αντιπροβάλλεται από τους ελάχιστους υπέρμαχους της κλωνοποίησης ότι η ταυτότητα του κάθε ανθρώπου δεν σχηματίζεται μόνο από τον γενετικό του κώδικα αλλά και από το περιβάλλον με το οποίο επικοινωνεί , από το οποίο επηρεάζεται και διαμορφώνεται . Επομένως το κλωνοποιημένο τέκνο υποστηρίζεται ότι μπορεί να έχει ταυτόσημο γενετικό υλικό με το γεννήτορά του ,αλλά δεν πρόκειται να είναι ούτε το ίδιο πρόσωπο ούτε θα έχει την ίδια προσωπικότητα . (79)

Πλην όμως παραγνωρίζεται εμφανώς από αυτούς τους υπέρμαχους της κλωνοποίησης ότι πρόκειται για μια μέθοδο η οποία προωθεί την κατασκευή ανθρώπινου όντος πανομοιότυπου με κάποιο άλλο και με αυτό τον τρόπο προσβάλλει την αξία του ανθρώπου , επειδή θίγει ακριβώς την μοναδικότητα , την ατομικότητα και την διαφορετικότητα της ανθρώπινης ύπαρξης και μεταβάλλει τον άνθρωπο σε υλικό αντικείμενο, που υπόκειται σε οποιοσδήποτε ωφελιμιστικούς «χειρισμούς» και «μετασχηματισμούς» .

.....
(78)Μανιτάκη Αντ, Η νομοθετική απαγόρευση της κλωνοποίησης και το δικαίωμα στην αναπαραγωγή , Εταιρεία Νομικών Βορείου Ελλάδος , Τεχνητή γονιμοποίηση και γενετική τεχνολογία : Η ηθικονομική διάσταση Εκδόσεις Σάκκουλα 2003, σελ.37-38

(79) Μανιάτη , νέα γενετική και κοινωνία , προοπτικές και προβλήματα , άρθρο στις Συμβολές Νομική προσέγγιση των σύγχρονων προβλημάτων της Βιογενετικής III, εκδόσεις Σάκκουλα 2002 σελ. 29 και Βιδάλη Τ., ο'π'σελ. 116-119

Είναι αξιοσημείωτο ότι πεδίο αναφοράς του ανθρώπου είναι η γενετική ταυτότητα που αποτελεί το σύνολο των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα τα οποία συνιστούν την γενετική ιδιαιτερότητα ενός ατόμου.(80)

Ποιος αξιολογικός κανόνας λοιπόν είναι δυνατό να επιτρέψει και να δικαιολογεί στο όνομα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας κάποιων να θυσιαστεί η ελευθερία που έχουν όλα τα ανθρώπινα όντα να είναι το κάθε ένα διαφορετικό από το άλλο ; Εξάλλου η διακλώνου αναπαραγωγή του ανθρώπου έρχεται σε ρήξη με μια θεμελιώδη βιολογική αξία του ανθρώπινου πολιτισμού αφού διακόπτει μια εξέλιξη του βιόκοσμου που διαρκεί εκατομμύρια χρόνια , αυτήν της φυσικής αναπαραγωγής και της τυχαιότητας της φύσης ως προς την εξέλιξη του ανθρώπινου γένους . Αντίθετα η κλωνοποίηση θίγει την αξία της διαφορετικότητας ,καταργεί το τυχαίο και το απρόβλεπτο όσον αφορά τις γενετικές καταβολές του ανθρώπου και προωθεί την προγραμματισμένη κατασκευή και παραγωγή ίδιων ακριβώς ανθρώπων ,με ακριβώς τα ίδια χαρακτηριστικά . Το άτομο δηλαδή μετατρέπεται σε πολλαπλασιαζόμενο κατά βούληση μέγεθος , σε κατά παραγγελία είδος , το οποίο μπορεί να αποδοθεί σε συγκεκριμένο αριθμό κομματιών . Η γενετική του κληρονομιά δεν προέρχεται από τον απρόβλεπτο και ανεπανάληπτο συνδυασμό των ανδρικών και γυναικείων χρωμοσωμάτων αλλά από μια γενετική κληρονομιά προκαθορισμένη και προβλεπτή.

Και σε αυτό το σημείο τίθεται το εύλογο ερώτημα : Πώς θα αισθάνεται το άτομο όταν αποτελεί πιστό αντίγραφο κάποιου ή ακόμη και κάποιων άλλων ανθρώπων ; Και ο άνθρωπος έχει το δικαίωμα επ' ονόματι της εγωιστικής αυτού χρήσης της τεχνολογίας να κατασκευάζει κατά το δοκούν πανομοιότυπα προκατασκευασμένα ανθρώπινα όντα ; Φυσικά η απάντηση δεν γίνεται παρά να είναι αρνητική , δεδομένων των κινδύνων καταχρήσεων ιδίως για σκοπούς ευγονικούς με στόχο τον κοινωνικό αποκλεισμό ανεπιθύμητων ομάδων .

Η κλωνοποίηση διακρίνεται σε αναπαραγωγική και σε θεραπευτική . Για την αναπαραγωγική και τα προβλήματα που δημιουργεί κάναμε λόγο παραπάνω . Τι γίνεται όμως με την θεραπευτική κλωνοποίηση ; Κατά την

.....
(80) ΒασιλογιάννηΦ.,Ο κλώνος του ανθρώπου , σελ. 41-42

θεραπευτική κλωνοποίηση δημιουργούνται απλώς βλαστοκύτταρα τα οποία μπορεί να χρησιμοποιηθούν για αντικατάσταση ανθρώπινων οργάνων με συμβατά μοσχεύματα . Σε αντίθεση με την αναπαραγωγική , η θεραπευτική κλωνοποίηση αντιμετωπίζεται μάλλον ευνοϊκά τόσο από τους επιστήμονες όσο και από το νομοθέτη δεδομένου ότι επιφέρει λύση σε ποικίλα προβλήματα υγείας που δεν μπορούν να τύχουν άλλης αντιμετώπισης , δηλ.

ο σκοπός της θεραπείας των διαφόρων ασθενειών αγιάζει το ,μέσο της επεμβάσεως στο έργο της Φύσεως .(81)

Παρ' όλα αυτά αξίζει να επισημάνουμε ότι ακόμη και η νομοθετική απαγόρευση δεν λύνει οριστικά τα ηθικά και κοινωνικά διλήμματα που θέτει η μέθοδος της κλωνοποίησης. Κι αυτό γιατί η επιθυμία του ανθρώπου να γνωρίσει και να επεκτείνει τις έρευνες του σε νέα πεδία ανεξερεύνητα όπως αυτά της βιολογίας και της μοριακής είναι αδηφάγος και ακόρεστη .

Η γνώση του γονιδιώματος του ανθρώπου και η ανίχνευση ιδιαιτεροτήτων ή ατελειών μπορεί να οδηγήσει σε μια νέα ευγονική όπου ο πληθυσμός του κόσμου θα προεπιλέγεται και θα απορρίπτονται οι ανεπιθύμητοι στα υπό εκκόλαψη γενετικά γκέτο . Δια μέσου της εξακριβώσεως της γενετικής ταυτότητας κάθε ανθρώπου με την γέννησή του θα είναι δυνατή η πρόβλεψη της εξελίξεως της υγείας του κάθε ατόμου , η πιθανότητα να νοσήσει από συγκεκριμένες παθήσεις κλ.π. Αυτή η πιθανότητα είναι άραγε προς το συμφέρον του ατόμου; Η απάντηση είναι σίγουρα αρνητική .

Γι' αυτό το λόγο θα πρέπει να υπάρχει φρόνηση και λογική ώστε η έννομη τάξη να θέτει φραγμούς και περιορισμούς στην αχαλίνωτη επιθυμία για τεχνολογική ανάπτυξη όταν αυτή αποβαίνει εις βάρος των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου και δυναμιτίζει ολόκληρο τον ανθρώπινο πολιτισμό .

.....
(81) Παπαχρίστου , ,Η τεχνητή αναπαραγωγή στον Αστικό Κώδικα , εκδόσεις Σάκκουλα 2003σελ. 33-34 και Bernhard Bergmans “ La protection des innovations biologiques – Une étude de droit compare pages 164 et suivantes και Καράση Μαριάνου , Βιοτεχνολογία και Δίκαιο , Βιονομία : ένας νέος κλάδος Δικαίου ? Η επιστημολογική διάσταση -Συγχρονως μια συμβολή στο «δίκαιο του προσώπου» , ΕΛΔνη 2001 τόμος 42 σελ. 1213

Γ΄) ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΦΥΛΟΥ

Ειδικότερο ζήτημα που ανακύπτει είναι το αν αντίκειται στην ηθική τάξη και στα χρηστά ήθη η δυνατότητα που παρέχεται μέσω των προεμφυτευτικών ελέγχων στις μεθόδους εξωσωματικής τεχνητής γονιμοποίησης **να επιλέγεται το φύλο του τέκνου που θα γεννηθεί**. Ο νομοθέτης γρήγορα και ορθώς και δικαιολογημένα πήρε αρνητική θέση στο παραπάνω θέμα με τη θέσπιση της διάταξης του άρθρου 1455 παρ.2 όπου αναφέρεται ότι η επιλογή του φύλου του τέκνου δεν είναι επιτρεπτή , εκτός εάν πρόκειται να αποφευχθεί σοβαρή κληρονομική νόσος που συνδέεται με το φύλο. Η απαγόρευση της δυνατότητας επιλογής φύλου είναι πράγματι η σωστότερη λύση δεδομένου ότι σε αντίθετη περίπτωση το επιτρεπτό της θα μπορούσε να μεταβάλει την φυσική ισορροπία και την κοινωνική δομή ευνοώντας την γέννηση του ενός φύλου εις βάρος του άλλου . Αντίθετα τη μόνη εξαίρεση αποτελεί η δυνατότητα επιλογής φύλου για ιατρικούς λόγους και συγκεκριμένα για την αποφυγή νοσημάτων που σχετίζονται άμεσα με το φύλο , όπως π.χ η μυοπάθεια Ντυσσέν που παρουσιάζεται μόνο σε άρρενα τέκνα και προκαλεί σε αυτά μυική ατροφία από την ηλικία των 2 ετών που εξελίσσεται σε παράλυση στα είκοσι χρόνια του ή η αιμοφιλία. Έχει υποστηριχθεί εξάλλου ότι η επιλογή του φύλου αποτελεί अपαραδέκτο «ετεροκαθορισμό» , «γενετικό ντετερμινισμό» ,ο οποίος θα επηρεάσει σίγουρα την μελλοντική εξέλιξη του παιδιού και μάλιστα λαμβάνει χώρα σε χρόνο που δεν μπορεί να ερωτηθεί το ίδιο το παιδί. (83)

.....
(83) Καράση Μαριάνου , Βιοτεχνολογία και Δίκαιο , Βιονομία : ένας νέος κλάδος Δικαίου ? Η επιστημολογική διάσταση -Συγχρονως μια συμβολή στο «δίκαιο του προσώπου» , ΕλΔνη 2001 τόμος 42 σελ. 1218 και Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφη, Τεχνητή γονιμοποίηση και οικογενειακό Δίκαιο , Ο νέος Ν. 3089/2002 για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή σελ. 11 και Παπαχρίστου Θ. ,Η τεχνητή αναπαραγωγή στον Αστικό Κώδικα σελ. 32 -34 άρθρο Ταρλατζή, Τεχνικές υποβοηθούμενης αναπαραγωγής : Ιατρικοί και δεοντολογικοί προβληματισμοί ,στο βιβλίο Τεχνητή γονιμοποίηση και γενετική τεχνολογία : η ηθικονομική διάσταση ΕΝΟΒΕ σελ. 27

Βλ. επίσης και Fecondation et embryologie humaines , rapport de la Cmmission d' enquete presidee par Dame Mary Warnock. Page 80-81

Δ')ΕΡΕΥΝΑ ΕΠΙ ΤΩΝ ΓΟΝΙΜΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΩΑΡΙΩΝ –ΕΠΙΤΡΕΠΤΟ ΤΩΝ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΩΝ

Ως συνταγματικά προστατευόμενο αγαθό η ελευθερία της έρευνας αναφέρεται σε κάθε δραστηριότητα με την οποία επιδιώκεται σοβαρά και συστηματικά η προσέγγιση της αλήθειας .(84)

Στο άρθρο 16 παρ. 1 προστατεύεται αφενός η ατομική ελευθερία της επιστημονικής έρευνας τόσο ως προς το περιεχόμενο όσο και ως προς τη μέθοδο . Επίσης στην ελευθερία αυτή περιλαμβάνεται και η ελευθερία ανακοινώσεως , δημοσιεύσεως και γενικά διαδόσεως των ερευνητικών πορισμάτων .

Παρ' όλα αυτά η ανεπιφύλακτη κατοχύρωση της ελευθερίας της έρευνας δεν σημαίνει ότι ο ερευνητής είναι ελεύθερος να ασκεί την επιστημονική του δραστηριότητα χωρίς να λαμβάνει υπόψιν του τα δικαιώματα τρίτων . Καμία ερευνητική δραστηριότητα ή ερευνητική εφαρμογή δεν είναι δυνατόν να έχει το προβάδισμα έναντι του σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ατόμων .Αντίθετα η έρευνα πρέπει να διεξάγεται πάντοτε με γνώμονα το γενικό συμφέρον χωρίς να βλάπτει την ελευθερία της αξιοπρέπειας του ερευνητικού υλικού . (85)

Συγκεκριμένα στην παρούσα μελέτη η εκ προθέσεως δημιουργία ανθρωπίνων εμβρύων *in vitro* με τη μέθοδο της εξωσωματικής γονιμοποίησης για ερευνητικούς και πειραματικούς σκοπούς προκαλεί πληθώρα ηθικών ερωτημάτων σχετικά με τα όρια του επιτρεπτού της ανθρώπινης έρευνας . Μήπως η έρευνα πρέπει να παραγκωνίζεται προς όφελος της ανθρώπινης αυτονομίας και προσωπικότητας; Η δημιουργία εμβρύων υπό τους ίδιους όρους και με τους ίδιους στόχους όπως και η δημιουργία εμβρύων ζώων , η εκ των προτέρων και με πρόθεση χρησιμοποίησή τους ως ερευνητικών αντικειμένων αντίκειται και στον οφειλόμενο σεβασμό ως προς την ανθρώπινη ζωή την οποία η δικαιοσύνη τάξει

84) Δαγτόγλου , Συνταγματικό Δίκαιο-Ατομικά Δικαιώματα Β' εκδόσεις σελ. 671-672 και Μάνεση Α., Συνταγματικά Δικαιώματα α' Ατομικές ελευθερίες

(85) Κριάρη- Κατράνη Ισμήνης , Γενετική Τεχνολογία και θεμελιώδη δικαιώματα , Η συνταγματική προστασία των γενετικών δεδομένων ,σελ. 53

οφείλει να κατοχυρώνει και να εγγυάται . Οι στόχοι της έρευνας όσο σωτήριοι και αν είναι δεν μπορούν να δικαιολογήσουν τη χρησιμοποίηση ανθρωπίνων εμβρύων ως ερευνητικού υλικού, διότι τότε ο κανόνας ότι ο σκοπός αγιάζει τα μέσα γίνεται αυτοσκοπός του ανθρώπου με σοβαρούς κινδύνους να ελλοχεύουν για την ανθρώπινη υπόσταση (86)

Παρόλο που ο νομοθέτης δεν πήρε θέση στο επίμαχο ζήτημα θα πρέπει να επισημάνουμε ότι η αρχή της αναλογικότητας είναι αυτή που μετά από στάθμιση των θιγομένων συμφερόντων θα δώσει in concreto την επιθυμητή λύση .Είναι δε αξιοσημείωτο ότι η έρευνα που προάγει τη γνώση θα πρέπει να επιτρέπεται με αυστηρές προδιαγραφές και κριτήρια ώστε ο άνθρωπος να μη μεταβληθεί από υποκείμενο δικαίου σε αντικείμενο της τεχνολογίας . (87)

.....
(86) Κατράνη Ισμήνης , Βιοιατρικές εξελίξεις και Συνταγματικό Δίκαιο , Συνταγματικά θέματα σχετικά με τις μεθόδους υποβοηθούμενης αναπαραγωγής και τις εφαρμογές της γενετικής σελ. 88

(87) Ανδρουλιδάκη- Δημητριάδη Ισμήνης , Νομικά προβλήματα από την τεχνητή γονιμοποίηση (προβλήματα αστικού Δικαίου) ΝοΒ 1986 σελ. 17 και Καράμπελα Λάμπρου, Εξωσωματική γονιμοποίηση : Ηθικά και νομικά προβλήματα ,ΠοινΧρον ΛΗ´ σελ. 944 και 162-163 και Roberto Andornoe, Medecine et societe , La bioethique et la dignite de la personne , pages 82-83

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η παρούσα μελέτη επεχείρησε να θίξει τα τεράστιας σημασίας ηθικά και κοινωνικά διλήμματα που αντιμετώπισε ο Έλληνας νομοθέτης κατά την ρύθμιση του ν. 3089/2002 .

Πράγματι η τεχνολογική έξαρση της εποχής μας και οι ραγδαίες εξελίξεις στους τομείς της μοριακής βιολογίας και της υποβοήθησης στην ανθρώπινη αναπαραγωγή αφήνουν τον άνθρωπο έκθαμβο μπροστά στις προοπτικές που διανοίγονται για την δημιουργία ζωής εκτός του φυσικού τρόπου αναπαραγωγής, με καθαρά τεχνολογικά μέσα.

Το θαύμα της ζωής ξέφυγε από το πλαίσιο της θείας Δημιουργίας και αποτελεί αντικείμενο εργαστηριακού ελέγχου και ανθρώπινης πλέον δημιουργίας. Το βουλευτικό στοιχείο στην ανθρώπινη αναπαραγωγή κατέχει πλέον την κυρίαρχη θέση και παρέχεται η δυνατότητα πολλών επιλογών που έχουν να κάνουν με την εξέλιξη του ανθρώπινου είδους . Μέχρι που φθάσαμε με την μέθοδο του κλωνισμού να είμαστε σε θέση να δημιουργούμε ανθρώπινους οργανισμούς κατόπιν παραγγελίας ανάλογα με την βούληση των ενδιαφερομένων και μάλιστα ακόμη και πανομοιότυπων ανθρώπων .

Μπροστά στα νέα αυτά κοινωνικά δεδομένα ο άνθρωπος στέκεται ανερμάτιστος ,χωρίς πυξίδα , γεμάτος ηθικά διλήμματα και τρομερές ανησυχίες για το μέλλον , καθώς η τεχνολογία προχωρά με γοργούς ρυθμούς και αυτός στέκεται απλός μακρινός θεατής χωρίς να μπορεί να την ακολουθήσει. Γι' αυτό χρειάζεται την αρωγή και την στήριξη του νόμου ο οποίος πρέπει να θέτει τα εχέγγυα της σωστής και αποτελεσματικής εφαρμογής των τεχνικών μεθόδων της τεχνητής αναπαραγωγής προς το συμφέρον της κοινωνικής ολότητας . Το πρώτο βήμα έγινε με το ν. 3089/2002 ο οποίος μολονότι ρηξικέλευθος και πρωτοποριακός ως προς την εισαγωγή και την καθιέρωση νέων και προοδευτικών τεχνικών εφαρμογών κατόρθωσε με την ταυτόχρονη θέσπιση αυστηρών προϋποθέσεων ως προς την εφαρμογή τους να διασφαλίσει ένα μίνιμουμ προστασίας της ανθρώπινης αυτονομίας και οντότητας .

Αλλά και στο μέλλον ο νομοθέτης οφείλει να παραμένει άγρυπνος φρουρός και να αφουγκράζεται με προσοχή και σύνεση τους κοινωνικούς

παλμούς , να παρακολουθεί την πορεία των εξελίξεων και πάντοτε με γνώμονα το σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας , την προστασία της προσωπικότητας και το γενικό συμφέρον να λαμβάνει τις ορθές λύσεις στα επίμαχα ηθικά και κοινωνικά προβλήματα που ανακύπτουν στους τομείς της ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής .

Η τεχνολογία αποτελεί τρομακτικό όπλο στα χέρια του ανθρώπου, καθώς με αυτήν μπορεί να καθορίσει την μοίρα του και να ρυθμίσει ακόμη και την εξελικτική του πορεία. Πλην όμως είναι στην κρίση του και στην επιλογή του αν με την αλόγιστη και ανεξέλεγκτη χρήση της θα συντελέσει στην καταστροφή του ή αν με την σωστή και περιορισμένη χρήση της θα οδηγηθεί στην ευτυχία και την ολοκλήρωση .

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- ΣΥΜΒΟΛΕΣ , Νομική προσέγγιση των σύγχρονων προβλημάτων της Βιογενετικής ΙΙΙ, εκδόσεις Σάκκουλα 2002
- Ανάπτυπο από την κατ' άρθρο ερμηνεία του Αστικού Κώδικα Γεωργιάδη-Σταθόπουλου ΑΚ 1463-1464 Υπό Δημήτρας Παπαδοπούλου- Κλαμαρή εκδόσεις Σάκκουλα 1991
- Βιοηθική και Βιοπολιτική , Εθνική Επιτροπή βιβλιοθήκης Ινστιτούτο Γκαίτε 2002
- Εταιρεία Νομικών Βορείου Ελλάδος , Τεχνητή γονιμοποίηση και γενετική τεχνολογία : Η ηθικονομική διάσταση Εκδόσεις Σάκκουλα 2003, Επιμέλεια : Ε. Κουνουγέρη –Μανωλεδάκη, (Δ. Γραμματικούδης, Β. Ταρλατζής, . Μανιτάκης, Ε. Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Μ. Καράσης , Κ. Φουντεδάκη)
- Βιβλιοθήκη Κριτικής επιθεώρησης , Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο εκδόσεις 2002
- Βαθρακοκοίλη Β. , Τροποποιήσεις οικογενειακού Δικαίου , 2004
- Βασιλογιάννη Φιλίππου, Ο κλώνος του ανθρώπου εκδόσεις Σάκκουλα 2003
- Βιδάλη Τάκη, Ζωή χωρίς πρόσωπο, Το Σύνταγμα και η χρήση του ανθρωπίνου γενετικού υλικού εκδόσεις Σάκκουλα 1999
- Δαγτόγλου , Συνταγματικό Δίκαιο-Ατομικά Δικαιώματα Β' εκδόσεις Σάκκουλα 1991 ,
- Δασκαρόλη Γ., Παραδόσεις Οικογενειακού Δικαίου ΙΙ εκδόσεις Σάκκουλα 2001
- Κοκολάκη Εμμανουήλ, Τα δημιουργούμενα προβλήματα εκ της μεταμοσχεύσεως εμβρύου εντός της μήτρας αγόνου γυναικός , ανάπτυπο εκ του νομικού περιοδικού «Δικαιοσύνη» 1971
- Κουμάντου, Οικογενειακό Δίκαιο ΙΙ (1989)
- Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφη, Τεχνητή γονιμοποίηση και οικογενειακό Δίκαιο , Ο νέος Ν. 3089/2002 για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή , εκδόσεις Σάκκουλα 2003

- Κριάρη-Κατράνης Ισμήνης , Βιοιατρικές εξελίξεις και Συνταγματικό Δίκαιο , Συνταγματικά θέματα σχετικά με τις μεθόδους υποβοηθούμενης αναπαραγωγής και τις εφαρμογές της γενετικής , Εκδόσεις Σάκκουλα 1994
- Κριάρη- Κατράνη Ισμήνης , Γενετική Τεχνολογία και θεμελιώδη δικαιώματα , Η συνταγματική προστασία των γενετικών δεδομένων , Εκδόσεις Σάκκουλα 1999
- Λέκκα Γ. Ελεύθερη ένωση και πατρότητα κατά τον Αστικό Κώδικα , εκδόσεις Σάκκουλα 2003
- Μάνεση Α., Συνταγματικά Δικαιώματα α΄Ατομικές ελευθερίες(1981)
- Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφης , Οικογενειακό Δίκαιο I (1998) II (1998)
- Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφης, Τεχνητή γονιμοποίηση και οικογενειακό δίκαιο . Ο ν.3089/2002 για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή , εκδόσεις Σάκκουλα , 2003
- Παπαχρίστου Θ. ,Η τεχνητή αναπαραγωγή στον Αστικό Κώδικα , εκδόσεις Σάκκουλα 2003
- Παπαχρίστου Αθανασίου, Εγχειρίδιο Οικογενειακού Δικαίου (1998)
- Ρεθυμιωτάκη Ελένης , Ρύθμιση ή αυτορρύθμιση : Το παράδειγμα της ιατρικά υποβοηθούμενης αναπαραγωγής , Εκδόσεις Σάκκουλα 2003
- Σκορίνη-Παπαρηγοπούλου Φ., Άρθρο 1444 στον ΑΚ Γεωργιάδη-Σταθόπουλου
- Σπυριδάκη Ι., Η νέα ρύθμιση της τεχνητής γονιμοποίησης και της συγγένειας , εκδόσεις Σάκκουλα 2003
- Σταθόπουλου-Γεωργιάδη , Κατ' άρθρο ερμηνεία του ΑΚ , αρθρα 1350-1371 αρ. 16
- Ψούνη Νίκης, Το νέο δίκαιο της συγγένειας και της προστασίας των ανικάνων προσώπων (με αφετηρία τον ν. 2447/1996) Επιπτώσεις στις κληρονομικές σχέσεις εκδόσεις 2000

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ-ΜΕΛΕΤΕΣ

- Αγαλλοπούλου Πηνελόπης ,Παρένθετη μητρότητα, Βιβλιοθήκη Κριτικής επιθεώρησης , Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο εκδόσεις 2002, σελ. 21 επ.
- Ανδρουλιδάκη-Δημητριάδη Ισμήνης , Το πλάσμα πατρότητας της ετερόλογης τεχνητής γονιμοποίησης , Ελ Δνη 42 (2001) ΣΕΛ. 4 επ.
- Ανδρουλιδάκη- Δημητριάδη Ισμήνης , Νομικά προβλήματα από την τεχνητή γονιμοποίηση (Προβλήματα αστικού Δικαίου) ΝοΒ 1986 σελ. 10 επ.
- Βαλαβάνη-Πολατίδου Ελένης ,Ζητήματα μεταθανάτιας προστασία της προσωπικότητας ΑΚ 57 , Αρμ 52(1998) σελ. 667 επ.
- Βελλή Γεωργίου, Ζητήματα από τον Ν. 3089/2002 για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή (τεχνητή γονιμοποίηση) ΧριδΔ 2003, σελ. 495 επ.
- Βιδάλη Τ., Το πρόταγμα της οικογένειας : Η Συνταγματικότητα του Νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή , ΝοΒ 2003(τόμος 51) σελ. 832 επ.
- Δασκαρόλη Γ., Παρατηρήσεις έπειτα από το νόμο περί υποβοηθούμενης αναπαραγωγής (ν. 3089/2002) , ΧριδΔ Δ/2004, σελ. 193-202
- Δεληγιάνη Ιωάννη, Η επίδραση των νέων μεθόδων τεχνητής αναπαραγωγής του ανθρώπου στην διαμόρφωση του ελληνικού δικαίου της συγγένειας , Αρμ 1995 σελ. 277 επ.
- Δάλλα-Βοργία Παναγιώτη, Τεχνητή Γονιμοποίηση με το σπέρμα του αποθανόντος συζύγου, ΝοΒ 1986, σελ. 1673 επ.
- Ευαγγελίδου- Τσικρικά Φούλης, Ζητήματα από την βιολογική διάσταση της μητρότητας , ΕΛΔνη 2002 τόμος 43 ,σελ. 33 επ.
- Καλλιμόπουλου Γεωργίου, Βιοτεχνολογία και Αστικό Δίκαιο ,Βιβλιοθήκη Κριτικής επιθεώρησης , Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο εκδόσεις 2002 σελ. 13 επ.
- Καράκωστα Ιωάννη, Τα νομικά προβλήματα της τεχνητής γονιμοποίησης και οι λύσεις του Ν. 3089/2002 , ΔΕΕ 2/2003, σελ. 132 επ
- Καράμπελα Λάμπρου, Εξωσωματική γονιμοποίηση : Ηθικά και νομικά προβλήματα , ΠοινΧρον ΛΗ´σελ. 937 επ.
- Καράση Μαριάνου, Το Σχέδιο Νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή , ΧριδΔ 2002, σελ. 577 επ.

Καράση Μαριάνου , Βιοτεχνολογία και Δίκαιο , Βιονομία : ένας νέος κλάδος Δικαίου ? Η επιστημολογική διάσταση -Συγχρονως μια συμβολή στο «δίκαιο του προσώπου» , ΕλΔνη 2001 τόμος 42 σελ. 1199 επ.

-Κοτζάμπαση Αθηνάς, Η ανωνυμία του δότη σπέρματος στην τεχνητή γονιμοποίηση ως νομικό και ηθικό ζήτημα ,Αρμ 2000, σελ. 710 επ

-Κουμουτζή Νικολάου, Η ίδρυση της συγγένειας με τον πατέρα μετά τον Ν. 3089/2002 , ΧριδΔ 2003-2004 τεύχος 8 σελ. 498 επ.

Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφης, Τεχνητή γονιμοποίηση και Αστικό Δίκαιο : Το Σχέδιο Νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή , Αρμ 2002, σελ.1417 επ.

-Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφης, Υποβοηθούμενη αναπαραγωγή με κρυοσυντηρημένο γεννητικό υλικό , ΧριδΔ 2001, σελ. 769 επ.

-Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφης , Η ίδρυση της συγγένειας με την μητέρα στην περίπτωση δανεισμού μήτρας : μια νομοθετική πρόταση, Αρμ 1994 , σελ. 233 επ.

-Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφης , Η νομολογιακή εφαρμογή του άρθρου 281 ΑΚ στο Οικογενειακό Δίκαιο ,Ελ Δνη 1997 τόμος 38, σελ.1457 επ.

-Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφης , Εξωσωματική γονιμοποίηση με ξένο γεννητικό υλικό, Ζητήματα βιοηθικής και αστικού δικαίου, Βιβλιοθήκη Κριτικής επιθεώρησης , Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο εκδόσεις 2002, σελ.35 επ.

-Κουτσελίνη- Μιχαλοδημητράκη , Σκέψεις και νεώτερες απόψεις για την τεχνητή γονιμοποίηση- Τεχνητή γονιμοποίηση σε άγαμη γυναίκα Ποιν Χρ 1980, σελ 305

-Κουτσουμπίνα Στέφανου, Συνταγματικά προλεγόμενα σε ένα ζήτημα βιοηθικής , Διδικ.,6 (1994) σελ. 1089 π.

-Μαγκάκη Γ-Α, Η κλωνοποίηση ανθρώπων ως αξιόποινη προσβολή της ανθρώπινης αξίας , Υπεράσπιση 1998 σελ. 475 επ.

-Μαρίνου Αναστασίου ,Γενετική Μηχανική και Δίκαιο , ΕλΔνη 1998 τόμος 39 σελ.1221 επ.

-Μούζουλα Γεωργίου, Τεχνητή γονιμοποίηση –Οι εξελίξεις στη γενετική ως επιταγή εκσυγχρονισμού του Οικογενειακού Δικαίου , ΝοΒ 1991, τόμος 39 σελ. 994 επ.

-Παντελίδου Καλλιρόης , Παρατηρήσεις στο Σχέδιο Νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή , ΧριδΔ 2002, σελ. 586 επ.

-Παισιδου Ν. Κρυοσυντηρημένο έμβρυο: ένα πολυδιάστατο νομικό ζήτημα της βιοτεχνολογίας , ΕΛΔνη 35 (1994) σελ. 1469 επ.

-Παπαδοπούλου-Κλαμαρή Δήμητρας , Η συγκατάθεση του τεκμαιρόμενου πατέρα στην τεχνητή γονιμοποίηση , Βιβλιοθήκη Κριτικής επιθεώρησης , Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο εκδόσεις 2002, σελ.63 επ.

-Παπαζήση Θεοφανούς, Νομικά και ηθικά προβλήματα από την βοηθούμενη αναπαραγωγή μετά την εμμηνόπαυση , Βιβλιοθήκη Κριτικής επιθεώρησης , Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο εκδόσεις 2002, σελ. 77 επ.

-Παπαζηση Θεοφανούς, Προσβολή από την μητέρα της πατρότητας του τέκνου της που γεννήθηκε με ετερόλογη γονιμοποίηση ,Βιβλιοθήκη Κριτικής επιθεώρησης , Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο εκδόσεις 2002, σελ. 93 επ.

-Παπαχρίστου Θανάση, Σύγκρουση μητροτήτων , Βιβλιοθήκη Κριτικής επιθεώρησης , Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο εκδόσεις 2002, σελ. 113 επ.

-Σαμαρά Ναταλίας-Χριστίνας,Η νομική θέση της τρίτης δότριας γενετικού υλικού (ωαρίου) στην τεχνητή γονιμοποίηση , Βιβλιοθήκη Κριτικής επιθεώρησης , Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο εκδόσεις 2002, σελ. 123 επ.

-Σταμπέλου Χριστίνας , Αναγνωριστική αγωγή για την ύπαρξη ή μη ύπαρξη σχέσης γονέα και τέκνου (ΚΠολΔ 614 επ.), Βιβλιοθήκη Κριτικής επιθεώρησης , Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο εκδόσεις 2002, σελ. 153 επ.

-Συμεωνίδου-Καστανίδου Ελισάβετ , Γενετική τεχνολογία και ποινικό Δίκαιο (Με αναφορά στο σχέδιο νόμου για την Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή), Ποιν Δικ 10/2002, σλ.1052 επ.

-Χελιδόνη Αποστόλου, Το κληρονομικό δικαίωμα τέκνου γεννημένου με μεταθανάτια σύλληψη , Βιβλιοθήκη Κριτικής επιθεώρησης , Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο εκδόσεις 2002 , σελ. 167 επ.

-Χριστακάκου-Φωτιάδου Καλ., Γενετική και προστασία της προσωπικότητας , Βιβλιοθήκη Κριτικής επιθεώρησης , Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο εκδόσεις 2002, σελ. 225 επ.

-Χριστοδούλου Κων/νου, Γενετική αλήθεια και φαινόμενο δικαίου στην συγγένεια , Βιβλιοθήκη Κριτικής επιθεώρησης , Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο εκδόσεις 2002, σελ. 239 επ.

-Χρυσόγονου Κώστα, Το ελληνικό Σύνταγμα και η οικογένεια, Ελ Δνη 38(1997) , 729 επ.

ΞΕΝΗ

ΓΑΛΛΙΚΗ

-Bernhard Bergmans “ La protection des innovations biologiques – Une étude de droit compare , Maison Larcier SA Bruxelles 1991

-Jean Louis Baudouin , Catherine Labrusse –Riou, « Produire l’homme ? De quel droit ? »Presses universitaires de France 1987

-La documentation française , Sciences de la vie , De l’ éthique au droit , Etude du Conseil d’ Etat , édition 1988

-La documentation française “Fécondation et embryologie humaines” Rapport de la Commission d’ enquête présidée par DAME MARY WARNOCK éditions 1984

-La documentation française , « Fecondation in vitro Analyse du genome & therapie genetique , Rapport du groupe de travail constitue en commun par le ministere federal de la recherche et de la technologie et le ministere federal de la justice , editions 1985

- Roberto Andorne ,Medecine et societe , La bioethique et la dignite de la personne , Presses universitaires de France 1997 1er edition

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

1)ΠολΠρωτ Ηρακλ 31/1999, ΝοΒ 495 επ. με σημειώσεις Φ. Σκορίνη-Παπαρηγοπούλου

2) ΣΤΕ 157/1999 τμήμα Δ΄,ΝΟΜΟΣ 1999

3) ΕφΑθ 2171/2002 , ΧρΙδΔ 2003, 420

4) ΑΠ 564/2003, ΧρΙδΔ 2003, 418

5) ΑΠ 14/2004 σε τακτική Ολομέλεια , ΝΟΜΟΣ 2004

6) ΜονΠρ Καβ 125/2004 , ΝΟΜΟΣ 2004

7) ΠολΠρ Αθ 6779/2000, Αρμ 2001, σελ. 57 επ. με παρατηρήσεις κ. Θ.Παπαχρίστου

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

- I) ΕΙΣΗΓΗΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ Ν. 3089/2002 , ΚωδNoB 2002 τόμος 50
σελ. 2622 –2633
- II) ΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΑΤΡΙΚΗ ΥΠΟΒΟΗΘΗΣΗ ΣΤΗΝ
ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ (από τα πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων
7 Νοεμβρίου 2002)
- III) ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΑ ΕΠΙΣΗΜΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ
ΕΛΛΗΝΩΝ (Συνεδρίαση της Ολομέλειας της Βουλής στις 10 Δεκεμβρίου
2002 για την ψήφιση του σχεδίου νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην
ανθρώπινη αναπαραγωγή.)
- IV) Ελληνικός Νόμος 3089/2002 περί ιατρικής υποβοήθησης στην ανθρώπινη
αναπαραγωγή
- V) Ιταλικός Νόμος 40/2004 σχετικά με κανόνες πάνω σε θέματα ιατρικώς
υποβοηθούμενης αναπαραγωγής « Norme in materia di procreazione
medicalmente assistita» pubblicata nella Gazzetta Ufficiale n. 45 del 24 febbraio
2004